

ZIV 284/33, 1992/1993

199300569,2

COBISS

KATEDRA KATEDRA

(EX) YU ISSN (9296) - LETNIK XXXIII, ŠT. 2 NOVEMBER 1992 - CENA 100 SIT

INTERVJU

EUGENE CHADBOURNE

BORŠTIKOVANJE

BORŠTIK'S MEETING
INTERNATIONAL

UNIVERZITETNI ŠPORTNI CENTER

POLEMIKA SE NADALJUJE

BOSENSKI ANTIDNEVNIK

VOJNE GROZOTE KOT FILOZOFSKI PROBLEM

ANDREJ MOROVIČ, BRATKO BIBIČ:

ČE NE BO
PREPIHA,
BO GROZNO

TAKO

Ameriške volitve je dobil Clinton, to vemo. Slovenske bo dobil Kučan, tudi to je bržčas jasno. Toliko o predsednikih. In podobnost slovenskih in ameriških volitev je zlasti v tem, da tako tam kot tukaj pridemo do enega predsednika. Z volilno kampanjo, strankami in vsem ostalim je radikalno drugače. Kampanja v Ameriki je burna, pri nas zaspana, popestrijo jo le kozmetični popravki dolgočasnih fac politikov na skrajno nedomiselnih jumbo plakatih. Predvolilna soočanja na televiziji pa so sploh farsa volitev, saj ostajajo strankarski predstavniki in predsedniški kandidati na ravni splošnih fraz in prijaznosti.

Obmetavanja hranijo za posebne tiskovne konference, na katerih ni soočenj, ali pa se lovijo na pravnoformalnih cakah, kjer je daleč najbolj spretna, domiselna in duhovita Grosova stranka kranjskih liberalcev. Drnovškovi liberalni demokrati zanj še niso našli zdravila, obkladajo jih s pajaci in podobnimi etiketami, kranjski liberalci pa jim taktno in galantno vračajo. Kar seveda ne pomeni, da niso zdravarji in komedijanti, a vendarle dovolj sitni, da jih Drnovšek in njegovi ponoči sanjajo.

Reči hočem, da je TV v predvolilnem boju fuč, brati je treba časopise. Predvsem Katedro, ob kateri pa se predvolilnim neumnostim ne boste mogli smejeti, ker jih ni. Prav zato.

Sajo Marince

VOLITVE '92
"Zgodbe iz 9. kroga"

BALKAN MAKEDONIJA

Moj oče je bil železničar. Po njem sem imel režijsko karto, s katero sem se lahko skoraj zastoj vozil po bivši YU. Uhajal sem iz doma, vpisoval različne relacije, poljubno izstopal in vstopal in štopal in komuniciral z ljudmi, znamenitostmi in nebom, ki je bilo eno za vse. Na teh pobegih sem bivšo YU doživljal 'meteorološko', kot pred kratkim kakšen Handke Slovenijo, izrazito nestvarno, brez smisla za politični vsakdanjik, a zato s tem večjo simpatijo do eksotične mistike, ki so je ti kraji od nekdaj premoogli v obilju. A to je bilo v 70. letih in bil sem v puberteti, poln sebe in svežih sanj, in imel sem naravno pravico do svojih iluzij. Zdaj je težko biti tako star, pa biti tako mlad. "I gaziti po cestama i biti gažen od ljudi, bez sijaja zvijezde na nebu." (T. Ujević)

Zdanja domorodna mladež je večinoma prikrajšana za neposrednost balkanskih impresij. Razen vojnih nima nobenih predstav o deželah, ki jih bo najbrž tudi v prihodnje doživljala skozi plašnice predodgov. Škoda, nepovratna škoda. In komur se zdi to izraz nedoraslosti, patetike ali 'jugoslovenarstva', ta se najbrž moti tudi o glavnih vzrokih za krvavo YU razvezo. Tako kot tista gospoda iz zahoda, ki je prepričana, da se na teh prostorih vodijo nekakšne verske vojne med kulturno preveč različnimi ljudstvi, ki niso bila sposobna za sožitje in klitje v primerno temperiranem 'melting potu'. Kar nikakor ne ustreza resnici, ampak bolnim skrajnežem vseh barv. Nesposobnim oblastnikom, ki bi jim njihovi podaniki že zdavnaj zavili vratove, če jih ne bi ti pravočasno hipnotizirali s prsti, uperjenimi na sosedove pašnike. Postaranim vojskovodjem, ki se jim dviga samo, če pošiljajo mlade fante v minka polja. Mentalnim invalidom, ki so jim zadnji kančki empatije zamrzili v ledu kolektivne blaznosti...

Pred pregovorno južnjaško vročnostjo in njej priličnim imaginarijem smo se Slovenci omejili s hladnim skepticizmom, ki nam je od nekdaj branil poljubljati roke svojim vladarjem. Veliki

krivci za YU morijo to še vedno počnejo tako onim na oblasti kot tistim v opoziciji. A z vsem dolžnim spoštovanjem do naveze Freud - Reich - Adorno in ljubljanske šole lacanizma, ki nas je zaenkrat uspešno impregnirala pred masovno psihologijo mračnjaštva, je treba nekaj zapisati zelo jasno - z mejo na Kolpi Slovenci nismo dokončno razrešili frustracij z lastno 'racionalno emotivnostjo'. Še več - iz perspektive zgodovinske dialektike bi bilo celo slabo, če zdaj ne bi čustvovali vsaj malo po balkansko. Za kar seveda potrebujemo tudi bolj normalno zunanjo politiko do juga, kot je tista Slovenske nacionalne stranke...

Takšne in podobne misli sem premleval, ko sem se sredi letošnje jeseni znašel v Makedoniji. V državi, ki me je ponovno presunila s svojo magično lepoto in z gostoljubjem svojih prebivalcev. V državi, kjer so nam v hotelih kot nekdanjim bratom še vedno pripravljene zaračunati skoraj pol manj kot sosedom Bolgarom. Kjer v centru glavnega mesta v nekem lokalni lokalci preigravajo stare Rollinge tako v živo, da ti mora pognati kri skozi žile, še posebej če zraven po štajersko prazniški steklenice s skopskim pivom, ki ti jih domačini plačujejo do zgodnjega jutra. Nikoli ne bom pozabil, kako sva s Pecem v Strugi na sprehod pod vrhami ob Crnem Drimu vzela medse črnooko Pilar, Španko, ki sicer dela v prištinski bolnici in trpi, ker ne more preprečevati umiranja kosovskih otrok. Medtem ko sta Snežana in Lara na ohridski 'Peace conference for Balkan' kot edini udeleženci iz domačih logov reševali čast slovenske civilne družbe. In najbrž je bilo mogoče samo ob Ohridskem jezeru v gostilni Antico za isto mizo spraviti tako raznorodno družčino, kot smo jo, in ji diplomatsko sugerirati pogovor v smeri postvi, vina in glasbe. Čeprav je bila vojna nenehno v zraku, igri in besedah.

V Makedoniji avtomobili delujejo samo kot zaprašene predpotopne pošasti. Bencina ni, ker so Grki zaradi slabe vesti v zvezi s statusom egejskih Makedoncev hermetično zaprli mejo, Srbi pa ga rabijo za sebe... V zahodni Makedoniji gospodarijo Albanci, ki hočejo s petimi ministri v vladi osebne izkaznice v svojem jeziku in po dogodkih na Bulevarju Jugoslavije očitno tudi svobodno črno borzo... Namesto da bi jih čimprej priznala, Evropa zaenkrat v vse skupaj samo fascinirano bulji... Makedonci vse bolj dobivajo imidž jagenjčka, ki je obkrožen s samimi pohlepniimi jastrebi... In če počni na Kosovu, potem...

"Mir, brate, mir..." Bojan Sedmak

IV. MARIBORSKI SAMOPRISPEVEK JE BIL POTEKAVŠČINA

Zbori mariborske skupščine so na skupni seji 29. oktobra izglasovali sklep o uvedbi samoprispevka za izgradnjo prizidka trakta A internega oddelka mariborske bolnišnice. Tako nameravajo 6. decembra razpisati referendum, na katerem bi se naj vsi zaposleni Mariborčani odločili o tem, ali bodo še naprej od svojih OD-jev oddvajali denar za nekaj, kar bi moral zgraditi že IV. mariborski samoprispevek. V njegovem programu so namreč pred petimi leti takratni mariborski SZDL-jevci obljubili, da bodo z zbranim denarjem zgradili porodnišnico, medicinsko funkcionalni trakt 3 (MFT 3), dom Antona Skale, interni oddelek in ginekologijo in za to zadolžili Komisijo za nadzor za izvedbo IV. samoprispevka pod vodstvom Toneta Brumna.

Spori med stroko in politiko o vrstnem redu gradnje, ki so se vlekli kar nekaj časa, niso več relevantni, saj je sedaj popolnoma jasno, da je za vse objavljen zmanjkalo denarja. Današnja županja Maribora in takratna sekretarka SZDL Magda Tovornik razlaga primanjkljaj kot posledico nepričakovano visoke inflacije v letu 1989, čeprav je takšno opravičilo, ko gre za denar zaposlenih, neutemeljeno. Hkrati vsi pozabljajo tudi zvišanje občinske prispevne stopnje za zdravstvo, od koder je bil prav tako del sredstev namenjen za zaposlitev vrzeli.

Če pustimo ob strani še takratni tesen rezultat in današnje institucije samoprispevka kot sporno in kot ostanek preteklega, saj je vsak državljan davkoplačevalec, ostane vprašljivo vsaj to, da ni do danes še nihče iz mariborske politične srenje oziroma od tistih, zadolženih za izvedbo samoprispevka, jasno in eksplicitno povedal, da je bil IV. samoprispevek potekavščina, niti ni navedel natančnih vzrokov, zakaj je do tega prišlo. Očitno predvolilni čas ni primeren za tovrstne nepopularne izjave. Zato se

je lepše skriti za institucijo skupščine in enostavno nanovo razglasiti samoprispevek za nekaj, kar bi že moralo stati. Odgovornost je pač še vedno le izredno popularna floskula, ki ostaja v okvirjih lepote kozmetike mariborske politične vrhuške, ko se je treba za njo skriti.

In če se spomnimo takratnega nasprotovanja mladinske organizacije in Katedre uvedbi samoprispevka, bi bilo nujno vsaj deloma nadaljevati smer. Ob last namreč z vrha določa davke in pri tem ne sprašuje državljanov, če se jim zdijo primerni. Nato pa jih vpraša še o tem, če bi bili za dodatno obdavčitev od spodaj, torej od samih sebe. A določi višino - 1 odstotek. Torej vzame, kjer se ji zdi, pri tem pa so ji malo mar realne številke mariborskega gospodarstva, ki se utaplja, malo so ji mar tisti, ki živijo na eksistenčnem minimumu in rada pozabi, da ima danes v mestu ob Dravi skoraj 20 tisoč brezposlenih. Samo, da se opraviči pred sabo, da njeni projekti ne padejo v vodo in da ostane prepričana sama vase.

Peter Tomaž Dobrila

To na-še

Preklet bodi
In nikar ne kaži
Ljubeznivega obraza
Lepih reči odrešenja

Kaj siromašiš,
Nimam potrpljenja
Za blodnjo v mraku
In videz življenja
Oznani že enkrat
Duhovnost življenja!

Kaj nisi rekla
Da je edino v sencah
Kraljestvo trpljenja?

Luč prosim!

Človek božji
Kam nas to Naše
Fraitonarstvo vodi.

Dozi Po

foto: Boris Strmšek

Akademski časopis Katedra
Tyrševa 23
62000 Maribor

Tel.: (062) 212-004, 221-675
(062) 222-742

E-MAIL: KATEDRA@UNI-MB.AC.MALSI
žiro račun: 51800-678-81846

Ustanovitelj in izdajatelj: Akademsko založba Katedra, p.o. (v u.)

Katedra izhaja ob podpori Druženega dogovora o financiranju mladinske periodike v Sloveniji

Uredništvo: Danilo Vežjak (gl. ur.),
Sašo Dravinec (odg. ur.), Silvo
Zapečnik, Marjan Praprotnik (tajnik),
Rajko Muršič, Miro Lenič, Darinko
Kores-Jacks, Petra Vidali, Milan
Lazarevič, Boris Strmšek (foto)

Priprava za tisk: Andrej Tibaut,
Tomislav Krajačič

Naslovnica: Dejan Dolšak

Tisk: D.P. Delo - TČR
Cena izvida 100 SLT.

Polletna naročnina 400, za pravne osebe 800, celoletna za tujino 30 DEM oz. enaka vsota v drugi valuti

Radio Maribor

MM1 90,4 in 93,1 MHz 5.40-19.00

MM2 102,8 MHz 0.00-24.00 illichova 33, 62000 Maribor

THE SHIP OF FOOLS

Komunikacija je načelno zelo preprosta reč: dva sogovornika si preko komunikacijskega medija izmenjujeta sporočila in na podlagi univerzalnih elementov komunikacije drug drugega razumeta. Iz kibernetike izhaja pojmovanje komunikacije kot temeljne oblike in sestavine medčloveške interakcije. Motor komunikacije je vzajemen interes, stališča v diskurzu pa se seveda "per definitionem" razlikujejo. Konfrontaciji interesov lahko rečemo pogajanja, izmenjava, dialog ali preprosto kregarja. Komunikacija se seveda zalomi v trenutku, ko sogovornika več ne govorita ali nočeta govoriti istega jezika, ali pa takrat, ko vsaj en od sogovornikov preklopi iz racionalne na iracionalno raven.

Izkušeni s spodletelo komunikacijo smo imeli v zadnjih letih razpada "kovačije bratstva in enotnosti" več kot preveč. Ko so v Beogradu presedali na mitološki jezik (ali pa smo morda v Ljubljani presedali na racionalen diskurz?), je bilo vsake komunikacije konec, posledice pa so prinesle katastrofo. To vsi vemo.

Ali se bo sedaj zalomilo tudi v "moji deželi"? Poglejmo primer, ki ga je predvolilna kampanija potisnila v pozabo. Afera, ki bi se morala imenovati "goljufanje pri glasovanju", je dobila naziv "računalniška afeta". Popolnoma iracionalno. Tako kot je bilo povsem noro sprejeti beograjsko tezo o slovenskem rušenju Jugoslavije za časa podpore starotrškim rudarjem, ko pa so ravno ti rudarji poskušali rešiti to, kar bi se morda še rešiti dalo. Jugoslavijo namreč.

Vrnimo se v našo skupščino. Recimo, da sta v njej nekako dve kolikor toliko jasno razdeljeni skupini poslancev: eni, ki povsod vidijo neokrnjen Udbin aparat, in drugi, ki jih ta logika spravlja v obup. Blokada parlamenta ni nikakršna dediščina trodomnega konsenzualnega principa delovanja skupščine, ampak je preprosto stvar iracionalne paranoje v beticah poslancev. Racionalnega dialoga oziroma komunikacije v našem parlamentu sploh nikoli ni bilo, saj so desničarji, dokler so imeli na oblasti Peterleta, na podlagi relativne večine pri normalnem in absolutne večine pri osamosvojitvenem poslovanju parlamenta lahko delovali vehementno "normalno" vse do točke, ko je del Demosa izvedel lastninski salto mortale in hotel s kontrarevolucionarnimi ukrepi poseči v kontrolo državnega bogastva po znanem boljševidičnem ključu. Takrat je bilo "kontrarevolucionarne" veselice konec, saj so partikularni interesi razblinili videz "enotnosti" in inicirali nastanek "praznega" komunikacijskega polja. Skratka, prišlo je do konfrontacije med kolektivnim umom in partikularnim razumom, komunikacija pa je šla v maloro že na samem začetku normalizacije političnega prostora.

Zamenjava vlade je za desnico še vedno levi udar, čeprav levice ni nikjer. Odkar je začela prevladovati skrajno nevarna ideja, da je proti "nam" vsak, kdor ni z "nami", je bilo pozitivnega naboja sprememb v Sloveniji konec, začel pa se je herojski boj z mlino na veter. Demos je razpadel, pa se zopet pojavil kot združba glasnih marginalcev, ki jih je na tistem podpirala (ali celo potiskala naprej) celotna desničarska združba. Od njenih protagonistov je prihajalo vedno več povsem norih idej, na primer tista o Drnovškovem podpisu ustanavljanja koncentracijskih taborišč. Vse "afere"

zadnjih mesecev so zgolj zrcalna slika duha tistih, ki jih producirajo, slika iracionalnega diskurza.

Afera Janša-Zlobec recimo. Ali ni škandal v tem, da nek minister operira v javni (formalno nepolitični) konfrontaciji z namigi, pridobljenimi na podlagi strogo zaupnih podatkov, preden jim zapade "rok trajanja"? Če bi bil res problem v Zlobčevem "izdajstvu", bi seveda morala njegova služba, predsedstvo in pravosodje reagirati takoj. Da o etično vprašljivem pisanju knjig v zvezi z opravljanjem svoje funkcije med mandatom sploh ne govorimo. Je pa to še en dokaz grozljive iracionalizacije našega političnega prostora: jasno je, da ne gre (samo) za boj za interpretacijo, ki naj prinese politične točke, ali celo za egotripaške izpade posameznikov; ne gre pa niti za iskanje "objektivne resnice", prav nasprotno: v igri je ustvarjanje mitološke podlage. Skozi epopeje majčkenih Homerjev se v resnici gradi prava pravcata državotvorna mitologija (če Slovenci svoje nacionalne pač doslej nismo imeli), in to je lahko ogabno nevarno, vsaj sodeč po izkušnjah s srbsko srednjeveško državotvorno mitologijo. Ukvarjanje s preteklostjo, tudi najbližjo, ne prinaša nobenih pametnih vizij prihodnosti (niti pri LDS z Markovičevu puščico).

In če na tej strani že iz meseca v mesec razpredam o patologiji vsakdanje politike, je treba ošvrkniti še klobasanje o zakonu o vladi. Politični veljaki in velik del javnosti se že lep čas zgražajo nad nekakšnim predimenzioniranim številom ministrov v vladi in v imenu "racionalizacije" oz. "operacionalizacije" prodajajo zelo trapaste ideje. V čem je izhodiščna napaka "racionalizacije"? V predpostavki, da dvomilijonski narod ne potrebuje tako velike vlade kot recimo osemdesetmilijonski narod. Tukaj je prišlo do kratkega stika med pojmom kvalitete in kvantitete (kaže, da je Engelsov nauk o preskoku iz kvantitete v kvaliteto pognal zelo globoke korenine). Vse države morajo, ne glede na število prebivalstva, bdeti nad industrijo, kmetijstvom, turizmom, šolstvom, zdravstvom, okoljem, kulturo etc. In kaj bi privarčevali z radikalnim združevanjem resorjev? Prav nič, kvečjemu nasprotno, saj bi se potem moral še bolj razvejati pod-ministrski nivo. Obe verziji predlagane "racionalizacije" v bistvu producirata še močnejši birokratski aparat. Stroški vsake države - kot modernega servisa, ki predstavlja centralno komunikacijsko polje med zaokroženimi pod-sistemi - so in bodo relativno visoki in pika. Da pa bi se odpovedali ministrstvu za kulturo, je pod vsakim nivojem mentalne higiene, ki jo zahtevajo realne okoliščine, a to je že druga zgodba. Državni aparat je mogoče racionalizirati zgolj in samo z matematiko, ne pa s političnimi fantazmami. Rajko Muršič

BREZPLAČNI MALI OGLASI
S A L O M O N O V

OGLASNIK

LJUBLJANA, NAZORJEVA 6 · TEL.: 061/223-328
MARIBOR, PARTIZANSKA 13 a · TEL.: 062/221-586

S A L O M O N O V
UGANKAR

NEMOČ MOČI

Politika je čudna reč. Eden izmed njenih znamenitejših protagonistov jo je označil kot umetnost mogočega. Znotraj takšne oznake, razume svojo obrt danes, marsikateri polit pripravniki, ali pa tudi starosta.

Da obstoja med tem samorazumevanjem politike in razumevanjem politike med običajnimi smrtniki, velik prepad, pa nas prepričuje narodno reklo, ki skoncentrira njeno naravo v ugotovitev: politika je kurba. Tako torej mislijo politiko vladarji in vladani. Prvo jo delajo, drugi pa morajo z njo živeti.

Marsikdo se je spraševal kakšna je narava pajčevine v glavi kvadratnega Butrosa, ki je ob podatku, da se prepoved letov nad ozemljem BiH vztrajno krši, uspel izustiti le to, da ne ve, če so ti leti vojaške narave in da je za to prehitro karkoli napovedovati v tem kontekstu. Ali je varuh pečata svetovne organizacije morda mislil, da je v BiH prišlo do turističnih poletov z vojaškimi letali, do nekakšnega mig-turizma? Politikom lahko pripisujemo vsakovrstne neumnosti. Toda take? Nedavni obisk Balkana, s strani gospode lorda Owena in še ne lorda Vancea, ki sta po mesecih premlevanj prišla razgrniti rešitev za BiH-krizo, se je končal klavarno. Edino kar je gospoda pozabila v svojem rešitvenem predlogu, je bilo upoštevanje dejstva, da je v BiH vojna, ki je bila začeta z nekim ciljem. Pozabila sta torej upoštevati tisto, zaradi česar sta dejansko bila poklicana na pomoč. Nespretnost?

Ko se je pred meseci vsa svetovna javnost zgrozila ob posnetkih internirancev v srbskih taboriščih, je takoj svojo skodelico pristavila še politika. Čeprav je imela podatke o obstoju taborišč že prej, se je zganila in zagnala hrup, šele ob televizijskih posnetkih. Nemudoma so odposlali poslance, ki bi naj zagotovili izpustitev internirancev. Srbi so na veliko čudenje svetovne politike izrazili svojo pripravljenost, da internirance izpustijo v katerokoli državo, ki ni vmešana v vojno. Ta nepričakovan uspeh pa je politike postavil pred novo težavo. Želeli so namreč, da se internirance izpusti, toda sami jih niso bili pripravljeni sprejeti v svoje države. Tako je večina internirancev ostala v taboriščih. Krivdo, pa so srbi s to humano gesto uspeli porazdeliti.

Pred nekaj dnevi je na enem izmed

nemških tv kanalov potekalo omizje, posvečeno krizi v BiH. Med povabljenim zunanjem ministru tudi podpredsednik slovenske vlade gospod Pučnik. Po uvodnem seciranju trenutnega stanja v BiH, ki je prikazalo obseg balkanske morije, se je pričelo iskanje krivca. Hitro je prišlo do poenotenja, da je glavni krivec Srbija. Zapletlo pa se je ob iskanju poti iz kaosa. Soočen z napadi na zahodno politiko do Yu krize, je nemški zunanji minister, Pučniku zastavil preprosto vprašanje: kaj pa naj storimo, da rešimo krizo? Verjetno tudi tisti, ki niso spremljali omizja vedo, da odgovora ni bilo.

Opazovanje politikovanja ob BiH krizi nam ponuja dva sklepa. Ali je torej nekaj temeljito narobe s politiki, ki se spravlja reševati krizo, ali pa je nekaj narobe s krizo samo. Začnimo pri repu. Jasno, da je nekaj narobe s to krizo. Njena napačnost, narobnost, je pač v tem, da je kriza. Da je kar je. Ravno zato je namreč neobvladljiva za tradicionalne politične prijeme. Načrt evropskih razrešiteljev krize, spregleda ravno to preprosto dejstvo granat in zato ostaja futuristična snov brez podlage. Vojaška kriza se ni nikjer končala s političnimi pogajanjimi. Ta so bila vedno in povsod le registracija vojnega rezultata. Narobnost krize je v tem, da je v istem trenutku ko je bila pognana, ko so padle prve granate, postala nerešljiva. Kdo bo po vsem kar se je zgodilo, še lahko živel s srbi in s kom, bodo lahko živeli oni? Toliko o narobnosti krize.

Politiki pa ostajajo vseskozi prekratki ker tega ne vidijo. Ali pa se morda delajo, da ne vidijo? Zavest o nerešljivosti krize je postala slaba vest Zahoda. In ravno to slabo vest poskušajo politiki prekri s svojimi neumnimi in z realnostjo skreganimi iniciativami. Če bi Butrus priznal, da ve, da migi niso turistična letala in da ve, da krivda za balkanski kaos ni porazdeljena, da ve, da res ni umestno, da OZN krši embargo, ki ga je sama razglasila nad Srbijo, potem bi bil kot politik prisiljen predlagati konsekvence. Ker pa tega ne ve, tega tudi ne rabi. Isti filozofiji sledijo tudi ostali politiki.

Edino kar politiki preprečuje, da bi pragmatično sprejela dejstva vzpostavljena skozi vojaško moč, je morebitni napačni nauk, ki bi ga lahko kdo potegnul iz balkanske štorije in še tistih nekaj mest, ki se upirajo srhom. Prvi razlog običajno komentatorji izpostavljajo kot ključen, toda pri tem vztrajno pozabljajo, da je sporočilo že zdavnaj pobegnulo z balkana, da je pravzaprav bilo že vedno znano. Da politiko kroji močnejši ni spoznanje zadnjih balkanskih vojn, pač pa stoletij, ki so rodila to civilizacijo s to politiko. Pragmatizem, preprečujejo torej mesta, ki počasi izginjajo. Srbska vojaška uspešnost je odrešitev za Zahodno politiko.

Umetnost mogočega ali kurba?

Silvo Zapečnik

foto: Boris Strmšek

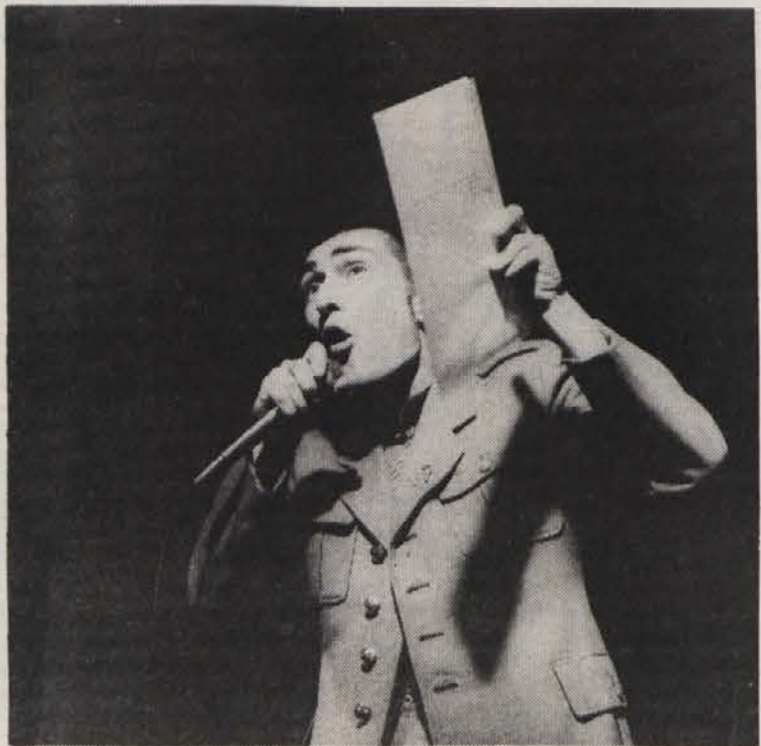

Posebej v malih deželih kot je Slovenija je treba paziti, da ne zapadeš v neko kulturno incestuoznost, ko je vse, kar se dogaja, zreducirano na tri ljudi, ki se noč in dan trepljajo po ramenih.

Slovenija bi lahko vstopila v zgodovino državotvornih narodov na dostopen način s tem, da bi ustavni spisek človekovih pravic obogatila tudi s pravico do zabave.

Z Bratom Bibičem in Andrejem Morovičem smo se pogovarjali ob priložnosti njihovih literarno-glasbenih nastopov po Sloveniji. Govorili smo o vsem: literaturi, glasbi, Sloveniji; produkciji, distribuciji, konzumpciji umetnosti in okolja. S poudarkom na vzajemnih pogojevanjih (art d'eco, torej). Če smo postavljali meje, je bilo to na račun preglednosti teksta. Abstrahiranje ali izbiranje pri branju pa ni niti priporočljivo niti zaželjeno.

■ O LITERARNEM VEČERU (kako je mogoče, da ni dolgočasen)

Bratko: Začelo se je tako, kot se ponavadi pač začne - s fantazijo, s fantaziranjem.

Andrej: Bil sem v dilemi: po eni strani sem si želel nastopati, po drugi se mi zdijo branja literatov ena najbolj dolgočasnih in frustrirajočih zadevščin.

Bratko: Prevladujoča praksa oralnega podajanja teksta je še zmeraj takšna, kot je bila npr. na šolskih proslavah in drugih ritualih kulture in besede. Nekakšen posvečen trenutek, a v bistvu zelo banalen. Še vedno gre za enostavno branje (ki doseže višek v interpretaciji kakega prominentnega igralca na proslavi ob podelitvi prešernovih nagrad). Zakaj je ta projekt zame izziv: igram, tudi ko pojem, instrumentalno muziko, brez teksta. Ampak nekako se mi zdi, da je notranji limit muzike beseda. In na ravni oralne, sonorne govornice notranji limit besede glasba. Gre za nekakšno inverzno preslikavo dveh mankov: kar manjka glasbi, ima beseda, in obratno. In kar je zlasti zanimivo v primeru sodelovanja z Andrejevo besedo: gre za prozo in ne za poezijo (za striktni metrum). Zdi se, da je ravno v primeru prozne besede spoj z muziko, vsaj v dispoziciji, potencialno produktiven - ker je težaven, problematičen, ker se "ne ujema". (Manka se ohranjata, se ne dopolnjujoč prekri-vata.) Sicer pa si, takoj ko se spraviš k oralnemu podajanju teksta, če je literaren, z eno nogo že v teatru, in če si enkrat tam vsaj z eno nogo, moraš začeti migati, skratka, si vsaj s tisto nogo stopil na teren igralca in se moraš posloviti od enoznačne vloge pisca, ki, razen tega, da piše, včasih to tudi sam bere drugim ali pa si glas in telo sposodi pri kakšen drugem profesionalcu. Tisto, kar počneva midva, je še bolj mejna zadeva: je nekako na križišču med literarnim večerom, kabarejem, monoglasbeno dramo, ..., vsaj v zasnovi. Na tem bova, če bodo Bogovi dali, delala naprej. Tako bova imela vsaj šanso, da bodo Bogovi dali. In če ne bodo, bova vsaj delala naprej. Tako bomo imeli vsak svoje, kako pa bo kdo s tem zadovoljen, je problem za vsakega posebej, ki se ga še najlažje da rešiti skupaj. Nikoli ni prepozno.

Andrej: Bratko zna zaigrati nežno, res z občutkom. Muzika da tekstu ogromno. Brez nje bi bral monotonno.

■ O GOSTOVANJU PO SLOVENIJI (in kaj se v njej sicer dogaja)

Bratko: Prelom je bil tako globinski,

ANDREJ MOROVIČ,
BRATKO BIBIČ

ČE NE BO PREPIHA, BO GROZNO

INTERVJUJAVANČA SE PREDSTAVITA

Sem Andrej Morovič, v prostem času pisatelj, drugače pa stezosledec in branjevec čustev.

Sem Bratko Bibič. V življenju sem se ukvarjal in se še z množico različnih stvari, med katerimi lahko kot konstanto postavim glasbo, filozofijo in ukvarjanje s kulturnopolitičnimi in kulturnomanagerskimi zadevami. Trenutno sem v zaključni fazi pisanja disertacije na temo urbanih javnosti, pridobivanja dela vojašnic na Metelkovi, izdaje najnovejšega CDja mednarodne skupine Nimal, v kateri sem igral zadnja štiri leta, prvega natisa glasbe Begnograd iz let 76-78 na CDju ter pred pripravo solo posnetkov in koncertov, nadaljevanja teoretičnih in drugih z vsem tem povezanih zadev. Zdi se mi, da poleg radovednosti kot pogoja za ta početja vse skupaj družijo "volja do zabave", tj. užitek v življenju.

da sicer zahteva določen inkubacijski čas, da bi bil lahko intelektualno prebavljen v širših obsegih. Ljudje začenjajo razmišljati o tem, kaj se je sploh zgodilo. Eno leto je bilo potrebno, da so se sploh začela postavljati vprašanja, ne že kar najdevati odgovori, kam in kako kot družba gremo glede na to, od kod in kako smo prišli tja, kjer smo. ... In kaj se lahko v tem oziru zgodi npr. s tem, da midva nastopava po Sloveniji? Že zato, ker je sploh malo reči, ki se po Sloveniji dogajajo in proizvajajo, v smislu kroženja iz kraja v kraj, ima to neko presežno vrednost. Nobenih pravih povezav in pretokov ljudi in idej ni. Ampak ravno zato je potreba po tem močna. Čas je za to. Skrajni.

Andrej: Vse se je skoncentriralo na Ljubljano. In to je, jasno, kakica. Posebej v malih deželih kot je Slovenija je treba paziti, da ne zapadeš v neko kulturno incestuoznost, ko je vse, kar se dogaja, zreducirano na tri ljudi, ki se noč in dan trepljajo po ramenih. Na vse sku-

paj sicer ne gledam tako zelo tragično. Verjetno gre za normalen fenomen: zdaj ko smo se kao naredili, se bomo najprej malo centralizirali, pa potem malo razširili. Sistola - diastola. Je pa jasno, da je treba na preboju ves čas delati. Pa še fajn je, ko greš malo ven in vidiš "svet": Bovec, Celje, Lendava, Samarkand, Kamčatka.

■ O KULTURNIH POZICIJAH (ali je možna relevantna kulturna pozicija, ki ne bi imela za pedigre kozmopolitizma)

Andrej: Jaz ne mislim, da je to nujno. So tudi ljudje kot npr. Zlatko Zajc, ki so čisti Slovenci. Napisal je odlično knjigo, dam roko v ogenj zanjo. Ampak strukturno rečeno, če ne bo prepiha, bo grozno. Z Bratom se pogovarjava o turizmu v narekovajih, ki je nujen. Treba se je vvesti, pokapirati, kaj se s tem, kar imamo, da narediti. Ker je vsako stvar mož-

no nekako obrniti. Imamo določene karakteristike in iz njih je treba črpati. Najbolj grozno je špegati, kaj počnejo npr. Nemci, in potem "mi bomo tudi". To je navaden plonk, konec, the end. Potrebna sta nam pogum in domišljija (kot pravi Bratko), da razmislimo, kaj imamo v rokah in s tem začnemo deal. Ena teh reči je zagotovo kultura. Glede na število prebivalstva smo tu v primerjavi z zahodno blazno močni. (Druga pa je cooltura.) Potem je tu še ne do konca zapackana narava: gozdovi, jame... In zveza obojega. To je naš kapital.

Bratko: Kapital, ki je s stališča razvojnih strategij, ki bi stavile nanj, še zmeraj bolj ali manj mrtev. Omrtvičen. To pa zato, ker še vedno prevladujejo stereotipi o tem, kaj kam sodi. Tako se meni ob tisti "nenormalni" (v pozitivnem pomenu besede) razvitosti kulture, pa tudi siceršnji odprtosti in radovednosti slovenske populacije, ki je ne bi smeli soditi glede na včasih ali pogosto infantilno neumnost kakšnih politikov, zdi naravnost noro, da je tudi znotraj govorjenja o turizmu povezava med kulturo in turizmom izrečena v smislu izjeme, ki potrjuje pravilo. Pravilo pa je spet neke druge: namreč v tem, da, če že ni, potem pa postaja ti. kulturna ponudba en od glavnih motivacijskih faktorjev potovanja po Evropi in svetu. Slovenija se mora po tem, ko se je pravočasno odcepila od razpadajoče Jugoslavije, odcepiti še od stereotipov, ki jih imajo drugi o njej ter sama o sebi. Če pa stereotip zaradi lažjega prepoznavanja že mora biti, si je treba izmisliti kakšnega drugačnega. Tudi stereotip ni od Boga dan, temveč je plod človeškega prizadevanja, da bi si uredili svet po kar se le da enostavni podobi. Enostavnost pa spet ne vodi nujno v poenostavljanje, tako kot podobno ne samo v kino.

■ O PRESEGANJU POZICIJI (kako "furati" slovenstvo,

tržaškega psihoanalitika, hkrati problematizira na eni strani (ne)vednost o tem, kaj je to Slovenija, in da sploh je, na drugi strani pa se dotakne problema, ki ni samo slovenski, ampak tudi teoretski in "transnacionalen". Gre za mambo, seveda. To je en način, kako furati slovenstvo, ne da bi bil od tega obseden, temveč zabaven. Slovenija bi lahko vstopila v zgodovino državotvornih narodov na dostopen način s tem, da bi ustavni spisek človekovih pravic obogatila tudi s pravico do zabave.

■ O ANDREJEVI LITERaturi

(Andrej, jasno)
Tehnika pisanja

Enkrat sem gledal film o nekem skladatelju, ki se sredi noči ves prepoten zbudi in začne frenetično pisati na svojo belo nočno srajko. Pri meni je ravno obratno. Pišem kot uradnik. Pri pisanju se mučim. Ni mi v užitek. Zametek zgodbe pride ven kot splav, in ko je zametek na papirju, si rečem: Ja, jebemti, zdaj pa naredi kaj iz tega.

Autobiografika

Ja, dolgo časa sem pisal autobiografsko. To je preprosto. Imel sem pač nekaj prigod. Ampak slej ali prej si s tem zasičen. Ali pa te žokne bolečina, ko prčkaš po stvarih, ki ti še samemu niso povsem jasne, pa jih že prodajaš. Jasnno, o sebi pišeš tako ali tako vedno. Temu ne moreš uiti. Torej: nima smisla namerno autobiograficirati, če pa to itak počneš. Zdaj delam samo še intervjuje z drugimi ljudmi, ki se mi zdijo zanimivi. Z različnimi izvrženci, privrženci in sprevrženci. Skušam ponotranjiti njihove zgodbe in jih, kot bi to bil jaz, napisati.

Ironija

Gre za zavedanje, da moraš ven iz sebe, se začeti opazovati. Nisi center sveta, temveč en prdec v vesolju. (Bratko: Ne pljunek v morju, ampak prdec v vesolju.) Enostavno sem enkrat prišel

Priredba zgodb za nastop (zlasti junakinja "Jovanka" namesto junakinje "Tiziane")

Kaj sem s temi zgodbami hotel narediti? Hotel sem jih popeljati nazaj domov, jih malo aktualizirati. Z Jovanko sem hotel opozoriti na to, da včeraj še obstaja, da tekovin revolucije ni mogoče izbrisati čez noč. In sploh, zakaj bi zanimali nekaj, kar je bilo. Težo preteklosti je treba vzeti nase in stati za tem.

Knjiga za zunanji trg (ki jo pripravlja) iz zadnjih dveh knjig, Padalcev in Potapljačev, moram narediti eno. To je to. To bi lahko bila dobra knjiga. Pojma nimam, kje bo izšla. Saj ni važno. Odpadejo: neke tipično slovenske reči, vezane na jezik in tematiko, in nekatere zgodbe, ki preprosto niso dovolj kvalitetne. V Potapljačih je nekaj slabih zgodb. Šlo je, seveda, za zadnji termin, pa sem napisal dialog s po tremi besedami in vrstici ("Noč in dan"). Doslej so mi objavili vse, kar sem napisal, celo nekatere akte o odpustu iz vojske, ha ha. To je sranje. Zbije ti nivo. Rabiš denar, pa napišeš.

Tematika

● a) potovanja

Fizično potovanje samo po sebi ne pomeni ničesar. V zadnjih dveh letih mi je postalo jasno, da hodim iz Berlina v Ljubljano in iz Ljubljane v Berlin kot delavec zjutraj v železarno in popoldan domov. To nima ravno nekega smisla. Nič bolj pameten ne postaneš. Od nekdanj se bojim tega, da neke zablokiram, zažalfam, in samo še repetiram svoje rituale. Ne gre torej toliko za fizično potovanje kot za potovanje znotraj samega sebe, nekako v smislu "svaki dan u svakom smislu sve više i više napredujem".

● b) eros

Eros zato, ker je to ena nad-sil, ki premikajo človeka. Vseeno je, ali je to eros-fuk ali eros na kakem drugem nivoju. Zanimivo je raziskovati in to bo še nakaj časa moj poklic: gledati pod kožo, nad kožo, med dlakami. Zavedam se, da sem močan v alegoričnem opisovanju erotike. Kaj pa vem, dosti prisodob mi pade na pamet. Pa še tole: vsak je malo ženska in malo moški in obratno. Meje so zabrisane. No, in pojdimo zdaj z erosom nazaj v Slovenijo in Ljubljano, v upanju, da bo tukaj prišlo do prepiha in do mešanja...

■ O EROSU V POLITIČNEM DISKURZU

Andrej: ...Preden je zmagala odcepitvena revolucija, je bilo v politiki vsaj na papirju 15 % žensk. Zdaj sta dve. Ostale očitno delajo otroke, da bo drugo leto milijon Slovencev več.

Bratko: In v javnem političnem diskurzu se, prav spontano mnogokrat, pojavlja kot državljan nacionalne države ali pripadnik etnije Slovenec-moški. ("Slovinci morajo", "Slovinci so"). Gre za čisto "spontano" izključitev žensk; ud, ki reprezentira narodovo telo v celoti, je moški.

Simptomatično zgovoren je v tem smislu direktor slovenskega osrednjega radia; verjetno prav zato, ker je hkrati literat in ker argumentira cenzuro pohujšljivih besed, kakršna je tukaj v slovenski poeziji pop (rock itd.) glasbe, sklicujoč se na suverenost Slovencev, da odločajo o tem, kaj sodi v njihovo folkloro, da je to "stvar Slovencev" in ne morda anglosaksoncev. Tako se mi zdi, kakor da se tukaj cenzura nanaša na direktorja samega, da je prepoved "fukanja pepelnika, zavesa, dimnika sosednje stavbe" ipd. argumentirana na osnovi neke podvojene prisotnosti odsotnosti ženske-Slovenke, da stoji pepelnik in druge zadeve, ki se jih ne sme fukati, na kraju, kjer v njegovi fantazmatiki skrivoma stoji ženska, ki je za njegovega Slovenca ženska-Slovenka par excellence, namreč mama. In tisto, česar v radijskem poodmevanju pohujšljivih besedil hkrati z direktorjem ne bi smel slišati državljan Slovenec, je to, da se fuk nanaša na Mater-Domovino.

Petra Vidali

Doslej je v moje zgodbe le redko zatavala kaka smešnica, pa še to zgolj na mikronivoju. Zdaj gre za odnos do sveta, ki si kaj dosti več od posmeha ne zasluži.

Preden je zmagala odcepitvena revolucija, je bilo v politiki vsaj na papirju 15 % žensk. Zdaj sta dve. Ostale očitno delajo otroke, da bo drugo leto milijon Slovencev več.

Foto: Breda Kolar-Sluga

Tisto, česar v radijskem poodmevanju pohujšljivih besedil hkrati z direktorjem ne bi smel slišati državljan Slovenec, je to, da se fuk nanaša na Mater-Domovino.

ne da bi bil od tega obseden)

Andrej: Sicer je res, da se zgodbe stalno dogajajo neke zunaj. Ampak če bi bil Italijan, bi gotovo pisal drugače. Seveda ni najvažnejši faktor, da se prodam kot Slovenec. Je pa dejstvo, da Slovenec sem. To bo pisalo v knjigi neke na koncu, lahko tudi na začetku, vseeno.

Bratko: Gledal sem prevod Slavoj Žižka knjige iz francoščine v nemščino. Kako on "fura" Slovenijo oziroma "Slovenec"? V predgovoru zapiše nekako tako: Ali je slučajno, da avtor te knjige prihaja iz Slovenije? Z analizo edinega primera, v katerem se pri Freudu pojavi Slovenec na kraju analizanda nekega

do točke, ko sem spoznal, da mi hudo primanjkuje humerja, ki je, konec koncev, ena redkih reči, ki kaj veljajo. To, da nekdo nekaj bere, in se nasmeje, in mu gre boljše ali pa tudi slabše. Doslej je v moje zgodbe le redko zatavala kaka smešnica, pa še to zgolj na mikronivoju. Zdaj gre za odnos do sveta, ki si kaj dosti več od posmeha ne zasluži.

Kratke zgodbe

Superkratke zgodbe so zame izredno pomembne. Ko delaš roman, porabiš dva dni na stran, pri superkratki porabiš dva tedna. Tistih trideset stavkov mora stati, če ne, je bob ob steno. Za najkrajšo obliko proze sem se odločil spontano. Reflektiram šele zdaj, teoretiziram post scriptum. No, in ker sem se, recimo, izuril v pisanju kratkih zgodb, se lahko vrnem k malo daljšim.

RAČUNALNIŠKE KNJIGE

VMESNIK (1)

Predvidevanje, da bo razširitev osebnih računalnikov povzročila zaton knjig, se ni povsem uresničilo. Spremenile pa so se bralne navade. Mnogi računalniški zanesenjaki berejo več, odkar se ukvarjajo z računalnikom. Morda včasih berejo tudi leposlovje. Najpogosteje pa imajo pred seboj priročnik za kakšen računalniški program. Celo v mariborskih knjigarnah lahko opazimo, kakšen razcvet je doživelo v svetu izdajanje računalniške literature. Predvsem dve knjigarni imata veliko izbiro: Mladinske knjige na vogalu Vetrinjske in Jurčičeve ulice in v Gosposki 28. Prospekti nekaterih nemških in ameriških založb, ki sem jih dobil v roko v zadnjem letu dni, pa so me s svojo obsežnostjo spravili v popolno zadrego, ko sem hotel poiskati knjigo za svoje potrebe.

Priročniki za vse mogoče dejavnosti so nasploh izjemno uspešno področje založništva. Različnost ljudi, ki se zanimajo za neko področje, denimo pletenje, šivanje, obdelovanje lesa, popravila v hiši in tako naprej, omogoča in zahteva pripravo različno zasnovanih in oblikovanih priročnikov. Nekateri so pač komaj začetniki, drugi so izvedenci, ki želijo svoje spretnosti zgolj še izpolniti. Hkrati sili velika ponudba založbe v iskanje izvirnih uredniških rešitev, ki naj zagotovijo vabljivo različnost. Posledica krizanja teh dveh okoliščin je velika in izjemno pestra ponudba. Še zlasti to velja za področje računalniške literature, ki je menda že preseglo bogastvo ponudbe pri kuharskih knjigah.

S priročniki, o katerih govorim v tem prispevku, ne mislim na tiste priročnike, ki jih dobimo skupaj z računalnikom ali programom. Zato tudi ne bom opisoval, kaj dobijo v roko kupci različnih IBM-klonov. Izjemoma dobijo originalna Microsoftova priročnika za DOS operacijski sistem in njegovo Windows razširitev. Dobro poznavanje operacijskega sistema je temelj za uspešno uporabo različnih uporabnih programov, aplikacij. Kjer je razvit zlasti črn trg programov, kakor je pri nas, je na razpolago le malo originalnih navodil za uporabo aplikacij. To je lahko eden od razlogov, zakaj si kupimo kakšen priročnik, knjigo, ki sicer nima statusa navodil za uporabo, vendar jo lahko izkoristimo v ta namen.

Drug pomemben razlog je dejstvo, da so mnoga navodila za uporabo slabo napisana. Novemu uporabniku ne razložijo tistega, kar ga na začetku bega; izkušenemu uporabniku ne zagotavljajo hitrega najdenja tistih podrobnosti, ki so odločilne v kritični situaciji. Kakovost navodil za uporabo je praviloma premo sorazmerna z domišljjenostjo programa. Bolj ko je program intuitivno razumljiv, boljše so napisana navodila.

Intuitivnost vmesnika med uporabnikom in računalnikom je danes sploh temeljno reklamno geslo. Microsoftova okna so primer razkričanega grafičnega vmesnika. Definicijo vmesnika med uporabnikom in računalnikom, ki naj bo po meri človeka, najdemo v priročniku Human Interface. The Apple Desktop In-

terface, ki je izšla pri založbi Addison-Wesley leta 1988. Vmesnik po meri človeka zagotavlja minimum pregleda nad ukazi in nastavitvami; določa razmerje med logiko in kontrolo delovanja. Združitev logike in kontrole je algoritem delovanja, ki ga moramo pri računalniku razdeliti na dva dela. Prvi je dostop do ukazov in nastavitvev in tega nam olajšujejo grafični vmesniki. Drugi del algoritma delovanja pa je doseganje cilja, izdelava rezultata s pomočjo aplikacije. Gre za uspešno povezovanje ukazov in nastavitvev, za najdenje koristnih, uspešnih zaporedij.

Poznavanje navodil za uporabo nas v večini primerov seznanja zgolj s prvimi deli algoritma delovanja. Poučimo se, kako so razporejeni ukazi in kako opravimo nastavitve. Boljša navodila vsebujejo tudi nekaj primerov, ki nam pokažejo, kako naj ukaze in nastavitve povežemo. Običajno imamo vsi uporabniki pri listanju po navodilih občutek, da si nikoli ne bomo zapomnili, kako sprožiti skoraj neštete možnosti, stlačene v mnoge večje aplikacije.

Na tej točki sežejo uporabniki po priročnikih, ki jih ponujajo založbe. Kako izbrati? Morda smo kakšnega videli pri prijatelju. Ali pa so drugega priporočili v kateri od računalniških revij. Pri tretjem se nam zdi naslov obetaven. Založbe z obsežnejšimi programi računalniške literature razdelijo svoje knjige v prospektih na več vrst. Prva vrsta so knjige, ki naj bi predvsem nadomestile navodila za uporabo in uvedle začetnike v uporabo programa. Druga vrsta so knjige, ki vsebujejo izkušnje s programom, opis-

jejo torej tudi njegove pomanjkljivosti in poti, kako se izognemo težavam. Ta in vse naslednje vrste so namenjene srednje in zelo zahtevnim uporabnikom. Tretja vrsta so knjige, s katerimi avtorji opisujejo posebne uporabe določenega programa. Sledeči obstajata še dve vrsti referenčnih priročnikov: eni so žepnega formata za hitro najdenje osnovnih informacij, drugi pa so zelo obsežni in skoraj že enciklopedično informirajo o vseh značilnostih programa.

Prvi korak pri izbiri priročnika je torej, da ugotovimo, kakšne vrste priročnik potrebujemo. Naslednji korak pa je, da izvedemo, koliko založb nam ponuja priročnik izbrane vrste za določeno aplikacijo. Najbolj radovedni naj obiščejo Vladimirja Kneza v knjigarni Mladinske knjige na Slovenski cesti 29 (nekdanji Titovi 3) v Ljubljani. S pomočjo CD-ROMov vam bo povedal, katere knjige o aplikaciji, ki vas zanima, so trenutno dobavljive - vsaj po evidenci dveh velikih dokumentacij: Bowkera in Whitakerja, katerih CD ima na razpolago. Informacije lahko dobite od ponedeljka do petka med 10. in 13. uro ter 14. in 18. uro.

V prvem prispevku iz serije o računalnikih in njih uporabnikih, s katero bom v tem študijskem letu nadomestil Utrinke, objavljane v prejšnjih letnikih Katedre, sem nakupovanje računalniških knjig opisal zgolj načelno. V prihodnji številki sledi zgodba o nakupovanju določenih knjig in o kriterijih pri izbiri.

Igor Kramberger

NOVA DOBA

ČASNIK ZA SLABE ČASE

Dobimo se na cesti. Vsako sredo pri vašem prodajalcu časnikov.

MANAGEMENT IN VODENJE

Čepprav je za mnoge management in vodenje ena in ista stvar, pa mnogi avtorji ta dva pojma po vsebini razlikujejo. Že v prejšnjih prispevkih o managementu je bilo razbrati, da opredeljujem vodenje kot eno izmed funkcij managementa, ki ima poleg tega še druge, kot so planiranje, organiziranje, kadrovanje in kontroliranje, torej je s tega vidika vodenje ožji pojem od managementa. Dr. W.A. Cohen npr. razlikuje ta dva pojma v njuni orientiranosti na dosego določenega cilja. Za management pravi, da je orientiran k temu, da "se neka naloga opravi korektno in učinkovito", medtem ko je "bistvo vodenja v opravljanju pravih stvari". Zato govori o vodenju kot umetnosti, medtem ko je management sposobnost (skill).

Kakorkoli, v sodobnem managementu je sposobnost vodenja še kako pomemben, če že ne najpomembnejši element. Kljub temu, da se govori o vodenju kot o umetnosti, ni moč trditi, da se dobri vodje le rodijo, pač pa dober vodja pridobi svoje sposobnosti z učenjem tehnik vodenja.

Glede predpogojev za učinkovito vodenje je vrsta napačnih premis. Ena takih je, da je učinkovito vodenje pogojeno z oblastno pozicijo. Če bi ta trditev obveljala, v praksi ne bi bilo toliko primerov karizmatičnih oseb, ki imajo v sistemu veliko večji vpliv od formalnega vodje. To dejstvo ima pomembno implikacijo za vodenje in management, namreč, da učinkovito vodenje ni v zapovedovanju ljudem, naj naredijo to, kar si vodja želi, ampak predvsem motiviranje ljudi, da si bodo maksimalno prizadevali uresničiti cilje, ki jih vodja postavi. Postati dober vodja (leader) pomeni pričeti z realizacijo malih ciljev, ki gradijo potrebno samozavest pri vodji, saj je dosežen uspeh na nekem področju najboljši učitelj vodenja. Ščasoma si vodja pridobi toliko potrebno veliko samozaupanje vase, ki mu omogoča realizirati cilje, ki so na prvi pogled videti neuresničljivi. Skupna značilnost vseh velikih leaderjev je namreč izredno močna samozavest in vera v svoj talent in sposobnosti.

Druga napačna premisa je, da si leader pridobiva sposobnosti vodenja skozi prakso na svojem delovnem mestu, ko spozna do obisti tehnologijo dela, proizvede oziroma storitve podjetja, ki ga vodi. Zato obstaja vedno skepsa pri vstopu novega managerja v podjetje, če le-ta prihaja s popolnoma drugega področja dela. Vendar pa je sposobnost vodenja popolnoma nekaj drugega od sposobnosti obvladovanja tehnologije dela, saj je od vodje nemogoče pričakovati, da bo poznal vse probleme okolja, v katerem deluje - zato ima okoli sebe ljudi, ki to poznajo. Vodja napreduje v svojem okolju predvsem zaradi prepričanja v svoje sposobnosti, da lahko uspešno vodi druge, kljub pomanjkljivemu znanju tehničnih in tehnoloških aspektov sistema, v katerem deluje.

Leaderji imajo še eno pomembno in specifično lastnost, to je, da so relativno sprejemljivejši za tveganja od drugih ljudi. Držijo se rekla: "sreča spremlja hrabre." Običajno si zadajo visoke cilje in imajo tudi visoka pričakovanja glede njihove realizacije. S tem običajno tudi "okužijo" svojo okolico, ki jim sledi pri realizaciji cilja. Mnogo primerov gornjih trditev je moč najti v naši poslovni praksi, vendar niso dokumentirani, zato se bom poslužil pri ilustraciji gornjih trditev primera Johna Scullyja, dolgoletnega managerja pri firmi Pepsi Cola. Na vrhuncu svoje kariere je zapustil Pepsi Colo in prevzel vlogo managerja v firmi Apple Computer Corporation, kamor je vnesel nove ideje glede strategije firme. Kljub temu, da je prišel iz sredine, kjer je tehnologija dela popolnoma drugačna, kjer se proizvodi bistveno razlikujejo, je uspel s svojo sposobnostjo vodenja zagotoviti prenovo firme Apple, ki je bila že skoraj na robu propada. Pod njegovim

vodstvom je Apple realiziral največjo prodajo Mackintosh računalnikov v svoji zgodovini, lotil pa se je popolnoma novih področij, ki mu odpirajo boljše razvojno perspektivo naprej. Značilnost dobrega leaderja je namreč tudi ta, da ne sedi na lovorikah, pač pa postavlja vedno nove cilje, ki predstavljajo izziv in motivacijo celotnemu kolektivu.

Vsakega leaderja krasi afirmativen pristop do vsega. Noben problem ni prevelik, pesimizem in dvom sta mu tuja. Le takšne lastnosti mu omogočajo imeti vpliv na sodelavce, saj so ljudje nagnjeni k temu, da so sprejemljivi do pozitivno orientiranih ljudi. Znanstveniki menijo, da se človek psihično lahko pripravi gledati stvari pozitivno, ne glede na to, kakšna je realnost. Eden vodilnih psihologov Wayne Dwyer to opisuje z naslednjo trditvijo: "Niso dejstva tista, ki so pomembna, ampak kaj narediš z dejstvi in kako jih interpretiraš."

Naslednja pomembna lastnost leaderjev je sposobnost reševanja problemov. Leader mora znati definirati problem, ga "streti", potem pa poklicati eksperte, da ga rešijo, oziroma zreducirati problem na obvladljivo raven. Managerji mnogokrat napačno občutijo potrebo, da bi uspešno vodili svoje ljudi tako, da bi porabili pretežni del svojega časa s tem, da bi sami reševali probleme.

Dober leader bo vedno dosegljiv. To ne pomeni, da bodo njegova vrata odprta za vsakogar, ki se bo namenil obiskati ga, pač pa, da ne bo obstajal nikakršen "nevidni zid" med njim in ljudmi, ki jih vodi. Ni mogoče uspešno voditi ljudi izza pisalne mize ali iz zaprtih vrat, pač pa mora biti leader viden med ljudmi, ki jih vodi. Tom Peters daje poseben pomen temu, da je vodja viden med ljudmi. Sodoben način managementa je celo poimenoval M.B.W.A. - Management by Walking About - pomembno za uspešnega managerja je videti in biti viden. Enako pomembno je nagraditi ljudi za uspeh in biti dober svetovalec, tako kot je včasih potrebno ljudi tudi disciplinirati. Če tega ne naredimo, lahko damo občutek, da nas stvari ne zanimajo, da nam je vseeno, ali ljudje dobro ali slabo izvršijo svojo obveznost in nivo kvalitete dela v kolektivu se bo hitro znižal.

Dober vodja mora dobro poznati vrednote, ki motivirajo ljudi v sistemu, ki ga vodi. Običajno se te razlikujejo glede na razvitost sistema in strukturo ljudi, ki v njem delajo. Zato ni mogoče uniformirati motivacijskih vrednot na splošno znane, pač pa jih opredeliti na temeljitem spoznavanju značilnosti svojih podrejenih. Ključno je, da dobijo ljudje občutek, da so potrebni organizaciji in da je njihovo dobro delo cenjeno.

Po dr. Cohenu je za razvijanje sposobnosti vodenja pri posamezniku najpomembnejše trije: (1) vedno se je treba osredotočiti na nek cilj, ki ga želimo doseči, (2) osredotočiti se moramo tudi na korist ljudi, ki jih vodimo, (3) nato se moramo osredotočiti tudi na lastne koristi, ki jih pričakujemo z realizacijo cilja. S takšnim pristopom lahko pričakujemo, da bomo postali dober vodja.

Bojan Praznik

SODNIK NAJ BO SUDIJA, LOPOVE!

ZA ŠPORTNE NEUSPEHE POGOSTO
IŠČEMO KRIVCE V OSEBAH, KI SO
OBLEČENE V ČRNO ALI KAKŠNO
DRUGO NEVTRALNO BARVO

Športnih prireditev ali tekem, katere štejejo za nekakšna uradna prvenstva ali tekmovanja, si ne moremo zamisliti brez sodnikov ali arbitrov, ki so pač tam, da poskrbijo za regularnost tekmovanj in da se vse odigra po pravilih oz. v skladu z njimi.

Seveda, sodnik je v tem primeru edina merodajna oseba, ki lahko tolmači pravila in zato bi lahko rekli, da pod točko 1 "Sodnik ima vedno prav" in pod točko 2 "Če sodnik nima prav, poglej točko 1". Če pa kdo ima kakšne pripombe, naj se obrne na komisijo in poda argumente, da je sodnik kršil osnovna pravila tekmovanja. Le ta mora imeti trdne dokaze, saj so sodniki mnogokrat zaščiteni s prosto sodniško presojo (predvsem v nogometu).

In ravno tu je problem. Pri igrah z žogo oziroma kolektivnih športih (nogomet, košarka, roket, pa tudi odbojka), kjer je veliko telesnih in drugih kontaktov, pride do izraza sodniško znanje ali pa tudi neznanje. In čeprav so pravila jasna in nedvoumna, je to le čista teorija oziroma mrtva črka na papirju, ki lahko povzroči veliko preglavic, pa tudi adrenalin v krvi se poveča, kajti praksa na terenu (v tem primeru na igrišču) je čisto drugačna in je v marsičem odvisna od sodnikove izkušnosti in iznajdljivosti v konkretnih in predvsem kočljivih situacijah.

In zakaj je temu tako? Tekmovanje ni samo tekmovanje za goli prestiž in nekakšno samozadovoljstvo ali dobesedno jemanje športa kot športa v pravem pomenu besede. Tu so še nekatere druge stvari, ki vplivajo na to, da se prenogokrat zapicimo v določena pravila, ki bi omogočila uspeh v določenem tekmovanju. Šport je v sodobnem svetu predvsem profesionalna zadeva, tu je interes sponzorjev in kapitala, da se v določeni panogi na prvenstvu ali tekmovanju uspe, zato je razen od pripravljenosti in kakovosti ekipe uspeh odvisen tudi od tega, kako bo sodnik opravil svoje delo, saj lahko s sojenjem uniči napor določene ekipe, ki se je mogoče dolga leta pripravljala za določen uspeh, a je v danem trenutku sodnikova slabost, namerna ali nenamerna, uničila celoten trud. No, na zahodu se vse gleda iz drugega zornega kota in je vse drugače urejeno, na visoki profesionalni ravni, tako, da so sodniki dokaj neobremenjeni s svojim delom.

Pri nas je vse drugače, zato se raje vrnimo v naše kraje, kjer so razmere še vedno daleč od profesionalizma in so na nekakšnem polprofesionalnem nivoju, ki prej škodi kot pa koristi našemu športu. Še vedno se nahajamo na prehodu v tržno gospodarstvo, kar se odraža tudi na športnem področju, saj so mnoge stvari neurejene in nejasne, kar spominja na odnose v nekdanjem jugoslovanskem športu, kjer so športni funkcionarji oziroma vodilne strukture mnoge zadeve improvizirali in si jih priredili (uradno je imel samo nogomet profesionalno urejene razmere, druge panoge pa so ostale na "amaterizmu" in "entuziazmu"). Ta "amaterski" odnos pa se je odražal tudi na tekmovanjih, za katera so mnogi trdili, da so neregularna - a na koncu je bilo vse pozabljeno, ker so nekateri tako želeli, da se ne bi osramotili.

In kakšno vlogo so odigrali sodniki?

Mnogokrat smo lahko prebrali "sodnik uničil tekmo", "sodnik navijal za one" ipd. Ker je bila razvita misel malih bogov "zmaga za vsako ceno, saj samo tako lahko pridemo iz anonimnosti oziroma uspemo in naš kraj postane slaven", so bili sodniki pod velikim pritiskom in so pač mnogokrat uničili tekme, kar je seveda imelo odmev v medijih, a noben se ni potrudil, da bi stvari uredil ali pa zaščiten sodnike, ki so v mnogih primerih pač samo figure in nič drugega. To se je mnogokrat dogajalo v nižjih tekmovanih razredih, čeprav so se tudi na nekdanjem zveznem rangu dogajale blago rečeno čudne stvari (nekdanji mariborski mali bogovi niso bili nedolžni - afera Žoga). Pa tudi mednarodne tekme, kjer so naši izbranci izgubili, so večkrat komentirali z naslovom "Slabo sojenje", čeprav bi razloge za poraz morali iskati v igri sami in (ne)pripravljenosti moštva za tekmo.

Slovenija še vedno čuti posledice tega, kar se kaže predvsem v tej tekmovani sezoni. V mnogih športih so se državna prvenstva šele začela ali pa so v prvi polovici, a v našem dnevnem časopisju in v poročilih elektronskih medijev lahko zasledimo veliko pikrih na račun sodnikov, ki so po stari dobri navadi krivi za poraz teh ali onih, ali pa so pokvarili lepo vzdušje derbija starih rivalov.

In kje so vzroki? Pri nas je še vse novo. Smo nova država, kar pomeni, da imamo nova tekmovanja, ki sedaj štejejo za državna prvenstva in nove samostojne zveze, ki so na novo včlanjene v mednarodne športne organizacije. Preskočene so torej mnoge stopnice v razvoju, kar pomeni, da so mnoga mesteca, vasi in vasice (pa naj mi ne zamerijo) čez noč dobile prvotigaške predstavnike, ki imajo z malo športne sreče možnost, da se uvrstijo v kakšen evropski pokal oziroma v novoustanovljene srednjeevropske lige. Ker pri nas še nobena športna panoga nima profi statusa (čast izje-

mam v nekaterih klubih), se nekako v tem slogu tudi obnašamo in če je le možno iščemo dežurne krivce za lasten neuspeh. Ponavadi so glavni krivci možje v črnem. Čeprav tudi sodniki niso nedolžni in so včasih krivi krivi za to ali ono napako, moramo njihovo delo gledati še z druge strani. Tako kot mnogi klubi, so tudi sodniki preskočili nekaj stopnic in postali prvotigaški sodniki, ki imajo možnost kandidiranja za mednarodne sodnike. Slovenija na nekdanjem zveznem nivoju ni imela dosti sodnikov, ki bi napredovali stopničko za stopničko do samega vrha. Zato imajo sedanjí novopečeni prvotigaški sodniki veliko nalogo in odgovornost, ki pa jih predvsem obremenjuje, saj so do včeraj sodili na livadah in osnovnošolskih telovadnicah, zdaj pa so čez noč postali sodniki, ki sodijo na velikih tekmah in katerih delo se pozorno spremlja tudi v medijih. Ni čudno, da so pri takšnem delu možne napake, vendar so te posledica neizkušnosti in ne navijanja za to ali ono moštvo, čeprav nekateri kolegi novinarji v stari dobri navadi skušajo vse to opisati v škodo sodnikom.

In kje je rešitev? Sodniške organizacije, ki sodnike delegirajo za posamezna srečanja, morajo predvsem za pomembne tekme gledati na izkušnost, saj mnogi temu niso dorasili in podležejo atmosferi pomembnosti srečanja. Ocenjevanje sodnikov bi morali vršiti kontrolorji, ki bi bili edini merodajni - saj veste, kako je z novinarji, ki se ponekod počutijo lokalpatriote in dokaj subjektivno ustvarjajo svoje umotvore.

V tej sezoni so se že mnogi sodniki znašli na kandidacijskih listah za mednarodne sodnike. S tem bi lahko še malo počakali, dokler ne dobimo kristalnejše slike o slovenskem sojenju, saj velik odstotek sodnikov še ni zrel za mednarodno konkurenco.

Milan Lazarevič

ČE JE ATLETIKA KRALJICA, JE GIMNASTIKA KRALJ ŠPORTOV

GIMNASTIKO PRI NAS ŠE VEDNO
VODI IZREK

"ZDRAV DUH V ZDRAVEM TELESU"

Telesna vzgoja sega s svojimi koreninami v območje najstarejših kultur in zato bi lahko upravičeno pričakovali, da si je pod dletom tisočletij izklesani lik atleta iz Olimpije ohranil svoje mesto skozi vso človeško zgodovino. Žal pa temu ni bilo tako. Kakor je reka Aifej prekrila s svojim blatom staro Olimpijo, tako je v pozabljenje izginila športna kultura. Stoletja jo že dvigujejo iz prahu z željo po zdravem duhu v zdravem telesu. To so pobožne želje, vzete iz Juvenala (10, 356), ki so postale rek, ki pravi, da je le zdravo telo pogoj za zdravega duha.

In zdravo telo so razvijali - zdravi po duhu - že stari Grki. Posvetili so se gimnastiki, ki spada poleg atletike in plavanja med bazične športe. Ti so torej osnova vsem ostalim in iz njih so se razvili vsi drugi športi. Gimnastika daje športnikom osnove akrobatike (pomembne pri vseh akrobatskih športih), nogometasem, košarkarjem, odbojkarjem in drugim pomaga pri pravilnih in varnih padcih, pri atletiki pa je najbolj koristna pri skokih v višino, daljino in v skoku s palico. Z gimnastiko se športnik uči orientacije o prostoru in razvija v športih tako pomemben odvir (predvsem sonožni). Gimnastika je eden redkih športov, ki vsestransko razvija celotno telo, prisili k delu vse mišice in je zelo primeren za zgoden trening.

Če so Grki hoteli vsestransko razviti celotno telo, pa ima danes vsaka vrsta gimnastike svoj poseben cilj. Tako poznamo estetsko gimnastiko, ritmično, ortopedsko, akrobatsko gimnastiko, gimnastiko moči, hitrosti, dopolnilno gimnastiko k ostalim športom in še kakšno. Gimnastiko na športnih orodjih, vaje na konju, krogih, drogu, bradlji, gredi, lestvinah, klopeh, blazinah in gimnastiko z orodjem - palicami, kiji, žogami, trakovi, obroči, medicinkami...

To je izjemno naporen šport, predvsem fizično, pa tudi psihično; tekmovalci morajo trenirati po šest in več ur dnevno, da bi se lahko približali vrhunskim rezultatom, izredno trd pa je ta šport tudi za trenerje. Ti morajo biti vsaj tako vitalni kot treniranci, da jim lahko asistirajo pri učenju vseh nevarnih akrobatskih prvin. In prav v tem je največji problem gimnastike pri nas. Primanjkuje trenerjev, ki bi si upali prevzeti tako odgovornost. Treniranci pa delajo premalo kvalitetno in dokaj nenačrtno.

Razvoj svetovne gimnastike je dosejal izredno hitro, nekoč najtežje prvine so sedaj kategorizirane precej nižje, mnogo je novonastalih elementov, konkurenca je vse večja in mlajša, saj najstniki dosegajo svetovne rezultate v

članski konkurenci. Za prihodnost sicer napovedujejo, da se bo s propadom vzhodnega sistema in velesile Sovjetske zveze ta trend umiril, saj ne bo več "tovarniško" izdelanih športnikov, ki bi morali biti najboljši v čast svoje domovine, ki bi ji žrtvovali svoje zdravje.

Sam pojem gimnastika izhaja iz besede gymnazio, kar pomeni vadim, saj je pri starih Grkih in tudi kasneje obsegala celotno območje telesnih vaj. In že legendarni finski tekač Paavo Nurmi je vedel, da mora športnik, ki hoče na vrh, prehoditi tri stopnice: vajo, vajo in še enkrat vajo.

Davno pred nami so gimnastiko poznali in gojili že Kitajci, Japonci ter ostali vzhodni narodi v Egiptu in Perziji. Najprej je imela predvsem vojaški karakter, pozneje pa so jo razvijali v zdravstvene namene. Največji razcvet je vsekakor doživela v stari Grčiji, kjer so bile osnovane razne privatne gimnastične šole, potem pa je celo sama država začela skrbeti za razvoj gimnastike. Gymnos pomeni nag in v gimnazijih - javnih ustanovah z igrišči - je grška elitna mladina naga telovadila in skrbelo za svoje prečudovito golo telo. V črnem srednjem veku so seveda na šport pozabljali - takrat je bilo popularno mučenje. V začetku preteklega stoletja pa so gimnastiko uvedli kot obvezni predmet v šole najprej na Švedskem, Danskem, Norveškem, potem v Rusiji, Prusiji in Avstriji.

V naših krajih ima za razvoj tega najbolj plemenitega športa največ zaslug organizacija Sokol, ko jo je osnoval leta 1862 Miroslav Tyrš in leto dni kasneje se v Sloveniji že ustanovi prvo tovrstno društvo Južni Sokol. Mariborski Sokoli so bili precej uspešni, predvsem pa v tridesetih letih tega stoletja, ko sta se na mednarodni sceni pojavila Tošo Primožič in nepozabni Leon Stukelj. Med vojno je delo zastalo, takoj leta 1945 pa so bivši člani Sokolov po vrnitvi iz izgnanstva in partizanov organizirali novo društvo. Prvo ustanovljeno v Mariboru je bilo Partizan Center, nato so se ustanovila še društva Železničar, Studenci in Ruše.

Mariborska gimnastika živi kot vsi ostali amaterski športi od denarja iz proračuna, ki pa ga je že vsa leta nazaj vedno premalo, čeprav so izdelani kriteriji dokaj zadovoljivi. Društva si še nekako pomagajo z oddajo prostorov, tekmovalci pa kot znani entuziasti si tudi sami pomagajo. Trenutno mariborska gimnastika sicer ni v vrhu, priča smo zamenjavi generacij. Žensko vrhunsko gimnastiko zelo uspešno gojijo v Rušah, žensko ritmično pa v Centru. Spremembe v družbi bi lahko pozitivno vplivale na spremembo odnosa do tega bazičnega športa, ki je skozi vsa leta bil v senci popularnih iger z žogo (nogomet, košarka, ...). Seveda ne moremo pričakovati, da bi s spremembami odnosa do gimnastike lahko dosegli popularnost nogometa, vendar mnogo mladih talentov ravno v času, ko bi morali imeti največjo podporo v svojem razvoju, preneha z gimnastiko in se začne ukvarjati z drugimi dejavnostmi.

Nastja Mulej

UNIVERZITETNI
ŠPORTNI
CENTER
V MARIBORU

SPO-
TIKANJE
IZZA
HRBTA

Še v hokeju, ki je znan kot zelo grob šport, se spotikanje ostro kaznuje - običajno z izključitvijo igralca, ki je nasprotniku podstavil nogo ali palico. Kaj ima hokej opraviti z gradnjo UŠC v Mariboru? Načeloma ničesar, a če bi upoštevali pravila hokejske igre, bi nekateri skrivnostni ljudje morali zapustiti svoje položaje, ki so jim bili v tej igri zaupani. Zgodba o gradnji oziroma njenem zatikanju je tako neumnost, da se scenarija ne bi branili niti snovalci nadaljevanke Monthly Payton.

Nerodna stvar je edino, da zaradi zakulisnih igravic nekaterih "sivih eminenc" mariborske univerze trpijo študenti, ki se vedno, ravno po "zaslugi" le-teh, nimajo primernih vadbenih prostorov. Zadnja v nizu "izvirnih pogruntavščin", da se, če že ne onemogoči, vsaj do skrajnosti zavlakuje s pričetkom gradnje prepotrebne UŠC, je ugotovitev nekaterih, da bi moglo tresenje tal, ki bo nastajalo, ko bodo študenti vadiili v bodočem pokritem objektu UŠC v Mariboru, ogroziti bližnje zajetje podtalnice, ki zagotavlja Mariborčanom pitno vodo.

Čeprav globoko dvomim o osnovnosti teh bojazni, moram kljub vsemu priznati, da imajo prav, ko skrbijo za sto tisoč Mariborčanov. Ne gre pa mi v glavo, da jih je postalo strah za vse Mariborčane ravno sedaj, ko bi bilo treba pričeti z izgradnjo objekta na Koroški cesti. Vedno bolj se mi zdi, da so bili tisti, ki so nasprotovali gradnji UŠC, zelo trdno prepričani, da do novogradnje sploh ne bo prišlo. Če bi vsaj malo podvomili v svoj uspeh, bi verjetno že mnogo prej podkrepili svoje argumente proti tudi z ogroženostjo zajetja pitne vode, ki se nahaja v bližini bodočega UŠC.

Kakorkoli, gradbeno dovoljenje je prispelo na Univerzo, in sicer v petek, 6. novembra '92. To istočasno pomeni, da je sam predsednik vlade Republike Slo-

venije, dr. Janez Drnovšek, položil 9. oktobra letos temeljni kamen za črno-gradnjo. A to zadnje že spada v rubriko črna kronika, naša zgodba pa še zdaleč ni končana. Namreč, gradbeno dovoljenje se nanaša samo na pripravo terena in temeljenje, oziroma na tista dela, za katera je Republika že nakazala denar na žiro račun Univerze v Mariboru.

Ali se Mariboru obeta še en "spomenik neumnosti", podoben tistemu ob hotelu Slavija, bo pokazal čas. Moje prazno upanje, ki sem ga izrazil v prejšnji številki Katedre, da mi ne bo več treba pisati o "rabortah" okoli izgradnje UŠC v Mariboru, se je razblinilo v morju neumnosti mojih someščanov, ki so posvečeni, da lahko, še vedno, odločajo o širših družbenih interesih namesto samih lastnikov teh interesov.

Če se še enkrat vrnem za primerjavo k hokeju, moram takoj poudariti, da je hokej športna panoga, v kateri so jasno in nedvoumno določena pravila, kako lahko igralci drug drugega ovirajo. In za to skrbi sodnik, ki odloča (včasih celo napačno), kaj je v mejah dovoljenega in kaj ne. V naši družbi pa zaenkrat še ni definirano, kaj je in kaj ni dovoljeno. In tako je dovoljeno tudi spotikanje izza hrbta na javnem mestu, kar se s pridom izkorišča.

Miro Lenič

NE V IMENU AKADEMSKEGA ŠPORTNEGA
DRUŠTVA UNIVERZE V MARIBORU

Boris Ošlak, profesor športne vzgoje na Univerzi v Mariboru, sem v uredništvu Katedre ponovil svoje osebno mnenje o univerzitetnem športnem centru, ki ga mnoge vodstvene strukture zunaj in znotraj Univerze mesta Maribora v nobenem primeru ne želijo videti med univerzitetnimi objekti, kamor se po namembnosti v Evropi tudi uvršča.

Izjavil sem svoje mnenje o ljudeh na vodilnih delovnih mestih na univerzi v Mariboru, za katere trdim, da bi se morali v svojih službah v prvi vrsti angažirati za lastne študente, da bi na ta način pospešili in uresničili gradnjo univerzitetnega športnega centra, kar se medtem v njihovih dejanjih in miselnosti v nobenem primeru ne odraža.

Prav tako sem izjavil, da je Maribor edino univerzitetno mesto v Evropi, kjer študenti nimajo svojega lastnega športnega centra in tudi edino univerzitetno mesto, kjer se dekani fakultet, razen na Visoki pravni in Višji agronomski šoli, še nadalje, kot pred mnogimi leti, prizadevajo z republiški denarnimi sredstvi, namenjenimi gradnji UŠC, izsiliti pokrivanje "luknje" Branikovega stadiona v Ljudskem vrtu. S tem bi moralo deset tisoč (10.000!) mariborskih študentov deliti vadbene prostore v pokritem športnem objektu s še 18 sekcijami članov ŠD Branik. In študenti Univerze v Mariboru se upravičeno sprašujejo, če so njihovi dekani zaposleni na pravih delovnih mestih.

Za dosego slednjega je treba z demagoškimi metodami najprej kompromitirati rektorja Univerze v Mariboru, dr. Alojza Križmana, ki je hkrati tudi predsednik novo ustanovljenega AŠD. Skupaj s profesorji športne vzgoje na Univerzi v Mariboru se je dr. Alojz Križman pravilno odločil za razvoj univerzitetnega tekmovalnega športa v sklopu AŠD, ki ga v preteklosti na univerzah nekdanje Jugoslavije niso nikjer posebej razvijali. S tem je dregnil v preživel realistični sistem univerzitetnega športa, ki ga želijo mnogi še nadalje ohraniti. Ta je namreč že v preteklosti predal občudljivo športno aktivnost skupaj s študentskim tekmovalnim športom v upravljanje študentom. Oboje še vedno študentom neposredno financira država, poli-

tika, ki nima na obeh slovenskih univerzah ničesar iskati, v prav nobeni stroki, med katere v pravno urejenih državah uvrščajo tudi univerzitetni šport v celoti. S tem je športna stroka izključno v lasti strokovni domeni univerzitetnih učiteljev športa na fakultetah, kaj šele, da bi s stroko upravljali študenti in razpolagali s finančnimi sredstvi, ki jim jih pri nas država še vedno tišči v roke (?).

Časi se menjajo tudi na obeh univerzah v Sloveniji. Stroka se bo vrnila strokovnjakom, kamor tudi spada. Medtem ko je nestrinjanje in očitna alergičnost posameznikov in raznih večjih in manjših skupin, ki jim ne gre v račun ustanovitve AŠD tem bolj nerazumljiva, ker prihaja izpod peresa človeka, ki izrablja AŠD za očitno rušenje projekta UŠC na mestu, kjer je predsednik vlade dr. Janez Drnovšek položil temeljni kamen za gradnjo UŠC.

AŠD pri Univerzi v Mariboru ne namerava ogroziti mestnih klubskih interesov. AŠD bo realiziralo občudljivo športno aktivnost študentov po izbirnem programu in tudi razvijalo študentski tekmovalni šport po panogah mednarodnega univerzitetnega, študentskega športa, ki pričakuje študente države Slovenije že v bližnji bodočnosti na univerzitetnih športnih srečanjih.

In prav zato je dr. Alojz Križman v vodstvenih strukturah Univerze v Mariboru edini aktivni pobornik za gradnjo UŠC. Prizadeva si za svoje študente, ne le, da bo bodo lahko realizirali športno vzgojo po obveznem programu zaradi zdravstveno profilaktičnih nalog, mar-

več si prizadeva tudi za razvoj študentskega tekmovalnega športa, ki na naših dveh univerzah ne bo več nezaželen tujek.

Za dosego teh namenov, da mariborskim študentom ne bodo zgradili UŠC, je nadalje treba strokovno kompromitirati še: Projekt UŠC in arhitekto (oboje je bilo že opravljeno). Profesorje športne vzgoje na Univerzi v Mariboru, ki so pri snovanju projekta sodelovali, v eni sapi tudi njihovo obnašanje in primernost za delo z mladino, sicer pri posameznikih. Medtem ko je pri vseh profesorjih športne vzgoje, ki so sodelovali pri snovanju projekta, ugotovil, da se kot predstavniki stroke niso trudili pripraviti dovolj smiselnih osnov za projekt, kot to v svojih "strokovnih ekspertizah" z mnogimi drugimi ugotovitvami avtoritativno dokazuje dr. Matjaž Mulej. Zelo posrečeno celo tam, kjer se v krogu profesorjev športne vzgoje in tudi arhitektov povečuje za "edinega" rešitelja prostorskih problemov, sicer kot trdi, bi ga ne pritegnili k sodelovanju (brez komentarja).

Kot potrebuje tovarna svoj lastni dimnik, ki ga mnogi neosveščeni ne marajo, tako potrebuje 10.000 (deset tisoč) mariborskih študentov svoj lastni UŠC. Primerjava je nujna, ker jo ne moremo aplicirati na potrebe študentov Univerze v Mariboru, še posebej zaradi neosveščenosti vodstvenih struktur v mestu pod Pohorjem, ki potrebuje po gradnji lastnega UŠC z republiški denarnimi sredstvi celo javno odklanjajo na veliko zdravstveno škodo študentov Univerze v Mariboru.

Boris Ošlak

OPRAVIČILO AVTORJA ČLANKA "BOMO
GRADILI, NE BOMO, BOMO, NE BOMO..."
IZ OKTOBRSE ŠTEVILKE KATEDRE
GOSPODOMA BORISU OŠLAKU IN
DR. MATJAŽU MULEJU TER VSEM
OSTALIM ZARADI ČLANKA PRIZADETIM

Trditve, "da smo nekateri, med drugimi tudi jaz, VES ČAS! prepričevali študente in vso javnost, da je za univerzo najboljša rešitev pokritje 'luknje' v Ljudskem vrtu", ki je med ostalimi zapisana v članku "Bomo gradili, ne bomo, bomo, ne bomo...", in na katero ima gospod Mulej toliko pripomb, je povsem smiselno umeščena tja, kjer je.

Gospod Mulej sam v nadaljevanju svojega odgovora na članek omenja, da je tudi pozneje (in ne le pred petnajstimi leti, ko se je dejansko ogreval za omenjeno varianto rešitve problema izvajanja predmeta telesna vzgoja na univerzi) še postavil vprašanje in dajal v razmislek omenjeno varianto s pokritjem malega stadiona v Ljudskem vrtu. Morda se gospod Mulej ne zaveda dobro, da je na mariborski univerzi ime dr. Matjaž Mulej pojem, ki nekaj pomeni. Njegovo dolgoletno delo v okvirih univerze ga postavlja na visoko mesto v hierarhiji na univerzi. In če nekdo, ki mu vsi z zanimanjem prisluhnejo, samo vpraša in dajo v razmislek, to pomeni, da v bistvu prepričuje. Na nekoliko bolj prefinjen način, a vendarle.

Kar pa se mene osebno tiče, je morda besedna zveza "ves čas" resnično nekoliko preostra. Bolje bi bilo napisati "vedno, kadar se je postavilo vprašanje objekta za izvajanje predmeta telesne vzgoje na univerzi" ali kaj podobnega. Konec koncev doma pri kosilu verjetno ni nihče prepričeval svojih domačih, da je pokritje "luknje" najboljša rešitev za mariborsko univerzo.

Glede začetka izgradnje Univerzitetnega športnega centra pa je treba opozoriti, da se dela še vedno niso pričela. Menda se krivda za to skriva v papirjih,

ki kljub vsem zagotovilom niso povsem "porihtani". Določeni ljudje, na katere gospod Mulej izliva svoj žolč, pravijo, da so krivi ljudje, ki sem jih (vendar ne vseh) imenoval v svojem članku. "Sedaj so 'Zleht' in nagajajo, ker smo jim stopili na žulj", pravijo.

Omeniti velja, da sem storil majhno napako, ker nisem imenoval svojega "informatorja" in ga dobesedno citiral, čeprav je to sam želel. Ali vsaj napisal član mariborskega AŠD in ne AŠD kar tako kot neko brezosebno združenje. Namreč, bilo je izgovorjenih toliko ostrih besed, da sem jih komaj spravil v okvir bontonu še sprejemljivega izražanja. Med drugim je profesor telesne vzgoje na mariborski univerzi Boris Ošlak dejal, da preprosto nekaterim ljudem ni mesto na Univerzi. Imenoval je vse mariborske dekane, razen dekana Pravne fakultete in Višje Agronomske šole. Vsi ostali pa po njegovem mnenju nimajo več kaj iskati na univerzi, ker so s svojim delovanjem storili univerzi mnogo preveč škode. Med naštetimi ste bili tudi vi, gospod Mulej, in edino kar mi je žal, je, da si nisem uspel zapomniti vseh imen in jih zapisati v svojem članku. Bivši predsednik ŠD Branik Tomislav Lešnik in dekan EPF dr. Dušan Radonjič sta tako izpadla iz seznama "krivcev" za nastalo situacijo, kakor tudi bivši rektor mariborske univerze dr. Dalij Đonlagić. Zaradi tega se moram opravičiti vsem prizadetim. To je pa tudi vse, česar me lahko kdorkoli obtoži, in zato bom sedaj, ko sem opral svojo umazano vest, lahko tudi v prihodnje (upam) še naprej mirno soal.

M. L.

ODGOVOR K IZJAVI MARIBORSKEGA
AKADEMSKEGA ŠPORTNEGA DRUŠTVA
OBJAVLJENI V KATEDRI (MARIBOR) 33
(OKT. 1992)1, STR. 9

Izjava, ki jo omenjam v naslovu zapisa, spremlja članek o Univerzitetnem športnem centru "Bomo gradili, ne bomo, bomo, ne bomo...". Vsebuje trditve, da smo nekateri, med drugimi tudi jaz, VES ČAS (!) prepričevali študente in vso javnost, da je za univerzo najboljša rešitev pokritje "luknje" v Ljudskem vrtu.

Kar se mene tiče, je ta izjava povsem lažna. Enako je lažna trditev, da spadam v "branikovski lobi", saj že več let nisem Branikov funkcionar, pa tudi prej sem (kakšnih 35 let) tam pomagal samo v teniškem klubu. Da sta izjavi lažni, je že objavil mariborski Večer. Vendar se žal gospodu (zaradi stroke verjetno članu MASD), ki me je tedaj tam napadel s povsem netočnimi trditvami, ni zdelo primerno, da bi se mi za javno blatenje opravičil; le pisariti nesmisle je (tedaj) nehal.

Res je le, da smo pred kakšnimi petnajstimi in morda še več leti, ko je bilo rednih študentov na Univerzi v Mariboru pol manj kot danes, ponudili v razpravo zamisel o tem, da bi MŠD Branik in Univerza v Mariboru skupaj pokrili "luknjo" v LV. Po tedanjih izračunih bi zadoščala za vse potrebe obeh in bi bila varianta z najnižjimi stroški; graditi ne bi bilo treba kar nekaj spremljajočih objektov, hkrati

bi sanirali tribuno nogometnega stadiona in "luknjo" (ki ju še vedno niso). V sedaj obnovljeni razpravi je bil v neki fazi ponujen projekt, ki je dajal več prostora gledalcem kot študentom-športnikom. Ob tisti projekt se seveda mariborsko AŠD ni obregnilo, saj je - po vseh informacijah, ki so prišle do mene iz vrst učiteljev športne vzgoje - njim bil tisti projekt povsem všeč (dal bi pa za študente še manj prostora kot delitev prostorov z MŠD Branik v pokriti "luknji", najbrž pa tudi za večji denar). Zoper tisti projekt sem dvignil glas, ko so me k razpravi povabili. Spomnil sem na projekt za "luknjo" v LV, ker smo s prof. B. Pečenkom tedaj našli varianto za bolj smiselno izrabo vadbene in celotnega prostora in ker se je zdelo smiselno na njo spomniti in jo morda uporabiti, da bi popravili tedanj, zelo neracionalen projekt (če tudi sedanj) morda res ni skrajno racionalen, ne morejo biti krivi gradbeniki in arhitekti, ampak MASD, če ni ponudil boljših športno-strokovnih podlag za njih).

Vprašati, dati v razmislek, ali pa VES ČAS prepričevati, to je zelo različen položaj. Za preostala dva omenjena kolega ne bom igral advokata, a moram reči, da se ne spomnim, da sta objavila kak čla-

nek, v katerem bi VZTRAJALA, da naj se pokrije "luknja". Za vse tri po mojem spominu zagotovo velja, da nikakor NI TOČNA trditev MASD, da smo VES ČAS prepričevali študente in vso javnost.

Žalostno je torej nekaj drugega, ne moje obnašanje, ampak:

- da se predstavniki stroke niso potrudili pripraviti dovolj smiselnih osnov za projekt, ki bi ga arhitekti in gradbeniki potem obdelali s svojega vidika dobro že v prvem poskusu,
- da je zamuda, ki jo omenja članek Mira Leniča, objavljen na isti strani, če je že nastala zaradi projektov, ki jih je bilo treba izdelati več, nastala po moji oceni predvsem zaradi pre slabih podlag športne stroke (=MASD) za delo arhitektov in torej zaradi tistih, ki zdaj napadajo druge,
- da zdaj MASD daje izjave z netočnimi trditvami, potem ko so se nekateri njegovi člani s podobnimi in podobno neosnovanimi trditvami že morali umakniti iz javnosti, pri tem in po tem pa se tudi niso znali obnašati, kot se profesorju (= poklicnemu vzgojitelju) spodobi.

Matjaž Mulej

NAMASTE, NEPAL!

ŠTUDENTSKA PROBLEMATIKA

Ljudje smo pač takšni, da se hitro naveličamo ene stvari. In tako se nekateri počasi naveličajo tudi svojega okolja. Včasih je potrebna sprememba, zato se nekateri odpravljajo v kraje, ki so drugačni. Najbolj nezahtevni so zadovoljni z najbližjo obalo, bodisi morsko, rečno ali jezersko, spet drugi se bolj navdušujejo nad gorami. Nekateri se z nekaj malega denarja v žepu in z dvignjenim palcem postavijo ob cesto ter upajo, da jih bodo uvideni vozniki opazili. Na ta način je možno precej videti in doživeti, odvisno seveda od štoparske sreče. Smo pa spet nekako omejeni, mi recimo v okvirje Evrope. In potem so tukaj takšni, ki si res zaželijo korenitih sprememb. Odpravijo se na kakšen drug konec našega ljubelega planeta, kjer vladajo drugačni običaji, pokrajine so drugačne, kjer živijo ljudje drugačne barve kože. Med temi so prav posebna sorta ljudi alpinisti, osvajalci nekoristnega sveta in večni popotniki.

Južnoameriški Andi in Patagonija, Severnoameriške granitne stene, Himalaja, Afriška gorstva so le nekateri od krajev, kamor se odpravljajo alpinisti. In pri tem ne spoznavajo samo gor, temveč tudi prelepe dežele, ki ležijo ob njihovih vznožjih. Imel sem to srečo, da sem pred šestimi leti tudi sam pričel spoznavati čare tega športa. Vedno so me privlačila potovanja in to je bila prava priložnost. Od začetka sem bil zadovoljen z bližnjimi gorstvi, pozneje sem začutil potrebo po nečem novem. Himalaja je posebej privlačna, najvišji vrhovi sveta, ki se dvigajo nad prelepe doline. In ena od himalajskih dežel je Nepal, ki leži med Indijo in Kitajsko. Kdo še ni slišal za Mt. Everest, najvišjo goro na svetu. Potem za Katmandu, mesto templjev, kjer ozke ulice diha na prav poseben način. Dežela hinduizma in budizma, kjer je najbolj običajna hrana riž, pripravljen na tisoč načinov. Raste na številnih terasastih poljih, čez katera vodijo ozke poti, ki so jih utrle boste noge nosačev.

Kljub temu, da je Katmandu kot glavno mesto Nepala pravo doživetje za vse popotnike, pa pravo podobo dežele spoznamo šele, ko se odpravimo v globoke doline med gorami. Majhne vasice so nametane od dna dolin do strmih pobočij, tudi 4000 metrov visoko. Hiše so grajene iz kamena in lesa ter krite s slamo. Ljudje preživijo celo življenje na riževih poljih in nosaških poteh. In ostanejo prijazni, čeprav je njihov kruh le stežka prislužen. Vabijo te v svoja borna domovanja, da z njimi deliš tisto malo, kar imajo. Ne vem kolikokrat smo posedali ob ognjiščih, srkali čaj iz majhnih skodelic in jedli dal-bhat, riž z zelenjavo. In ko so bili prav posebni večeri, so med nami krožile zgodbe, ogenj pa je risal sence na z ilovico premazane stene. Kot tujci smo bili prav posebno zanimivi za otroke. V vseh vaseh so se zbirali okoli nas ter prosili za pisala in sladkarije. Njihov "mister, pen" in proseči pogledi so se mi vtisnili v srce. Umazani in napolni so se vselej veselo podili naokoli. Srečni so kljub temu, da nimajo dobrot, s katerimi obsipujemo naše otroke. Sicer pa drugačnega življenja tako ne poznajo. V teh zakotnih krajih ni televizije, avtomobilov, Adidas copat in Levis kav-

bojk. Je pa Coca-Cola, čeprav predraga, da bi jo domačini pogosto pili. Mimogrede, reklama za Coca-Colo je najpogostejše videna stvar v Nepal.

Večji del dežele lahko spoznaš le na svojih nogah. Ceste so še vedno redke, večina je v nižinski delih. Tako je delno tudi prav, saj bodo ti kraji še nekaj časa ostali naravni in prijazni - "civilizacija" je do zdaj še vedno pokvarila ljudi. Ko bredeš skozi tople valove majhnih rečic, hodiš skozi vlažne pragozdove in se vzpenjaš proti gorskim hrbtom, spoznaš čisto drugačne življenjske vrednote. Prijaznega pozdrava in toplega pogleda ob poti ne poplačaš z nobenim denarjem. Vseposod je slišati značilni "Namaste", besedo, ki jo Nepalci uporabljajo za pozdravljanje in odzdravljanje. V dobesednem prevodu bi pomenila nekako "pozdravljam boga v tebi".

V Nepal lahko pridemo na več načinov. Najbolj pogost in preprost je seveda prevoz z letalom. Možna je tudi varianta z avtomobilom, ki pa bi moral biti res vzdržljiv. Pot je dolga več tisoč kilometrov in nas pelje čez Turčijo, Pakistan in Indijo. Zaradi goriva ni poceni, zahteva pa tudi dosti časa. Če je denar problem, časa pa imamo na pretek, se lahko odpravimo tudi preko Rusije. Iz Moskve gremo s transsibirsko železnico na Kitajsko, od tam pa v Nepal, saj so sosedje. Za tiste, ki so jim cilj gore, je seveda primerno samo letalo. Saj ne padajo pogosto na tla, le mi smo imeli letos srečo. Eno je padlo zraven Katmanduja le nekaj dni pred našim prihodom, naslednje pa dan pred našim odhodom. To seveda ni dobro za psiho, je pa število žrtev zanemarljivo, saj v Nepalju precej več ljudi umre v avtobusnih nesrečah. Slabi avtobusi, ozke in ovinkaste ceste ter nori šoferji so najpogostejši vzroki teh nesreč. Sicer pa niti najmanj ni prijetno, ko gledaš na kakšnem ovinku 300 metrov strmo navzdol v valove deroče reke, šofer pa tako grozno počasi vrti volan. Kaj šele razmišljajo tisti, ki sedijo na strehi, ker pač v vozilu ni bilo prostora?

Nepalci ti ob prihodu in odhodu na prav poseben način zaželijo srečo. Okoli vratu ti zavežejo bel šal iz tanke tkanine, ki te naj čuva pred zlimi duhovi. Ko pa hodiš po deželi, vseposod naletiš na molilne mlinčke, kamne in zastavice. Na njih so zapisane molitve. In tako potem neutrudno vrtiš te molilne mlinčke, bereš molitve na kamnih in posluššaš šum vetra, ki plapolja z zastavicami. In seveda upaš, da ti bodo te molitve pomagale, da se v to deželo nekoč ponovno vrneš.

Boris Strmšek

foto: Boris Strmšek

S pominjam se svojih prvih volitev. Bila je jesen, le nekaj dni pred tem datumom sem bil napolnil osemnajst let in domov so mi poslali vabilo na volitve. Kot otrok sistema, ki ima pravico in dolžnost, v prvi vrsti pa neizmerno čast, voliti svoje (takrat še) delegate v depejo in sise, sem tisto nedeljo oblekel najboljšo suknjo in se odpravil na sedež naše krajevne skupnosti. Prva stvar, potem ko sem oddal svoje vabilo na volitve, je bila, da mi je takratni sekretar KS čestital in podaril rdeč nagelj, enako kakor vsem ostalim, ki so takrat prvič prišli volit. Udeležba na tistih volitvah je bila preko 90 odstotna, točne številke se ne spomnim. Hotel sem primerjati omenjene volitve z volitvami v študentski parlament na mariborski univerzi (UM). Pa se jih ne da!

Poleg vseh ostalih stvari, ki niso primerljive, je na prvem mestu stopnja udeležbe na obojih volitvah, ali sam rezultat volitev. Na volitvah v študentski parlament Univerze v Mariboru je bila udeležba le 13,6 odstotna. Toda po besedah sedaj že bivšega predsednika študentskega parlamenta UM, Sergeja Rinca, "so volitve vseeno uspele. Kajti vsi izvoljeni kandidati v parlament so dobili potrebno število glasov". Seveda pa je treba v isti sapi poudariti, da je volilni pravilnik prirejen tako, da mora za potrditev ali izvolitev kandidata voliti več kot polovica študentov, ki se sploh udeležijo volitev!

Tako je bila na zasedanju parlamenta, dne 11. novembra '92, zamenjana stara zasedba parlamenta z novo izvoljenimi člani. Za novega predsednika študentskega parlamenta so izmed dvajsetih zastopnikov mariborskih študentov določili **Bojana Gučka** s Tehniške fakultete. Nova podpredsednika študentskega parlamenta UM pa sta **Marjan Simonič**, prav tako s TF, za zakonodajno in **Sašo Zidanšek** z Ekonomsko poslovne fakultete za nadzor.

Za predsednika študentske vlade pa sta v roku podala kandidaturi dva študenta, in sicer **Igor Jurišič** s TF in **Tomaz Kričej** z EPF. Oba sta že podala,

KJE JE MEJA OSVEŠČENOSTI POVPREČNEGA MARIBORSKEGA ŠTUDENTA

UDELEŽBA NA VOLITVAH V ŠTUDENTSKI PARLAMENT JE BILA VEČ KOT PORAZNA, ISTOČASNO PA SE ŠTUDENTOM NA UNIVERZI V MARIBORU OMEJUJEJO PRAVICE...

poleg obveznega programa dela študentske vlade, tudi predlog za popolnitev vlade z resornimi ministri. Končno odločitev za novega predsednika študentske vlade Univerze v Mariboru bo sprejel študentski parlament, predvidoma 25. novembra '92, predtem pa bo 18. t.m. še javno soočenje obeh kandidatov.

STROGI DOMSKI RED

In medtem ko večino mariborskih študentov prav malo briga, kdo jih bo v tem študijskem letu vodil, je večina prebivalcev študentskih domov vznemirjena zaradi predloga novega pravilnika o domskem redu in miru. Le-ta sicer še ni sprejet, a je že izzval vrsto reakcij med, v glavnem prizadetimi, študenti. Teh je okoli 2.000, njim pa je treba prišteti še, tudi približno, 200 tako imenovanih ilegalcev.

Sprejete novega pravilnika ni vprašljivo, čeprav mora najprej dati svoje soglasje k predlogu svet univerze, nato pa ga mora potrditi še svet študentskih domov, kjer so prisotni tudi, v tem primeru prizadeti, študenti. Sestava omenjenih svetov namreč, spet po besedah bivšega predsednika študentskega parlamenta UM, **Sergeja Rinca**, študentom, ki prebivajo v študentskih domovih, ne obeta lepih časov. Kajti z novim pravilnikom o domskem redu in miru bodo praktično prepovedane vse zabave v domovih, po deseti uri zvečer bo morala biti popolna tišina in mir, nobene glasbe, ki bi utegnili motiti sostanovalec..., in dovoljeno bo imeti le do 3 krat na mesec prijavljen obisk in podobno. Restriktivnost novega predloga pravilnika o domskem redu in miru se kaže nadalje v tem, da so sankcije za kršitelje zelo ostre in rigorozne. Izključena je institucija drugega opomina, pač pa že prvemu sledi direktna izselitev iz doma.

Vendar vse naštetu ne bi bilo nič narobe - konec koncev so tudi študenti le ljudje z različnimi interesi. In če hočejo nekateri ob deseti uri zvečer spati, zakaj jim ne bi tega omogočili. Vsa srž problema je v tem, da so študentom pozaprili vse klube, ki so bili locirani po kletah študentskih domov. Tako so sedaj dejansko kratene osnovne pravice tistim študentom, ki se hočejo po napornem celodnevem študiju zvečer sprostiti in poveseliti. In da teh ni tako malo, se je pokazalo ravno po omenjenem zaprtju kletnih prostorov, ko so se vsi ti študenti preselili v vrhne prostore domov, v sobe. S tem se je dejansko povečala škoda

na domskem inventarju, kar je glavni argument predstavnikov Študentskih domov Maribor za uvedbo omenjenega novega pravilnika, a to ni samo in zgolj krivda študentov.

Poleg tega je med študenti znamenita Klet na Gosposvetski cesti, ki je slovela po tem, da je bila med lokali z največ prodanega piva v Mariboru, velik del dobička oddvajala za kritje stroškov, ki jih je imelo Akademsko športno društvo s prirejanjem športnih lig Univerze v Mariboru. Ali z drugo besedo, to ni bil lokal, na katerem bi neko služil na račun študentov, ampak se je denar le prelival iz profitnih v neprofitne občudijske dejavnosti. In sedaj, ko so Študentski domovi zaprli Klet, niso le onemogočili študentom, da se zvečer poveselejo in spijejo pivo ali dve, ampak so neposredno ukinili denar ASD za kritje stroškov, ki so nastajali pri izvajanju športnih lig Univerze v Mariboru. Študenti mariborske univerze so torej dvakrat prizadeti.

Med študenti že krožijo zamisli, da bi bilo treba organizirati referendum stanovalcev študentskih domov, na katerem naj se neposredno izrazijo o tem, ali so za popolno ukinitve družabnega življenja v študentskem naselju ali ne. Oziroma naj bi se odločili, ali so za študentske domove ali študentske samostane.

Volitvam v študentski parlament ob rob je treba dodati, da še tako politično nezainteresiranega in lenega študenta lahko vrneš v realnost, le dovolj ostro ga je treba dregniti tja, kjer je občutljiv na zunanje vplive.

Če za konec še enkrat povzamem misel, ki jo je izrekel Sergej Rinc na okrogli mizi v dvorani ŠTUK-a o pasteh novega pravilnika o domskem redu in miru za študente: "Povprečnega študenta Univerze v Mariboru ne zanima, kaj pišejo časopisi, kaj piše na oglasnih deskah fakultet, kaj se dogaja na Univerzi zunaj predavalnic, sploh jih ne zanima nič, razen morda, kaj bo naslednji dan za kosilo in ali bo kje kakšna zabava, nekaterih pa še to zadnje ne! In ta nezainteresiranost mariborskih študentov se s pridom izkorišča. Plačevanje tretjega opravljanja izpita na mariborskih višje in visokošolskih ustanovah je že ena takih kazni. V Ljubljani so, za ilustracijo, ob sami možnosti uvedbe plačevanja tretjega pristopa k opravljanju izpita študenti zagrozili s študijsko nepokorščino in danes ne plačujejo. Sicer pa, vsakdo živi v razmerah, ki mu grejo." Tudi za mariborske študente to velja, ali pa predvsem za njih.

Miro Lenič

BOSENSKI ANTIDNEVNIK

Pogosto mi pade na pamet analogija. Camusova Kuga. Bosna kot mesto, v katerem so najprej umirale podgane, zdaj pa podgane in ljudje; mesto, iz katerega ni mogoče oditi, mesto, iz katerega ni vredno oditi. Seveda zdaj ni čas za literarnofilozofske analize življenjskega smisla modernega odtujenega človeka, kar je kontekstualna tendenca Camusovega romana, posebej ne za tiste, ki jim je košček zapečarskega malomeščanskega miru in spokoja postal življenjski ideal, ki bi se utegnil uresničiti, "ko bo vsega tega konec". Nihče ne dvomi, da bo "vse to" nekoč prešlo, toda kuga je tu, Apokalipsa zdaj, brez ozira na vso moč etične kozmetike, s katero tisti zunaj mesta nevtralizirajo zadah razpadajočih trupel. Sicer pa, ta zapis na nek način je klic tistih, ki jim ni uspelo zapustiti okuženega mesta, tistih, ki so bolj kot ne - če smo že pri Camusu - l'etrangerovski, mercaudovski sprijaznjeni z dejstvom, da alternativ več ni. Prav te neobstoječe alternative pa so postale meje njihove stvarnosti, tečajji, med katerimi zeva neizpolnljiva praznina, ki jo kdaj pa kdaj le za hipec zapolni resignirano, morda celo mazohistično zadovoljstvo, da so preživeli še en dan.

Kuga. Dan za dnem sem bil priča prihajanja tisočev ljudi, večinoma žensk, otrok in starcev, v Travnik, mesto, ki je bilo nekoč simbol vezirske moči, danes pa je le še metafora bede ogromnega števila ljudi - žrtv etničnega čiščenja. Ure in ure pešajo preko zahrbtnega, po bosensko okrutnega Vlašiča, skozi temo, ne da bi pri tem prav vedeli, kam sploh gredo in kaj jih čaka na koncu poti, na njih pa še naprej streljajo neutrudni srbski junaki. Njihova vest je tako nečista, da streljajo na ženske in otroke - menda se bojijo njihovega potencialnega maščevanja. Fascinacija s smrtjo je tolikšna, da se takorekoč materializira v zraku, tolika, da nihče od teh ljudi ne izžareva niti trohice sreče, da so vendarle ostali živi. Nihče od njih ne more racionalno pojasniti svojega položaja, očitno pa intenzivno občutijo, da je življenje sestavljeno iz mnogih slojev stvarnosti, njim pa je ostal le eden, morda celo nezadosten za novo nadgradnjo - živa glava na ramenih.

Nasilna redukcija realnosti na raven golega preživetja in izguba vseh ostalih vrednot ima pogosto za posledico sicer latentno nezadovoljstvo, da so popustili pred lastnimi strahovi. Vem, da mnogi od njih mislijo in čutijo, da bi bilo vseeno bolje umreti pred svojim pragom. Takšna čustva so še posebej močna prvo jutro po prihodu, ko se prebudijo v kakšni hladni, zadušljivi in smrdljivi športni dvorani, v kateri so natrpene stotine ljudi. Prvič se postavijo v vrsto za konzervo sardin, ki si jo delijo po štirje pregnanci. Prvič pripadniki Civilne zaščite vpisujejo njihova imena v neskončne spiske in s tem -

prvič! - verificirajo njihov status izgnanih in obupanih ljudi brez česar koli kjer koli. Prvi dan poteka v brezperspektivnem in deprimirajočem položajanju po kocih, položenih na gola tla. In že čutijo, da bo vsak naslednji dan enak prvemu. Ležiš na tleh skupaj s tisoči ljudi. Ne razumeš zakaj, pa vendar ti je kristalno jasno, da ti življenje ne dovoljuje ničesar drugega, nobene nove organiziranosti, ničesar, razen da ležiš na tleh in opazuješ svojih deset metrov življenja do najbližjega stranišča, umazanega in smrdljivega kot situacija, v kateri si se znašel. Otroci jočejo ali pa so preprosto zbiralniki splošnega razpoloženja - torej apatični, anemični. Nihče okrog tebe se ne nasmehne. Esenca obupa, nesreče in trpljenja.

Dan za dnem sem obiskoval nekatere od teh osnovnih in srednjih šol in se pri tem trudil, da me ne bi premagala tako velika količina skoncentrirane brezperspektivnosti in brezupa. Poslušal sem njihove zgodbe in se prisiljeval dajati jim upanje, da bo njihova življenjska tragedija dobila košček prostora v časopisu, da bo svet izvedel za njihovo trpljenje. Neki tridesetletnik iz Bosanskega Petrovca, ki je imel tolikšno fobijo pred streljanjem in granatami, da je kričal od groze, že če so se nekoliko glasneje zaloputnila vrata učilnice, mi je poljubljil roke, misleč, da mu bo kdo pomagal, če bo svet zvedel za njegovo zgodbo. Blazno. Nisem imel izbire in sem zavestno podpiral njihovo zablodo, ker nisem hotel, da bi ostali še brez zadnjega kreda, vere, da trpljenje, ki ga preživljajo, svetu, ki se je poigral s politiko do njihove domovine, nato pa jih prepustil same sebi, še ni postalo dolgočasno in utrudljivo. Čeprav sem vedel, jim nisem mogel povedati, da novinarji tujih TV postaj menijo, da je neprimerno snemati prizore masovnih pokolov in jih morda predvajati prav v času, ko Francija, ki je velikodušno sprejela svojih 300 beguncev in poslala svoj delež konzerv, uživa v hrani in izbranih vinih. Nisem jim mogel povedati, da ljudje, ki ne stanujejo v okuženem mestu, telefonirajo uredništvom dnevnikov in obtožujejo glavne in odgovorne urednike, ker dnevno posvetijo po četrt strani tej preleteli Bosni. Nisem jim mogel pojasnjevati, da Butros Gali še vedno meni, da so tudi oni krivi za to, kar se jim dogaja - morda zaradi tega, ker njegova žena ni rodila v kaki zahtolli kotlovnici brez elektrike in vode in bila že čez pol ure "odpuščena zaradi granatiranja", morda, ker ni izgubil 49. ljudi iz širše družine in ostal popolnoma sam; morda, ker verjame, da so prav ti ljudje potencialni nosilci džihadu, neglede na njihovo bedo; morda preprosto zato, ker sili lačnemu ne verjame. Tega jim nisem pojasnjeval, povedal pa sem jim, da naj se že enkrat nehajo obračati na svet, proti Zahodu - le tako bodo lahko ostali ljudje, vsemu navkljub. Govoril sem jim: "Tu ni več morale. Svet je sit vašega trpljenja in v njegovih očeh ste krivi, ker ste žrtve."

Psihologija človeka, ki ga je onesrečil fašizem, je kot siva, nepopisana plošča. Vse bolj ga je strah govoriti o svoji nesreči, ker čuti, da njegove besede po tolikih mesecih zvenijo patetično, samopomilovalno, neumestno, celo nevljudno. On pa ne zna in ne more govoriti drugače. Končno se prepusti vtisu, da ljudje čutijo in zares podoživljajo njegovo trpljenje.

Ker moja navzočnost simbolizira neke vrste prisotnost tistih izven obzidja, znotraj katerega razsaja kuga, ljudje napočno sklepajo, da jim lahko pomagam. Nekontroliran razvoj te iluzije, ki bi lahko imela za posledico skrajno neutemeljeno upanje, sem prekinil tako, da sem enemu od otrok dal čokolado iz ameriškega vojaškega paketa. Otrok ni razumel, za kaj gre in je vprašal mater: "Kaj nam je ta striček?" Odšel sem obupan.

Prva dekada oktobra. Noči so v Bosni že tako hladne, da od mraza ni mogoče zaspati - sen pa je še kako potre-

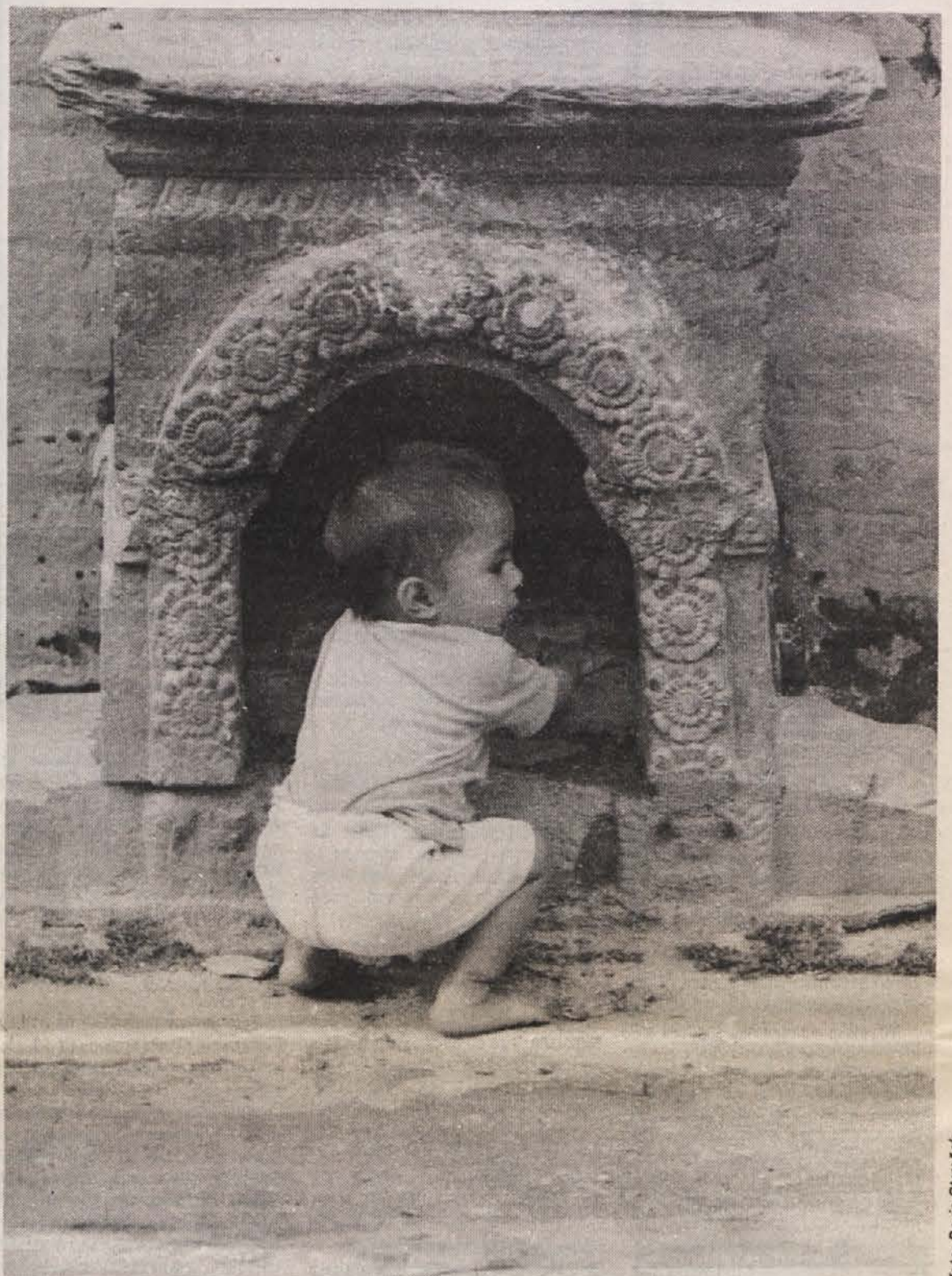

foto: Boris Strmšek

ben. Spomnim se na Nietzscheja. Morgengröte. Velike vojne sedanosti so posledica proučevanja zgodovine. Da, ampak kaj mi zdaj pomaga to spoznanje. Morda bi ga mogel nadgraditi, če bi ob tej pozni uri sedel kje v kakšni topli sobi in razmišljal o modusih opazovanja vojne kot zgodovinskega pojava. Tako pa skupaj z ledenim zrakom trpam v spomin osnutke za globalno mišljenje o vojni in determinantah srbskega fašizma. Pri tem izhajam iz teze, da se je obrambna vojna proti agresorju v Bosni spremenila ali se vsaj spreminja v klasično antifašistično (torej idejno?) gibanje - resda še ideološko neprofilirano in teoretsko razsuto, ampak to je to. Ljudje tega morda niti ne občutijo, toda dozdeva se jim, da se je vojna proti agresorju spremenila v vojno proti agresorjevemu nacističnemu modusu mišljenja, proti ideologiji destrukcije vsega drugačnega.

Na filozofski ravni bi moral problem srbskega nacizma, če bi hotel vsaj približno doseči raven npr. briljantnih Adornovih analiz fašizma in se s tem izogniti padcu v vulgarnopolitične izjave tipa "srbski fašizem je nastal v času prihoda Slobodana Miloševića na oblast", obsegati mnoge psihosociološke in zgodovinsko-kulturološke elemente srbskega bitja. Seveda je za tako kompleksno analizo nujno potrebna distanca, kajti le tako je mogoče opazovati čiste določnice-kategorije proučevanega pojava. Jaz pa sem v svoj spomin (poleg splošnih oznak in miselnega strukturiranja nekega zgodovinskega pojava) prisiljen umestiti tudi po-

dobe zaklanih in iznakaženih ljudi, podobne opustošenih mest in vasi, stotisočev nesrečnikov... In to *in vivo*, kar sploh ni nebstveno. Ne dovolim skeptičnemu segmentu lastnega bitja, da bi podvomil v sposobnost filozofije, da pojasni, se približa, se dokoplje do strukture možgan, opustošenih z idejo destrukcije kot take. Večji problem pa mi predstavlja znotraj globalnega pristopa, pojma, oživiti trenutno hibernirane tisoče individualnih tragedij, katerih dialektični seštevek tvori tisto, kar ponavadi imenujemo vojne grozote. Seveda, stvar se zdi neizvedljiva - obče in usoda katerega koli od teh živih nesrečnih posameznikov se komajda dotikata. Bil bi vesel, če bi dosegel vsaj točko površnega stika med radikaliziranim mišljenjem in radikalizirano stvarnostjo in s tem sploh povezal misel in bivajoče.

A tudi jutri bodo padale granate in spet si bom do krvi opraskal roke, ko se bom samodejno vrgel na oster gramoz. Tudi jutri bom srečal tisoče pregnancev in formalno zainteresirano poslušal njihove zgodbe, pri tem pa sprejemal samo tisto, kar se v eni razlikuje od druge, prejšnje. Spomnil se bom na Nietzscheja in vojno, izšlih iz proučevanja zgodovine, spomnil se bom Fromma in Horkheimerja in Heglove teze o "naravnem" poreklu vojne. Srbski fašizem se bo postopoma spremenil v abstrakten objekt mišljenja, v tomistično metafiziko, ki se komajda dotika stvarnosti. Po koncu vojne bodo filozofi in sociologi proučevali "eno od oblik fašizma", srbski

fašizem, pri tem pa bodo neprestano govorili o Beogradu in Srbiji, medtem ko bo edini relevantni podatek iz Bosne rezultat njenega poraza - stotine tisočev mrtvih in milijoni brezdomcev.

Vse to se mi že vnaprej gabi. Mislimi fašizem, pri tem pa se ne zauzstaviti niti ob enem sestradanem in na pol zmrznjenem otroku, ob njegovem strahu, je pozitivistični greh barantanja s smrtjo nekega bitja kot matematičnim podatkom. Vse bolj se mi gabi tudi moja misel, ki morda lahko, toda vse manj želi misliti usodo otroka, ki so ga vrgli v mešalec za beton.

Vnaprej se mi gabi, ker sem dovolil (neplemenito!), da boste v mojih besedah začutili neartikulirano, celo nedostojno dozo obupa. Ker sem si vzel pravico (kakšno pravico? - intelektualno? moralno? človeško?), da na vas naslovim to epistolo v imenu tistih iz mesta, Camusovega mesta, iz katerega je komajda kakšen izhod. Ker sem morda filozofsko podvomil, da je fašizem sploh mogoče premagati. Ker nisem preprosto preštel mrtvih, ranjenih, razmesarjenih in pregnanih in s tem zadovoljil pozitivističnega imperativa konca 20. stoletja ter se izognil padcu v na pol patetično pričevanje o nekem ubogem, prenesrečnem času.

Samir Osmančević (prev.: D.K.J.)

P.S.: To besedilo je bilo napisano na dušek nekega poznega nedeljskega popoldneva - prvega novembra. Kako metafistovska, uboga simbolika!

KAKŠEN NAUK LAHKO POTEGNEMO IZ ANTROPOLOGIJE?

KULTURNI RELATIVIZEM PROTI RASIZMU

RAZUMEVANJE RAZLIK MED LJUDMI

Kulturna antropologija je eden od velikih akademskih hitov sodobnega časa, tudi na Slovenskem je že pognala spodobne korenine, ni pa še prodrla v korpus splošnega znanja ali javnega zavedanja, zato smo prevedli nekaj odlomkov iz učbenika Cultural Anthropology ameriške antropologinje indijskega rodu Serene Nande (Serena Nanda, Cultural Anthropology, Fourth Edition, Wadsworth Publishing Company, Belmont, California, 1991).

preprečuje gradnjo mostov med kulturami, postane slabo prilagodljiv. Takrat, ko pa neka kultura poskuša z etnocentrizmom nadvladati drugo, lahko napravi ogromno škodo. Od te vrste etnocentrizma do rasizma je samo korak, ki ga je na zahodu napravila tako "ljudska" kot znanstvena misel.

■ ČLOVEŠKA BIOLOŠKA RAZLIČNOST: RASE IN RASIZEM

Zgodnje rasne študije so bile zasnovane na predpostavki, da obstajajo jasno razmejene kategorije ljudi z istimi biološkimi značilnostmi, v katere je mogoče umestiti vsakega posameznika. Sheme so temeljile na takoj vidnih bioloških značilnostih, kot so barva kože, sestava las ali oblika nosu in so jih pripisovali populacijam na določenih področjih (npr. "Afriški negridi"...). Ko je postalo jasno, da ni nikakršne eksaktne korelacije med kontinenti in t.i. rasnimi potezami, so postale klasifikacije bolj zamotane, tako da so študije govorile o mešanih rasah, mikro-rasah ali lokalnih rasah...

V zadnjem času se je pojavilo veliko kritik rasnih shem. Jasno je postalo, da ni preskokov med rasnimi skupinami, ampak lahko povsod na obrobjih "rasnih skupin" naletimo na medsebojno

zliivanje. Poleg tega so rasne kategorije temeljile na zelo majhnem številu takoj vidnih potez, v resnici pa imamo na razpolago na tisoče genetsko podedovanih karakteristik, ki bi jih lahko uporabili za klasifikacijo - marsikatera izmed njih so "nevidne", kot na primer krvna skupina.

V zadnjih letih so rasno tipologijo v veliki meri nadomestili drug pristopi. Veliko bolj veljaven način za opisovanje obrazcev biološke variacije je recimo študij distribucije krvnih skupin A, B, AB in O v različnih populacijah (v odstotkih). Nekateri antropologi so poskušali proučiti distribucijo kompleksov številnih genetičnih potez ob enem. Z obsežno raziskavo, v katero so vključili sedemnajst biokemičnih karakteristik, so odkrili, da se večina genetičnih variacij ne pojavlja v vzorcih, ki bi bili konsistentni z rasnimi tipologijami, ampak gre večina variabilnosti na rovaš razlik med vsemi in družinami. Precizne kvantitativne meritve torej kažejo, da rasna tipologizacija nima praktično nobene vrednosti.

Zato pa je v preteklosti na podlagi znanstvenih rasnih tipologij (iz 19. stoletja) lahko prihajalo do zelo nevarnih posledic. "Znanstveni rasizem" je služil za opravičevanje pri izgradnji socialnih, ekonomskih in političnih struktur, ki so favorizirale interese "superiorne" rase. Celo danes, kljub stoletju znanstvenega dokazovanja nasprotnega, ostajata ra-

sizem in rasna diskriminacija močna dejavnika v sodobnih družbah. Ena od najpomembnejših stvari, ki se jih lahko naučimo iz študija antropologije, je, da so velike razlike med ljudmi rezultat kulture, ne pa biološkega nasledstva ali "rase".

■ KULTURNI RELATIVIZEM

Antropologija nam pomaga razumeti ljudstva, katerih način življenja je drugačen od našega, a vseeno si delimo z njimi skupno človeško usodo. Zamisel, da moramo k vsaki kulturi pristopiti na podlagi njenih lastnih izrazov, se imenuje **kulturni relativizem** (cultural relativity). Kulturni relativizem je orodje za razumevanje drugih kultur in ne pomeni, da moramo vsak posamezen kulturni obrazec presojsati kot enako "dober"; vsaka kultura ima lasten korpus vrednot, ki služijo kot kriterij za presojo človeškega vedenja. To pomeni, da imajo obrzci tuje kulture smisel in pomen, četudi si določenih kulturnih vzorcev zase ne bi želeli.

Koncept kulturnega relativizma poudarja notranji ("insiderski") vpogled v kulturo, kar včasih imenujemo "domorodski zorni kot" ali **emična** (*emic*) perspektiva. V emični perspektivi uporabljajo antropologi koncepte in razlikovanja, ki imajo pomen za člane kulture, z namenom, da bi pridobili vpogled v to, kako se kaže kultura "od znotraj" in kaj morajo vedeti, da bi mislili in delovali kot "pravi" pripadniki kulture. Toda antropologija kot znanost vključuje tudi **etično** (*etic*), ali zunanjo ("outsidersko") perspektivo. Ta omogoča antropologu analizo podatkov na način, ki ni nujno del "domorodskega" zavedanja kulture ali je celo v navzkrižju z njim. Cilj emičnega raziskovanja je v vzpostaviti razumevanja, ki spozna "domorodski" svet kot smiseln, cilj etičnega raziskovanja pa je v proizvajanju uporabnih znanstvenih teorij.

Antropologija nam lahko s tem, ko nam pomaga opazovati in spoznavati tuje kulture od znotraj, pomaga pogledati tudi na našo lastno kulturo od zunaj, kar je zelo pomemben, pravzaprav nujno potreben korektiv etnocentrizmu.

Z uvajanjem pojmovanja, da je človeško ravnanje (vedenje) priučeno, ne pa biološko podedovano, nam antropologija daje upanje, da lahko kaj spremenimo znotraj svoje lastne kulture. Antropologija nam pomaga tudi pri razume-

vanju samega sebe kot posameznika, na katerega vplivajo naši lastni kulturni obrzci in naša družba kot celota. Antropološki pogled s poudarkom na medkulturni komparaciji nam omogoča uvideti, da je naša kultura le ena od oblik življenja izmed mnogih drugih v zgodovini človeštva. Naša kultura se kaže kot prilagajanje na neko vrsto okolja na podlagi posebnega tehnološkega nivoja in je nastala na podlagi določenega niza zgodovinskih okoliščin.

Človeške kulture so sistemi znotraj sistemov, cilj antropologije kot veje znanosti pa je razumevanje človeških kultur v njihovih številnih variantah in znotraj njihovih mnogih kontekstov.

■ ZNAČILNOSTI KULTURE

Razlog, da se lahko kultura tako hitro spreminja, je v tem, da je kultura v bistvu priučeno vedenje. Kulture se učimo skozi socialne interakcije z ostalimi ljudmi v družbi, "učenje kulture" pa ni tako jasno opazno zato, ker se večine obrazcev priučimo z nezavednim učenjem in se tudi samega procesa "učnja obrazcev kulture" sploh ne zavedamo. Človek je bolj kot katerakoli druga žival odvisen od socialnega prenosa znanja za preživetje. Pomembnost učenja pri ljudeh je povezana s podaljšano odvisnostjo dojenčka in otroka od odraslih.

Človeška socialna organizacija in življenje v skupini določa temeljni kontekst, v katerem se učimo od drugih, istočasno pa nas drugi tudi varujejo. Način mišljenja in interakcij kot del kulture si ljudje delijo med seboj. Skupnosti, v katerih si pomembna verovanja, vrednote in običaje delijo praktično vsi, imenujemo homogene. Čeprav antropologi sedaj ugotavljajo, da so celo majhne tradicionalne skupnosti manj homogene, kot so verjeli nekoč, postane raziskovanje stopnje vsem skupnih verovanj, vrednot in dejavnosti v heterogenih skupnostih problem. Napisan zakon je v heterogenih skupnostih lahko pomemben pripomoček pri iskanju skupnih kulturnih potez, za njimi pa se praviloma nahajajo različni (sub)kulturni podsistemi.

Subkultura je sistem percepcij, vrednot, verovanj in običajev, ki so opazno drugačne od tistih iz dominantne kulture, katere nekatere vidike si delijo tudi pripadniki subkulture.

Antropologi so se najpogosteje lotevali kulture kot sistema **norm**, norm kot pojmov neke skupnosti o tem, kako *naj bi* bila družba urejena in kako *naj bi* se njeni člani vedli.

Kultura pa ni preprosto nek spisek norm, vrednot, dejavnosti in objektov. Elementi kulture so v soodnosnosti in tvorijo sistem. Čeprav lahko antropološke analize priporočajo ločene obravnave posameznih segmentov kulture, je pojem kulture kot "kompleksne celote" vseeno temeljen. Eden od načinov opazovanja **kulturne integracije** je v smislu konsistentnosti predmetov kulturnih tem oziroma njenih vrednot.

Ker je kultura sistem, se sprememba v enem od segmentov kulture odraža v delovanju celote. Antropologi niso doslegli soglasja o tem, kateri dejavniki so ključni "motorji" kulturnih sprememb: ali spremembe temeljijo v vrednotah in ideologiji, ali izvirajo iz materialnih pogojev življenja, predvsem v tehnologiji in ekonomiji? Med obema skrajnima stališčema je mesto, od koder je videti, da ni noben posamezen dejavnik tako izstopajoče pomemben, da bi determiniral organizacijo in vsebino danega sociokulturnega sistema. Iz tega stališča je kulturna sprememba rezultat kumulativne povratne zveze med ekološkimi stimulusi, ideologijo, tehnologijo in socialnimi odnosi. Pomembno pa je, da so antropologi, ki so raziskovali kognitivne vidike kulture, ugotovili, da ni nobenih dokazov o tem, da bi bili za različne kulture značilni različni umski procesi: ni nobenega dokaza za "primitivno" mentaliteto ali logiko.

Prevedel in priredil R. M.

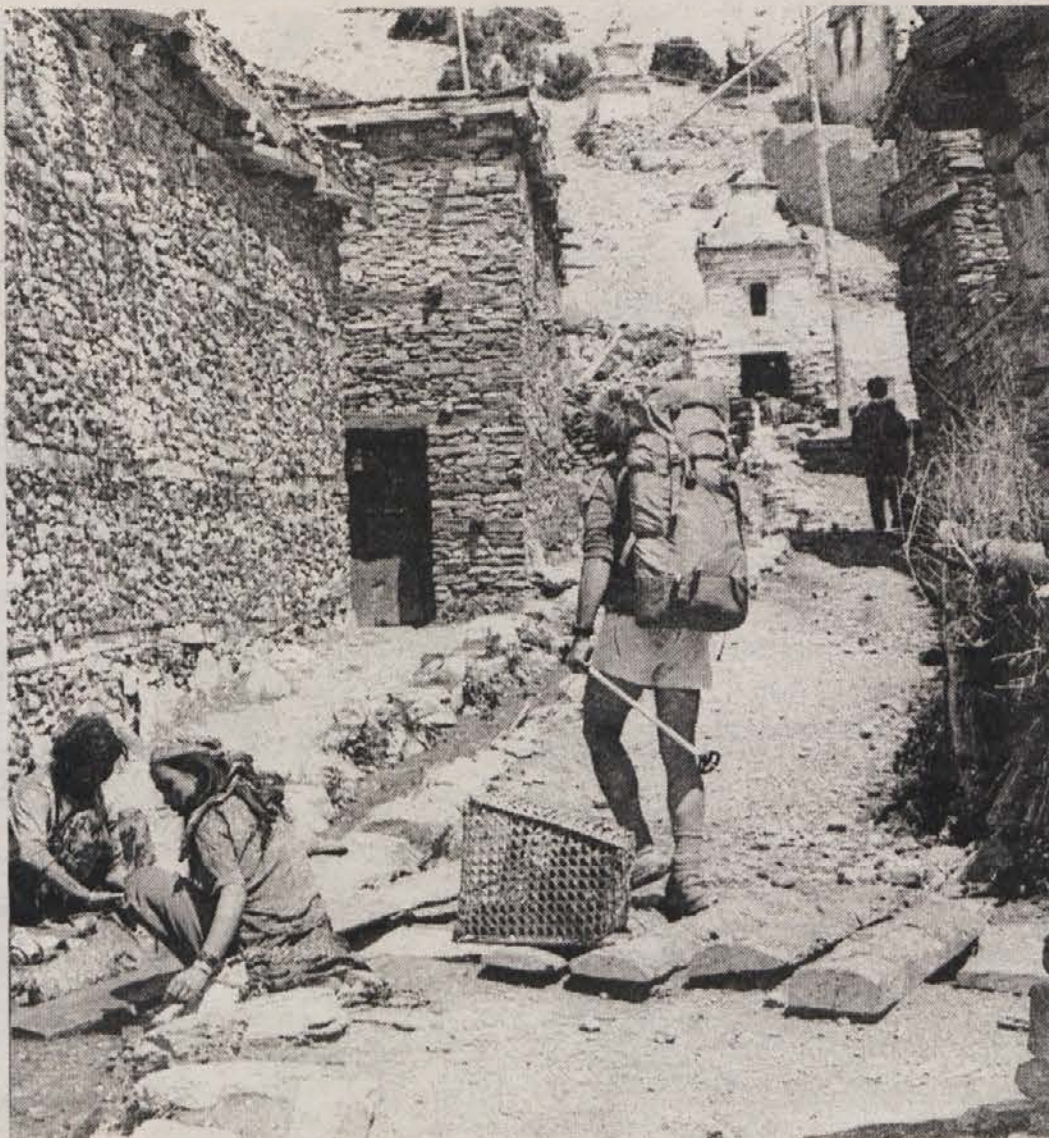

Foto: Boris Strmšek

■ ETNOCENTRIZEM

Antropologija ponuja razumevanje tako genetično podedovanih razlik med človeškimi skupinami kot tistih, ki se prenašajo s pomočjo procesa učenja. Na podlagi razumevanja vloge kulture pri človeški adaptaciji lahko antropologi veliko bolj kritično gledajo na "ponarodele" ideje o "človeški naravi". Antropologija v prvi vrsti pomaga sneti plašnice (the blinders) **etnocentrizma**, težnje po opazovanju sveta skozi ozko optiko matične kulture oziroma socialne pozicije. Ljudje so etnocentrični po vsem svetu, nagibajo se k opazovanju stvari iz svojega lastnega kulturno oblikovanega stališča, k vrednotenju na način, ki so se ga priučili in k videnju smisla življenja skozi lastne kulturno opredeljene smotre. Toda etnocentrizem je več kot predodgovna percepcija in znanje, je tudi praksa pri presojanju drugih kultur na podlagi standardov svoje lastne kulture. Večina ljudstev na svetu smatra svojo kulturo za superiorno in marsikatero ljudstvo pripadnikov tujih ljudstev ne prišteva med ljudi. Toda čeprav je večina ljudstev etnocentričnih, je imel etnocentrizem zahodnih družb veliko večje posledice od etnocentrizma manjših, tehnološko slabše razvitih in geografsko izoliranih ljudstev.

Paradoks pa je, da je neka vrsta etnocentrizma nujna - je kot nekakšno lepilo, ki drži družbo skupaj. Ko lastna kultura za ljudi izgubi vrednost, lahko ljudje doživijo velik emocionalni stres in celo izgubijo voljo do življenja. Na stopnji, ko etnocentrizem

BORŠTNIKOVANJE 92

Nekdo, ki hoče dober teden temeljito spremljati najprominentnejši slovenski gledališki festival, Borštnikovo srečanje v Mariboru, si ne more kaj, da ne bi bil ob koncu v prvi vrsti utrujen in nasičen te bleščave fešte. Potem pa, ko se trudi z refleksijo dogodka kot celote, se pravi festivala, ugotovi, da se ta v resnici spreminja. Iz nekoč ljudskega, "gemütlich" druženja gledališčnikov in publike, prehaja v bolj hladno, prestižno tekmovanje.

Včasih je bilo več gostovanj po okoliških krajih, tega je ostalo le še malo. Tudi ni več izbrane predstave ZKO, se pravi amaterskega odra. To je pravzaprav manj pomembno. Poglavitna sprememba je izbor predstav samo po kriteriju kvalitete in ne iz vsakega profesionalnega gledališča po ena najboljša. Tako letos ni bilo v Mariboru tržaškega, kranskega, celjskega in mladinskega gledališča.

Druga želja pa je, da bi srečanje postalo mednarodno - možnosti za primerjavo našega teatra s tujimi. Letos so bila iz tujine samo tri gostovanja: iz Kolumbije, zagrebško gledališče &TD in gledališče Marina Držića iz Dubrovnika.

Pač pa je žirija mednarodna; sprva petčlanska, pozneje so iz bolj ali manj neznanih razlogov ostali le trije člani. Ta poteza, izbor takšne žirije, je izzvala ksenofobične reakcije, temelječe na nacionalnih argumentih. Zdi se, da bi se počasi že lahko začeli otresati te vrste debat in se nehali meriti s slovenskimi metri. V umetnosti pa je lahko tako razmišljanje sploh zgrešeno. Menim celo, da lahko tuji gledališki kritik gleda, oceni in ima rad naš teater, ne da bi bil obremenjen z zdrahami na Talijinem trgu.

Izbor je bil verjetno težaven, gotovo je arbitraren in je že pol tekmovanja, če ne celo. Na oder so postavili raznorodne gledališke poetike, preraz tendenc zdaj. Zelo različne odnose do besede, prostora, igralcev, do celotnega projekta. Če je bila lani na festivalu še večina, imenujmo jih pogojno, klasičnih predstav, pa jih je bilo letos v Mariboru precej manj. In še te, ki so, nenavadno odstopajo od, prav tako pogojno imenovanih, neklasičnih, alternativnih. Morda delujejo kot nekak kuriozum, celo arhaizem.

In Borštnikovo srečanje ne bi bilo to, kar je, če ne bi imelo svojih outsiderjev. Gledališča, ki se iz takih ali drugačnih razlogov odpovedujejo sodelovanju ali pa tekmovanju. Dolga leta je bilo to Mladinsko gledališče, ki ga letos tako ni bilo v izboru. Letos pa je odpovedal sodelovanje Dramski observatorij Kapital. Kozmokinetični kabinet Noordung sicer pod-

pira festivalsko politiko, ne more pa pristati na kategorije tekmovalcev. "Nismo slovenski športniki, smo slovenski umetniki. Naj bo Ljubljana kulturna prestolnica Evrope!" pravijo. Zadnjemu vzkliku bi gotovo oporekal Tomaž Pandur in mariborska Drama, ker tukaj se dogaja Theater der Welt. Trije mariborski projekti na Borštniku in Borštnik v Mariboru in ves vrtinec, ki se suče in prinaša sem gledališča in odnaša mariborsko Dramo v svet. Kar nekam preveč se zdi, da ima Maribor tudi Borštnika v rokah. Na otvoritvi je ves čas tekla reklama za Carmen kot videospot na velikem ekranu. V kazinski dvorani so višele ogromne plahte z napovedjo naslednjega projekta: La commedia divina. In tudi otvoritvena predstava je bila Pandurjeva Carmen z vsemi okraski prominentnih gostov. A ni to malo privilegirano? Sicer pa se vedno bolj kaže, da je v gledališču skoraj tako kot režija projekta na odru pomembna režija vsega okoli odra: mediji, plakati, reklamne napovedi. Tudi si ne moremo zamišljati spektaklov brez podpore bogatih mecenov. Teh je v povezavi z gledališčem vse več in polni so jih gledališki bilteni in plakati. To je res srečna okoliščina za teater, da velja za dovolj prestižno mesto, kamor se spleča vložiti svoj kapital. Najdlje pa je s tem spoznanjem uspelo priti prav mariborski Drami, kjer v imenu vzvišene umetnosti obračajo velike denarje. Precej dalje kot na primer Dramskemu observatoriju Kapital, ki razen po imenu s to dobrino nima veliko zveze. Edini mecen so babice in metoda gladovna stavka. Živadinovu še ni jasno, da se s stradanjem nič ne doseže, temveč morajo zaradi tebe stradati drugi, da te potem toliko raje občudujejo.

Omembe vreden je tudi spremljevalni program, ki je ravno tisto, včasih tudi odvečno perje, zaradi katerega je festival tako nenavaden, morda kičast in smešen, ali pa še bolj. Letos je bilo kar nekaj koncertov, razstav in zvrstilo se je nenavadno veliko modnih revij mariborskih butikov in tovarn. Skratka, to je tisti del zgodbe, ki dodaja blišč in omogoča (malemu) meščanu, da se razmahne in uživa. Je pa smešno, ko napovedovalka obljubi elegantno obutev Peka, damice pa so v copatih, in ko se potem res preobujejo v čevlje, imajo na podplatih cene, ki se nemarno svetijo. Je pa bil odločno lepši gledališki kostum: kot te uporabne zadeve s pist.

Na velikem odru je bilo nekaj predstav postavljenih v klasični maniri, s prevlado besede, v prostoru, ki odpira besedilo. Med te gotovo sodi Shepardov **Pokopani otrok** iz Nove Gorice v režiji Dušana Jovanovića in na skoraj preveč realistični sceni Marjana Kravosa. Drama iz podeželskega zahoda Združenih držav. Sedem oseb v vrtljaku družinskih skrivnosti. Mlado dekle, tujka, ki pade v družino, je ročica, ki sproži razkrivanje. Zaradi dialogov, polnih črnega humorja in dobre igre, še posebej Bineta Matoha, se predstava tekoče gleda, ni pa kak poseben novum v gledališki produkciji.

Isto velja za Becketta; **O, krasni dnevi** v režiji Mileta Koruna. Pa vendar je ta predstava tako precizna miniatura, skromna v izrazu, a ravno zato so vsi detajli dvakrat večji. Igralca, Mira Lampe-Vujičić in Milan Vodopivec, opravita svojo

nalogo natančno in z ljubeznijo. Lepo je po vsem velikem gledati nekaj tako čistega, finega. Morda je zraven malo nostalgije za teatrom, ki ga je vedno manj, ki ne napade vseh čutov z vso silo, ampak se te bolj drobno dotakne z dvema prstoma, na lahno. Je tudi edina predstava, kjer so besede in šumi, ki jih igralca sama povzročita, edino kar slišimo. Nobenih drugih umetnih zvočnih efektov ni. Danes redkost v gledališču. Nekdo, ki je popolnoma vpet v nove trende, bi temu rekel dolgčas.

Ista atributa - tradicija in prevlada besede - sta značilnost še ene Jovanovićeve predstave v Mestnem gledališču ljubljanskem. Pirandellove drame **Kaj je resnica?** Pirandello je pač avtor, ki ti je ali pa ti ni blizu. Če ti ni, potem to gotovo ni predstava zate. Kaj je resnica? in žongliranje z rashomonskim principom: toliko resnic kot je glav. Spet se dogaja na izraziti sceni Marjana Kravosa, skoraj preveč določujoči - zvenket step korakov po klinkerju. Gib se v to predstavo tihotapi samo kot zarodek v plesnih čevljih. Nekaterim dodatkom pa ne najdemo prav mesta, na primer kletki iz pomaranč na rampi, kamor zleze rezoner Lambert Laudisi (Boris Ostan), ki ga edinega ne draži, da ne more dognati resnice.

Peer Gynt je malo lingvistično presenečenje. V prevodu Janka Modra je to pač drama Peer Gynt Henrika Ibsna, manj je dramska pesnitev. Nato pa jo slišimo z odra v novem Jesihovem prevodu, ki je okrogel, ves mehak in zašiljen. Težko je z okorno besedo opisati to mojstrovino, a tu in tam se začudiš, da je to isti Peer Gynt, kot si ga bral v knjigi, saj zveni toliko bolj duhovito, poetično, zasukano. Seveda bi se ne slišalo tako, če ne bi Igor Samobor, Milena Zupančič in vsi drugi igrali tako dobre igre. Režiser pa kot da se igra, tako po otročje in s toliko domišljije. Meta Hočevar mu mora zanjo pustiti dovolj prostora in po-

Ta poteza, izbor takšne žirije, je izzvala ksenofobične reakcije, temelječe na nacionalnih argumentih. Zdi se, da bi se počasi že lahko začeli otresati te vrste debat in se nehali meriti s slovenskimi metri. V umetnosti pa je lahko tako razmišljanje sploh zgrešeno. Menim celo, da lahko tuji gledališki kritik gleda, oceni in ima rad naš teater, ne da bi bil obremenjen z zdrahami na Talijinem trgu.

stavi značilno odprto sceno, ilustrirano samo z oblaki, pomanjšano hišo, piramido, cesto in stiliziranim soncem, luno; prečni tram je hiša in šotorski platni sta puščava. Malo se morda zatakne proti koncu, ko se Peer postara in se začne dolga predstava vleči.

V Mariboru pa se je Paolo Magelli (nagrajen za režijo) lotil Molièrovega **Don Juana**. Kljub temu, da je predstava kar impozantna, velika, tako rekoč spektakelska, pa ni izpraznjena do gole podobe, ampak še vedno pripoveduje zgodbo o zdolgočasem Juanu. Bega od ženske do ženske, a vse so ena sama, nobena uganka; edina, ki ostane, je smrt. Zato Don Juan preprosto mora izzvati kamnitega gosta, da ga pride iskat. Antologijski prizor sta ustvarila Valter Dragan in Ksenija Mišič kot Pierrot in Charlotte na morskimi obali, primitivno naivna in ljubka.

Lepo je gledati igralce, ki so to tako kot se spodobijo, in v projektu, ki je bil nagrajen kot najboljša predstava v celoti, se to zgodi - **Dogodek v mestu Gogi** Damirja Zlartarja-Freya je res praznik. Skromno pripisuje svoji predstavi le motive Slavka Gruma, a v resnici kljub redki besedi ustvari najbolj pravo Gogo - čudovito mesto. Groszovsko grotesknim figuram natančno diktira gib in grimaso. Njegovim podobam lahko dodamo citat Johna Bergerja: "Slike so kot monologi ali molitve." Freyevе molitve so tako polne energije, da se razpre strop in nasuje goro koruze. Monologi pa zato, ker so vsak zase, a vendar vsi iz istega testa. Ves čas prehajajo iz intimne v spektakel in nazaj.

Pandur pa v **Carmen** tako rekoč ves

čas ostaja na ravni spektakla, izpraznjene podobe. Monumentalna slika z velikimi zamahi. Tudi pri njem skoraj ni več besede in gib je daleč bolj prijetno estetski kot pri Freyu, tako rekoč plesni. Zamera velja glasbenemu pèle-mèlu, polivinilu; eklekticism, ki se zdi, da je sam sebi namen. Sličice, koščki podobe so nalepljeni drug na drugega. Včasih podoba skoraj malo razpada. Pa vendar je to všečno in veliko delo. "Po svoji presoji" ga je nagradila žirija, v imenu katere je sprva Majda Knap povedala, da zaradi novega koncepta festivala - kvalitetnejšega izbora - potrebujemo manj nagrad. A so si vseeno vzeli "nagrado po svoji presoji" in jo podelili. Inflacije nagrad letos še ni konec. Marko Japelj je dobil nagrado za scenografijo.

Če preobilica domislic pri Pandurju včasih zleze čez rob in je po malem nekritična, pa je **Timon Atenski** ljubljanske Drame v režiji Vita Tauferja premočrten, izčiščen tekst, ki je ostal po natančnem branju besedila. Predstava je iz enega kosa, determinirana z ogromnim strojem, ki se po potrebah odrskega dogajanja suče v različnih smereh. Timon razsipni dobrotnik propade in vzpne se mizantrop. Podoba je skrajno estetizirana, groteskna. Je taka, da je všeč? Ali je všeč, ker je tako dosledno izpeljana - prebrana skozi prizmo dobe Miki Miške? Ena najdragocenejših stvari pri Tauferju je, da ohranja rezervno, distanco do samega sebe. Včasih je lahko dolgčas, če so stvari preveč zares in postanejo patetične; to pa Timon vsekakor ni.

Še naprej gre Tomaž Štručl s svojo kompilacijo klasike, popa in računalnika - **Hamlet Packard**. Tako nastane bondovski Hamlet, krmiljen z računalnikom. Iz Hamleta pobere samo odnose in smrt. Od besed pa ostane klasična replika iz Jamesa Bonda: "My name is Packard. Hamlett Packard." Potem se sčasoma vsi znajdejo na točki, ko se reče, na primer: "Hamlet is dead!" in tako umrejo vsi po vrsti. Sledi še Hamlet rap, ki sumira zgodbo Hamleta danes. Sicer pa je oder prostor za manekensko pisto za štiri lepote in štiri Hamlete. Polonije in vse druge. Hamlet Packard je čisti spot. Glasba Braneta Zormana VS BeThron je ves čas v prvem planu in ne veš, ali je vizualno ilustracija, osnova za glasbo ali je obratno. Krasni novi svet! Če je čustvo, je le v obliki imitacije. There is no better way. Ampak ali je od tu naprej sploh še kakšna pot? Če stojijo na eni strani teatri v realnih prostorih s psihologijo in besedo, najdemo na drugem koncu redukcijo in abstrakcijo tipa Hamlett Packard. Modus vivendi devetdesetih?

Tako smo paleto odprli in ostaja še Betontanc - **Za vsako besedo cekin** Matjaža Pograjca. Besede ni, samo pesem, dosti energije in primaren, neobrušen gib. A kljub vsej silovitosti je Za vsako besedo cekin iz bolj intimnih prostorov. Spektakli se danes širijo navzven in celo selijo v dvorano. Carmen odje gledalcem nekaj vrst parterja, vseh ne more, ker nekdo mora ostati za občudovanje. Pri Pograjcu pa se gibanje celo krči, omejuje s črtami, ostaja asketsko. Od preobilja vseh predstav na Borštnikovem smo prišli do konca - h goloti.

In če spet parafraziramo Johna Bergerja: "Osvetljena forma se pogosto zdi gola prikazen. Sem jo videl? Ali sem jo sanjal? Ko zaprem oko, je spet tema." Počakajmo na nove čarovnije.

Katarina Klančnik

Katedra 12

Trije mariborski projekti na Borštniku in Borštnik v Mariboru in ves vrtinec, ki se suče in prinaša sem gledališča in odnaša mariborsko Dramo v svet. Kar nekam preveč se zdi, da ima Maribor tudi Borštnika v rokah.

foto: Boris Strmšek

To je res srečna okoliščina za teater, da velja za dovolj prestižno mesto, kamor se spleča vložiti svoj kapital. Najdlje pa je s tem spoznanjem uspelo priti prav mariborski Drami, kjer v imenu vzvišene umetnosti obračajo velike denarje. Precej dalje kot na primer Dramskemu observatoriju Kapital, ki razen po imenu s to dobrino nima veliko zveze. Edini mecen so babice in metoda gladovna stavka. Živadinovu še ni jasno, da se s stradanjem nič ne doseže, temveč morajo zaradi tebe stradati drugi, da te potem toliko raje občudujejo.

OD MEDNARODNIH DNEVOV AVTORSKEGA FILMA DO LJUBLJANSKEGA FILMSKEGA FESTIVALA

V treh tednih se je na platnih Cankarjevega doma in Kinoteke v Ljubljani zvrstilo sedemintrideset filmov, razvrščenih v sekcije Predpremier, Perspektiv, Fokusa in Retrospektive. Govorimo o FILM ART FESTU (FAF), prireditvi, ki je letos že tretjič popestrila domačo filmsko ponudbo.

Ob prvem FAF-u oz. Mednarodnih dnevh avtorskega filma je organizator namen prireditve utemeljil z naslednjimi besedami: "Manifestacija Film Art Fest je utrjevanje začetka, ki naj bi v perspektivi dogradil slovensko kinematografsko infrastrukturo, in sicer tako, da bi se ob komercialni distribuciji in kinematografski mreži oblikovali tudi "mini" distribucija in kinematografska mreža, ki bi skrbelo za predstavljanje nekomercialnega, avtorskega oz. umetniškega filma."

Po dveh letih ugotavljamo, da do oblikovanja takšne "vzporedne kinematografske mreže" ni prišlo. Razlogov za to je več.

Prvi je ta, da bi Redakcija za film Cd-ja s FAF-om morala začeti delovati kot distribucijsko podjetje, ki sklepa s tujimi producenti pogodbe o odkupu filmov, doma pa te filme distribuira v obstoječe kinematografske mreže. Se pravi, da bi se kot distributer specializirali za odkupe nekomercialnih filmov, ki bi jih v glavnem predvajali v matični hiši, ponudili pa bi jih tudi ostalim kinematografom po Sloveniji. Le tako bi dobili kontinuiran nekomercialni program, ki bi vzpostavljajal "vzporedno mrežo".

Drugi razlog je ta, da slovenski distributerji niso zainteresirani za odkup avtorskih filmov (deloma lahko izvzamemo le podjetje Carnium, ki je za distribucijo po Sloveniji odkupilo filme kot Črno ogrinjalo in Vlačuga Kena Russela). Problem je tudi s programskim statusom določenih dvoran v Ljubljani in drugod, kjer bi tovrstne filme vrteli. Usoda prvega "arty" kina v Sloveniji - kina Kompas - je v tej zvezi dovolj zgovorna.

FAF naj bi torej funkcioniral kot predpremierna revija filmov, ki pa jih slovenski distributerji niso mogli ali hoteli odkupiti. Zato je naslednje leto organizator FAF zastavil kot revijo filmov, ki so bili odkupljeni (posojeni) za enkratno predvajanje in jih torej ni bilo mogoče uvrstiti v redni program. Vendar so tudi tukaj nastopile težave, saj tuji producenti zelo neradi pošiljajo svoje filme na nekakšne lokalne prireditve, ki zanje nimajo ne finančne ne medijske upravičenosti. Za organizatorja, ki je imel ogromne težave z nabavo, se je zaradi tega lani postavilo vprašanje: ali FAF nadaljevati v revialni formi ali pa iti v formo festivala. Padla je odločitev, kar pa je zahtevalo članstvo oz. priznanje mednarodne zveze filmskih producentov (FIAPF). To je organizatorju tudi uspelo dobiti, tako da je letošnji FAF že potekal z blagoslovom omenjene organizacije in s pomočjo ti. "international support committee" (gre za svetovno komisijo s člani odborov nekaterih evropskih festivalov).

Priznanje FIAPF, število prikazanih filmov in prvi gostje oz. gost (belgijski režiser filma Daens Stijn Coninx) kažejo v pravo smer. Obstajajo pa problemi

konceptualne in organizacijske narave, ki jih bo organizator slej ko prej moral rešiti. Za filmske festivale po svetu vemo, da so tekmovalni, da so zastavljeni kot študijske, ožje tematsko profilirane prireditve, ali kot mesto, kjer se prepletajo umetnost, industrija in biznis, da imamo neke vrste "festival festivalov", ki le "pobirajo" filme z drugih festivalov ipd. Utrditve programskega koncepta in podobe festivala, njegova uveljavitev vsaj v prostoru srednje Evrope, zagotovitev možnosti za neovirano nabavo filmov, pritegnitev znanih tujih filmskih osebnosti - kot gostov, selektorjev, članov žirije ipd. - vključevanje slovenskega filma, se v tem trenutku zdijo nujna izhodišča pri razmišljanju o usodi FAF-a.

Seveda pa bo potrebno najprej opraviti organizacijske pomanjkljivosti in spodrsiljaje, ki so bili na FAF-u še posebej očitni. Če začnemo kar pri programu; nezasišano je, da se le-ta spreminja, kot se je letos. Razumljivo je, da se pri dostavi katere od kopij kaj zaplete. Toda, če na ta način funkcionira večji del festivala, nekaj ni v redu. Poglavlje zase so bile novinarske projekcije, od katerih so le redke potekale tehnično brezhibno. Ima CD zastarelo opremo ali nesposobne kinooperaterje?

"Človek potrebuje iluzije, kot potrebuje zrak", je bil moto letošnjega festivala, vzeta pa je bil iz novega filma Woodyja Allena. Ob Jarmanovem Edvardu Drugem in Swoonu Toma Kalina je bil to eden boljših izdelkov.

Sence in Megla je enaindvajseti film, ki ga je režiser, scenarist in igralec Woody Allen posnel v svoji 25-letni filmski

vane zgodbe. Pri tem se je avtor zavestno naslonil na Fritza Langa oz. njegov film "M", v Sencah in megli pa tudi sicer mrgoli referenc na nemški ekspresionistični film 20-ih let. Pomislimo le na lika davitelja ali doktorja (ki ga igra Donald Pleasance). Da gre za hommage določenemu obdobju evropskega filma, pa je še bolj razvidno iz formalno-estetskih pristopov. Tu mislimo predvsem na odlično črno-belo fotografijo Allenovega stalnega sodelavca Carla di Palme, prav tako pa je za obuditev gotske atmosfere zaslužna študijsko-kulisna scenografija Santa Loquasta.

Allen se s svojim zadnjim delom ni poklonil le nemškemu režiserjem 20-ih let, pač pa tudi avtorjem kot sta Kafka in Brecht. Svet, v katerem se giblje njegov junak Kleinman, je v osnovi pravzaprav karkovski. Junaka namreč prisilijo, da se udeleži "načrta", ki ga ne razume in katerega žrtev na koncu sam postane. Brecht je prisoten skozi songe, ki dobro dopolnjujejo dogajanje na platnu. Vendar Sence in megla nikakor ni zgolj hermetični sprehod v določeno obdobje evropske umetnosti. Odlični dialogi, duhovite domislilce in gagi, predvsem pa izredna igralska zasedba, kjer za minuto baročno zasveti celo Madonna, dajejo filmu nedvomno sodoben videz. Skratka; tokratnih Allenovih 85 minut lahko zadovoljijo tako cinefilskega puritanca kot navadnega gledalca, ki še nikoli ni slišal za Langa ali Brechta.

Pred vsakim filmom običajno stoji podoba, ki konstituira, požene ali bistveno določa filmsko zgodbo. Podoba kot prizor-posnetek, fotograf z zamrznjenim časom, kot del šele razvijajoče se celote. Ali podoba kot prizor sekvence, ki že vsebuje čas in osnovni narativni vzorec. V filmu Swoon Toma Kalina predstavlja to podobo posnetek ptice, ki se vzpenja v višino, dokler ne izgine v žareči belini neba. To je nebo, kjer so se raztopile lkarove sanje, tokrat pa kraj, kamor se skozi fotoaparatusmerja pogled Nathana Leopolda, enega izmed dveh junakov Kalinovega režijskega prvenca.

Film Swoon obuja dejanski zgodovinski dogodek iz 20-ih let, ko sta mlada židovska homoseksualca Nathan Leopold in Richard Loeb ugrabila in umorila fantiča iz premožne čičaške družine. Za ponovno ukvarjanje s tem, takrat menda

precej razvpitim primerom, ima režiser specifične razloge. Ne služi mu kot ponovni fabulativni okvir za kreiranje še enega iz vrste thrillerjev, kot npr. Hitchcocku za film Rope iz l. 1948, prav tako se ne ukvarja s problematiziranjem židovstva obeh junakov, kar je storil Mayer Levin v l. 1956 izdani knjigi z naslovom Compulsion. Tomu Kalinu je šlo za nekaj drugega: zavzel je perspektivo storilcev, da bi tako osvetlil in analiziral njun medsebojni odnos, po drugi strani pa preveril socialne, sodne in nadzorne mehanizme oblasti, ki so bili na delu v primeru dveh homoseksualcev, katerima je kriminal dejansko predstavljal zgolj del njihovega zapletenega seksualnega razmerja.

Vendar gre Kalin še dalje: nameno problematizira odnos med homoseksualnostjo in patološkostjo ali celo deviantnostjo. Čeprav je avtorjevo naprežanje v tej smeri dandanes popolnoma odveč. Zato pa toliko uspešneje rekonstruira in analizira razmerje med junakoma oz. ljubimcema. Le-to prikaže kot temelječe na principu dominacije in pokorščine, na strahu pred vstopom v svet odraslosti in razkritjem lastne homoseksualnosti, na igri zamenjave seksualnosti za kriminal, predvsem pa na fantazmi in silnem hrepenenju obeh junakov. Paradoksalno na koncu oba dosežeta svoje "ikarovsko nebo"; Richardova fantazma o sebi kot slavnem gangsterju, morilcu, se uresniči, Nathanova ljubezen do Richarda pa postane javna.

Film Dereka Jarmana Edvard Drugi je veliko bolj odprt drugačnim pristopom k filmu, s tem pa drugim umetnostim. Za Jarmana vemo, da je začel kot študent likovnih umetnosti in to ga je pripeljalo do ukvarjanja s scenografijo in do filma. Likovna komponenta je v njegovih delih prevladujoča: velikokrat kadre ali prizore obravnava kot slikarsko platno, na katero slika s kamero in lučjo. Jarman dejansko komponira prizore; za večino posnetega lahko slutimo režiserjevo perfekcionistično roko, ki natanko določa kote in plane kamere. Prav tako mojstrsko je obravnavanje svetlobe, luči. Zlasti pride do izraza, ker je večina dogajanja v njegovih filmih posneta v interierjih, kjer včasih že nekaj centimetrski premik katere od luči spremeni teksturo, globino prizorišča, izreže akterjev, prenese poudarke z enega na drug predmet itd. Skrajnost izrazito likovnega pristopa je Jarman dosegel po eni strani npr. v filmu Carravaggio, kjer so določeni prizori zgolj rekonstrukcije Carravaggiovih del, po drugi strani pa je šel v barvno formalna eksperimentiranja, npr. v The Garden.

V tem pogledu deluje njegovo zadnje delo, Edvard Drugi, manj ekscentrično, bolj uravnoteženo. Z že prislovično minimalistično scenerijo, zato pa s toliko bogatejšo lučjo, je tokrat oblikoval zelo estetsko scenografsko podobo drame, ki je nastala pred natanko 400 leti pod peresom Shakespearejevega sodobnika Christopherja Marlowa. Pripoved o homoseksualnem kralju Edvardu Drugem je pripoved o moči in ljubezni: o razdeljenem angleškem kraljestvu in kraljevi ljubezni do meščanskega povzdignjenca Gavestona. Zgodbo pripoveduje Jarman tokrat bolj konsistentno kot npr. v filmu The Tempest ali Carravaggio, da ne omenjamo drugih, veliko bolj razdrobljenih del. Kljub skoraj preveč eksplicitnemu poudarjanju bojevite homoerotičnosti ter zanj značilni rabi številnih anahronizmov. Le-ti (pa naj gre za kostume, predmete ali socialne zadeve, kot je npr. spopad gay demonstrantov in policije) služijo seveda predvsem avtorjevemu poudarjanju, kako se v teh stoletjih ni prav nič spremenilo. Oblastne strukture delujejo danes prav tako represivno kot nekoč. Nov element Jarmanove filmske estetike predstavlja vpeljava plesne koreografije. In to poleg izrazite teatske stilizacije iz tega dela napravi nekakšen majhen Gesamtkunstwerk. Oziroma (če pomislite na nepozabni prizor z Annie Lennox) - manieristični Gesamtkunstwerk.

Dejan Sluga

foto: Boris Strmšek

ŠTAJERSKA JESEN '92

Intendant festivala "Štajerska jesen", Horst Gerhard Haberl je na tiskovni konferenci ob izidu programske knjižice nekako tako sumiral usmeritev festivala v zadnjih letih: umetniki in teoretiki (filozofi, sociologi, raziskovalci medijev in umetnosti) intrpretirajo razsežnosti sodobnega nomadstva, učinke tehnologije na odnose med ljudmi. Jedro interesa je raziskovanje, kako so sodobni mediji prepletili sintetično in fizično stvarnost in že skoraj povsem zameglili razlike, ker so spodnesli pridobljene izkušnje pri dojemanju prostora in časa.

Tema letošnjega festivala (potekal je ves oktober v Gradcu in nekaterih drugih krajih) je bila **Amerika - nikjer / tukaj in zdaj**. Amerika 1492 - 1992. 500. letnica odkritja Amerike je obdobje v zgodovini Evrope, starega kontinenta in ne samo 500 let zgodovine čez lužo.

Razstave (omenimo le osrednjo, "Identiteta - diferenca" / Topografija moderne od 1940 do 1990), glasbeni protokol (posvečen letos umrlému skladatelju Johnu Cageu), simpoziji, literarne delavnice, filmske projekcije, gledališke predstave... Celostna predstavitev ali generalna ocena festivala je seveda nemogoča. (Morda le: izredno ambiciozno in izzivalno.) Morali smo torej izbrati: Jane Heimsohn kot inicijacija v festival, Hartmut Skerbisch s svojim kipom kot simbolizacija festivala ter Survival Research Laboratories kot njegov (apokaliptični) zaključek.

Otvoritveni govor je odpela, odplešala, odstokala... **Jana Heimsohn**, plešalka, ki kombinira v svojih nastopih ples, gib, glas, bobne, poezijo, tekst... In nam tako ponudila možnost, da slišimo, kako Američani reflektirajo sebe.

Njen nastop na podestu stopnišča v foyerju graške opere je bil en sam dolg krč besed, gibov, zvokov, potresavanja zapetnice in telesa, krik, šepet, sikanje in stoč. Iz neartikuliranega se je izvil najprej zvok besed **Amerika Nowhere**:

"I get a phone call, a letter, a fax - It's Barbara Koppe, Horst Haberl, through Solf Schaefer, saying 'Come to Graz. Open the festival. The theme is 'America Nowhere.'"

And I said "What?"
She said "America Nowhere."
And I said "What?"
"America Nowhere!"
I said "Hold everything!"
America Nowhere? America Nowhere?
I said Slow down. I've got to think about this. And I started looking around, asking everyone in sight about their American Experience."

To je natisnjeno na papirju kot njen govor z naslovom **Hell no, We're here!** Niste pa slišali in videli Jane Heimsohn. Šele poznejše branje poveže vse razmetane in mimogrede razumljene besede kot besede z nekim pomenom in mestom v slovarju; pa vendar smo nekako vedeli, o čem pripoveduje in kaj govori njeno telo: med branjem dolgega seznama ameriških jazz glasbenikov ali oglasov, ki ponujajo različne seksualne usluge za toliko in toliko dolarjev... "Dial phone number - to in to" - Amerika nikjer, Amerika tuizdaj. Vsakih 3 do 6 minut je ena ženska posiljena, 100.000 ameriških

otrok je brez doma, Amerika je. In stavek, namenjen tudi nam: "We're here horrified by reports from the former Yugoslavia."

Nagrajena je bila za glasbeno komponiranje, koreografijo, medije in performance. Rojena leta leta 1952 v New Yorku, Amerika.

"Life in New York is amazing, thrilling, exciting but hectic as hell! I have a list of 1440 things to do each day - one per minute - I'm always late - shit - late again - can't fall behind - or you'll fall behind on the rent and they'll throw you on the street, but there's no more room on the street, it's full, overbooked - you know, besetzt - 70.000-90.000 homeless people in New York City - no room for me - Better hurry up - on your toes..."

V prvem odstavku **Kafkovega romana Amerika** najdemo naslednji opis:

"Ko je šestnajstletni Karl Rossman (...) priplul v newyorško pristanišče, je uzrl kip boginje svobode, katerega je že dolgo opazoval, kakor v mahoma močnejši luči. Njena roka z mečem se je kakor znova vzdignila in okoli njene postave so pihljale svobodne sapice."

Pozoren bralec bo nemudoma odkril napako. Boginja vendar drži v roki plamenico in ne meč. Ne gre za Kafkovo napako, kajti v njegovi zapuščini so našli zapis, ki dokazuje, da je natančno poznal kip svobode.

Razliko med dejanskostjo in Kafkovo interpretacijo je izkoristil kipar **Hartmut Skerbisch**, ko je zasnoval postavitev simbola letošnjega festivala.

Rdečo nit festivala (Amerika - nikjer / tuizdaj) je predstavil tako, da je razkril jedro kipa svobode. Zanj je podoba boginje, ki jo je izdelal kipar Frédéric-Auguste Bartholdi po antičnih zgledih, konservativno stališče pri upodabljanju monumentalnosti. Sodoben pristop k monumentalnosti je kipu svobode priskrbel šele inženir Gustave Eiffel, ki je izdelal načrt za jekleno konstrukcijo, montirano v notranjost kipa, da so mu zagotovili potrebno statično stabilnost. Skerbischev kip, postavljen pred operno stavbo v Gradcu, ima skoraj enako jekleno konstrukcijo, kakršna je v kipu svobode v New Yorku. Razlike med originalom in posnetkom so povezane s tem, da niso ohranjeni originalni načrti (v Washington jih niso našli niti leta 1985, ko je bila opravljena velika obnova kipa), da bo kip v Gradcu izpostavljen dosti bolj šibkim vetrovom, in s tem, da je avtor projekta nadomestil dva elementa kipa. Baklo je nadomestil z 11 m dolgim in 2 toni težkim mečem in besedilo deklaracije o neodvisnosti (avtor je ploščo imenoval kar kovček) je nadomestil s kroglo, ki je zanj dosti bolj odprt simbol.

Originalni kip je visok 47 m, rekonstrukcija z mečem pa je visoka 54 m. In tako precej višja od operne hiše. Že med gradnjo temeljev je prišlo do različnih odzivov prebivalcev. Intendant festivala in avtor projekta sta jih pričakovala. Z zadovoljstvom sta povedala, da so letošnji odzivi dosti manj razgreti, kot so bili pri različnih instalacijah po mestu v prejšnjih letih. Razliko je avtor povezal s tem, da ne gre za čisto umetnost, temveč tudi za inženirsko umetnost, kar hipoma spremeni odnos ljudi. Tudi med sodelavci v operi ni bilo hujšega negodovanja; o projektu pa so podrobno seznanili osebe v blagajnah. ("Običajni" protesti proti festivalski politiki in vodstvu so seveda bili: iz surovih desk zbita konstrukcija na nekem trgu, kjer se da na eni strani povzpeti in na drugi sestopiti, vsekakor pa za sabo pustiš sled čevljev na surovem lesu in na protestnih plakatih, nalepljenih na tla, tako da jih moraš pohoditi...)

Posebnost projekta je, da je zaradi njegove monumentalnosti avtor sicer lahko predložil zamisel, vendar je sam ne bi mogel izvesti. Pri originalnem kipu

so stroške za kip poravnali Francozi, stroške za podstavek pa Američani. Avtor projekta je na računalniku Apple Macintosh Quadra 900 najprej izdelal celotno rekonstrukcijo originala in nato vnesel vse svoje spremembe. Pri postavitvi rekonstrukcije nosilne konstrukcije je sodelovalo več avstrijskih podjetij, ki niso samo sponzorji, temveč tudi izdelovalci konstrukcije. Uporabili so vse svoje tehnološko znanje in proizvodne sposobnosti, da so v rekordnem času naredili vse izračune in izdelali elemente, ki so jih povezali z vijaki. Svoj delež so izkoristili tudi za propagando svojih sposobnosti.

Vznesenost ob dosežkih tehnike je ena plat človekovega odnosa do orodij,

strojev in tehnologije. Druga plat človekovega odnosa so uničevalne razsežnosti tehnike, zlasti vojaške. S to platjo se ukvarjajo **Survival Research Laboratories** iz San Franciscu.

V tem edinstvenem teatru ne nastopa niti ena oseba, ampak samo najrazličnejši stroji raznih velikosti in namenov. Ogenj, tresk, lom, hrup motorjev (včasih doseže morilskih 170 db) in jeklene pošasti so akterji Survival Research Laboratories. Ljudje ostajajo le kot upravljalci daljinsko upravljanih strojev in robotov ter posebnih, skoraj samomorilskih high-tech efektov.

Tokratni projekt so predstavili v graškem predmestju Andritz. Gradivo zanj so zbrali v glavnem na območju bivše Jugoslavije. Njihov način dela je tak, da najprej na območju, kamor pridejo, zbirajo gradivo za svoj projekt. Zbiranje obsega tako video snemanja kot nabiranje opučenih ali izrabljenih (vojaških) tehničnih izdelkov. S tem gradivom nato pripravijo "predstavo", v kateri soočijo prisotne z vso brutalnostjo uporabe vojaške tehnologije.

Gledalci dobijo ob vstopnici na rušenem (nevarnost!) listu natisnjeno opozorilo.

■ OPOZORILO!

Upriporitve Survival Research Laboratories (Laboratorijev za proučevanje

preživetja, v nadaljevanju SRL - op. prev.) so izjemno naporne in zaradi hrupa, ostre svetlobe in dima fizično in psihično obremenjujoče. Show SRL-ja za gledalce ni nevaren, če se zadržujejo na območju, določenem za publiko in upoštevajo varnostne ukrepe.

Prireditve traja približno 40 do 50 minut. Vhod v dvorano se odpre približno pol ure pred zagonom strojev.

Če želite zapustiti poslopje po začetku prireditve, se obrnite na naše redarje ali uporabite označene zasilne izhode.

Sredstva za zaščito sluha, ki ste jih dobili pri vstopu, je treba nositi ves čas predstave.

Nosečnicam v visokem stadiju, otrokom, mlajšim od 12 let in vsem osebam, ki niso v brezhibnem zdravstvenem stanju, se obisk predstave odsvetuje. Če ste slučajno kupili vstopnico (še preden ste prebrali to opozorilo - op. prev.), jo lahko vrnete pri večerni blagajni. V tem primeru vam bomo povrnil celoten znesek kupnine.

Vhodi in izhodi do/od prireditve so zadostno zavarovani. Vstopanje na neosvetljena in neoznačena področja industrijske cone Arland na lastno odgovornost.

Prestopanje zapornic in plezanje na ograje je prepovedano. Pray tako je prepovedano stanje ali sedenje na barikadah in/ali na dvignjenih delih gradbišča.

Fotografiranje je dovoljeno, filmanje pa prepovedano. Filmske in video kamere morajo biti oddane v garderobi. Enako velja tudi za dežnike in večje torbe.

Iz varnostnih razlogov velja v dvoranah **popolna prepoved kajenja**, na celotnem območju Arlanda pa tudi **stroga prepoved alkohola**. S seboj prinesene steklenice in pločevinke oddajte pri vходу.

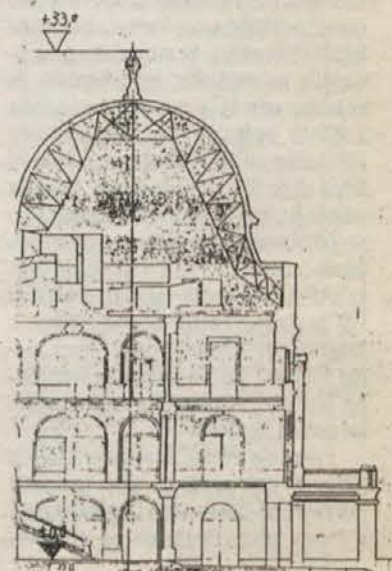
Otipavanje strojev in drugih naprav ni priporočljivo.

OBLAČILA: Topla, zelo trpežna obleka, čvrsta, po možnosti nepremočljiva obutev, sončna očala, maska za zaščito pred prahom.

V interesu lastne zaščite in zaščite drugih vas naprošamo, da nujno upoštevate navodila redarjev, varnostnih organov in sodelavk SRL.

Organizator, "Podjetje za organizacijo Štajerske jeseni, d.o.o.", ne prevzema v primeru nespoštovanja ali preokračanja varnostnih ukrepov nobene odgovornosti za vaše morebitne telesne poškodbe ali drugo povzročeno škodo.

Igor Kramberger, Snežana Štabi, Peter T. Dobriča, J., P.

CENTER ZA DEHUMANIZACIJO

VESELJE IN
RADOST
SE BUDITA

FRONTIER, PESNICA, 1992

CZD so, če odštejemo mainstreamovske bende, vsekakor med skupinami, ki jemljejo rock najbolj kompleksno in ga tako tudi predstavljajo. Tri plošče, tri kasete, video in slednjič knjiga, govorijo o njihovem delu hkrati z vsem, kar se je v osemdesetih dogajalo na Tratah in kar je s Trata našlo pot v svet.

Subverzivnost njihove govornice je prišla do polnega izraza v multimedijalnosti njihovega nastopa: od postpankovskega minimalizma do arty-techno-popa, od rušečega se mlina do Novega rocka, od kolin do mesta, od jekla h krvi. In vedno CZD, fenomen slovenskega rocka, ki je njegovo najbolj urbano inačico vzpostavil v zibelki slovenstva, na kme-

tih. Njihova govornica ni bila nikoli fina, nikoli niso bili nežni, nikoli niso bili zvezde.

Knjiga Veselje in radost se budita je pravzaprav kolaž CZD v vseh njihovih obdobjih. Objavljena besedila učinkujejo na papirju drugače kot uglasbljena: enako polno, a z drugačno nadgradnjo. Vsakemu gre svoja ilustracija. Vsako ima svojega avtorja. Podobno kot njihov enourni video. V obeh medijih CZD učinkujejo z demo produkcijo. V knjigi z ilustracijami in risbicami, katerih večina je nastala na hitro, posebej za to priložnost. Umanjkanje glasbe ni hendikep. Besedila s svojo rudimentarnostjo (jeklo, kri, svoboda, laž) in minimalizmom ter presenetljivo preciznostjo izraza sicer so zunaj slovenskih trendov. Vendar nanje itak ne stavi mnogo ljudi, na slovenske trende namreč.

Skratka, CZD so zrel band. Počakajmo še na njihov CD.

Sašo Dravinec

Jasmina Vidmar, Center za dehumanizacijo

EDEN DRUGEMU
POSVEČA

Malo boljši fanzin - tako se je glasil eden prvih neuradnih poskusov komentiranja Veselja in radosti, ki se budita. Pripomba prav gotovo ni iz trte zvite, nanaša pa se predvsem na vsebino, saj je ta izdaja Centra za dehumanizacijo po formalni plati vsekakor knjiga, po globalnih parametrih pa nekeje vmes.

Glede na to, kako je knjiga skovana, bi ji kot označba vsekakor ustrezala skovanka "bookzin", vendar tega ni nujno dojeti ravno v najbolj pejorativnem pomenu, saj je zadeva - če se je ne lotimo ravno z najbolj strogimi merili in se odrečemo pretiranim profesionalnim zahtevam - povsem simpatična. Na razmeroma kvalitetnem papirju ob malo manj kvalitetnem tisku in povsem solidni vezavi, se v njem izmenjujejo pesmi CZD (dosledno na parnih, levih straneh) in ilustracije, fotografije in sploh vizualne domislisce najrazličnejših avtorjev. Če se že naj pozabavam z likovno platjo knjige, moram torej temu, kar nahajamo na neparnih straneh knjige, reči likovna oprema. Pred podrobnejšim ogledom pa vseeno ne bo napak še enkrat opozoriti na postopek njenega nastajanja oziroma zbiranja likovnega gradiva.

Sam koncept, kako in s čim opremiti knjigo pesmi, je v naših geografskih širinah relativno manj običajen (nov in originalen?), v širšem kontekstu zahodnoevropskih "skupnih umetniških akcij" zadnjih par stoletij pa nikakor ne brez predhodnikov. Ima celo zelo bogato tradicijo, pri čemer pa moram resnici na ljubo vseeno priznati, da ne poznam nobene rockovske, pankovske ali kakršne-koli druge glasbene skupine, ki bi izdala knjigo svojih pesmi in za ilustracije zanjo poprosila širši krog znancev in prijateljev. Bolj zanimivo kot samo dejstvo nastajanja pa je idejno ozadje, oziroma relacije, ki v takšnem sodelovanju nastajajo hote (kot posledica koncepta) ali nehote (kot deviacije historičnega spomina tistega, ki to hoče tako dojeti). Pride namreč do dvojnega posvetila: s knjigo pesmi avtor - eden ali več, tega zaradi nasploh pomanjkljivega in neenotno uporabljane metodološkega aparata knjige ni moč razbrati - svoje misli, čustva in občutke v bolj ali manj vezani besedi posveti bralcem (ob par zane-

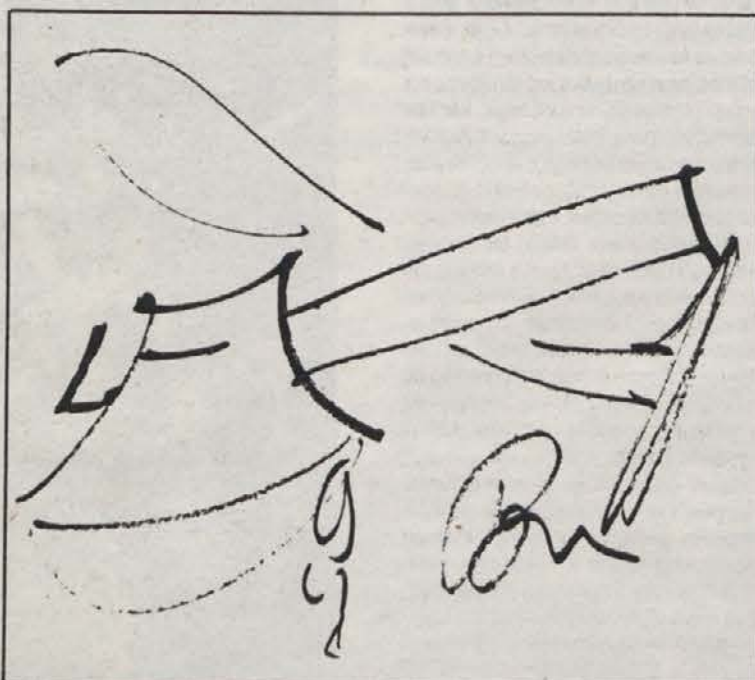
senjakih so to praviloma njegovi prijatelji), ti pa z objavo likovnine njemu posvetijo svoje.

Ekvivalenten princip v zgodovini likovnosti spominja na izmenjevanje avtoportretov, še bolj pa na portrete v smislu "eden drugega naslikal". Posebnega termina za ta postopek slovensko umetnostnozgodovinsko izrazoslovje ne pozna (nimajo ga tudi ne Nemci, Angleži, Rusi, Italijani ali Francozi), v osnovi pa gre za to, da si dva slikarja izmenjata portreta, ki sta ju naslikala bolj ali manj sočasno. Tako vsakemu ostane v rokah lastna podoba, ki jo je sicer naslikal njegov prijatelj, a zaradi medsebojnega poznavanja in "duhovnega sorodstva" vendarle fungira kot pravi avtoportret.

Izmenjevanje portretov je najbolj znano iz časa romantike, pri tem so tako po številu izmenjav kot kvaliteti izdelkov in intenzivnosti dojemanja pomena takšnega akta prednjačili nazarenci, in prav dejstvo, da se skupaj pojavita besedi romantika in tujstvo (nazarenci so bili nemški romantični slikarji v Rimu), bi lahko v povezavi z Veseljem in radostjo, oziroma backgroundom obstoja in delovanja rockovskih skupin (še posebej v Mariboru) dalo prav zanimive sociološke rezultate. V izogib prepotenciranju socialno ali soci(etno)ološko prejuciranih predpostavk pa sta besedi romantika in tujstvo lahko tudi pogosti oznaki likovnega gradiva knjige, kjer pa ju seveda ni treba jemati v njenem najbolj doslednem pomenu. Kot romantične tudi sicer mnogokrat označimo kakšne najstniške izlive, tujstvo pa ob tem, da je nekdo tujec, lahko pomeni tudi, da je nekaj (npr. likovni način izražanja) nekemu tuj.

Že iz tega izhaja, da kvaliteta likovne opreme sega od vizualno dodelanih in iskrih rešitev pa vse do razkritega dilentantizma, največ pa je seveda tistega "nekeje vmes". Dokaj primerna je zunanost knjige, treba pa je tudi omeniti, da vsi avtorji notranje opreme niso delali pod enakimi pogoji. To resda niti ni tako pomembno, vendar naj bo povedano, da so nekateri med njimi prispevali svoja siceršnja dela, drugi pa so jih na hitro izdelali med otvoritvijo razstave Mirsada Begiča (mimogrede, to razstavo so odpirali 19.12. 1992 v novih prostorih mariborskega Razstavnega salona Rotovž). Zdi se, da je bila to sila inspirativna priložnost, saj je glavnino konsistentnejših likovnin iskati prav med tam nastalimi deli.

Mitja Visočnik

Draško Božičnik, na otvoritvi razstave Mirsada Begiča dne ...12.1991

LAW
ENFORCEMENTS KNJIGO,
OGNJEM
IN
MEČEM

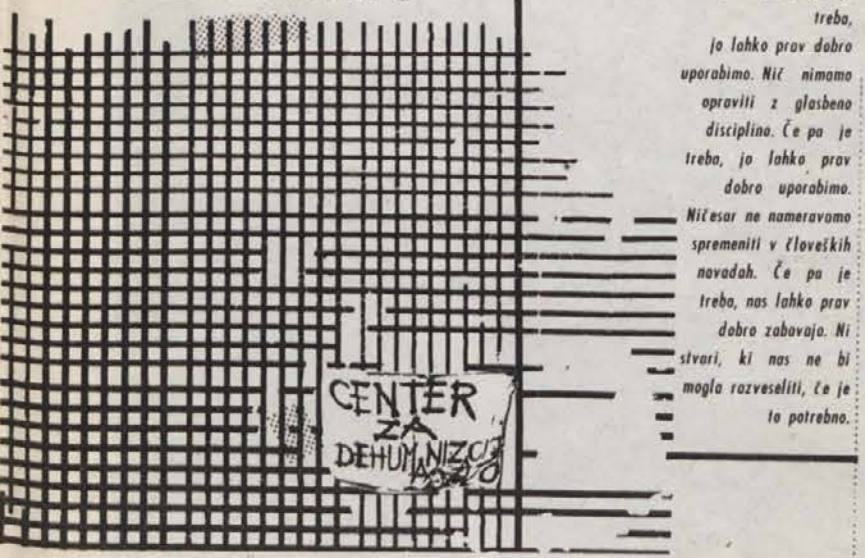
Na začetku je bila beseda in beseda je bila pri Bogu. Kako je bilo takoj potem, lahko preberete v Svetem pismu stare zaveze - zdaj je beseda pri ljudeh, je torej humana.

Kakor skoraj vse na tej zemeljski krogli. In čeprav pod pojmi humano, humanost, humanizem ipd. razumemo vse kaj drugega, se človeško, humano, kaže tudi (ali v nekem širšem, družbenem, globalnem, institucionaliziranem ipd. kontekstu celo predvsem) kot (vnaprej, "od zgoraj" odredena) pripadnost, nacija, država, vojna, teror, odtujenost, (takorekoč prisilno) delo za tekočim trakom od šestih do dveh, oblast, nadziranje in kaznovanje, vseobsegajoča ideologija, birokratski aparat, take in onake inštitucije, zapori, taborišča, norišnice, zasvinjano okolje itd. (ne nujno v tem vrstnem redu). V taki humanosti seveda ni prostora za (prav tako humano) individualnost, kreativnost, sproščenost, ni prostora za *veselje in radost*. In prav to dvojje *se budi* v knjigi Centra za dehumanizacijo - edina možnost?

Dehumanizacija seveda ne pomeni odpravljanja (ali - po principu samopomenovanja - težnje k odpravljanju, ki obstaja že samo s tem, da je izrečena, zapisana ali kako drugače izražena in po možnosti dostopna tudi drugim in ne le subjektu izrekanja) humanega kot takega. Bolj gre za to, da izrekanje besed, ki po metaforičnem ali še raje metonimičnem principu aludirajo na deklarativno, "institucionalizirano" humanost, vzemirja tiste zaspale koleščke v "naših" glavah, ki so se odvadili (ali so bili odvajeni) misliti, da take (nasilne, depresivne, frustrirajoče...) pojavne oblike humanosti vendarle niso najnaravnejše stanje stvari, ali so se celo odvadili (ali bili odvajeni) misliti nasploh. CZD-jevcem ni tuje nič, kar je humanega. Vse humano lahko bodisi *koristno uporabi*, ali pa jih le *prav dobro zabava*. In čeprav *ne nameravajo spremeniti ničesar* humanega, na to vendarle opozarjajo. Ponavadi brezosebno, torej *nehumano*, ali *prvoosebno*, kot Center za dehumanizacijo, torej prav tako izven humanega ali celo proti temu - edina možnost!

Besede, zapisane v knjigi *Veselje in radost se budita*, so bile doslej slišane kot besedila glasbenih komadov na koncertih, ploščah, kasetah in videu skupine CZD. A šele beseda, zapisana na papirju, po možnosti v knjigi, postane BESEDA. Pri njej ni več dvoma. Ne odplava kar tako mimo (čeprav je mogoče tudi kaseto prevrtni nazaj in ploščo preposlušati znova, čeprav tudi zvočne in vizualne podobe odzvanjajo po možganskih vijugah še dolgo potem, ko so bile dejansko slišane/videne), ampak stoji črno na belem, jasno, različno, javno, dostopno prostemu prebiranju v poljubnem ritmu. Šele napisana in javno dostopna beseda lahko sodi in obsoja, je lahko zakon (lat. lex = zakon in lector = bralec imata isti besedni koren). In šele z njim so (po "zakonodajalcu"-Centru za dehumanizacijo) "protizakonite" tiste pojavne oblike humanosti, ki ne dovoljujejo optimističnega vzklika: "Veselje in radost naj živi!" Ne zveni prav optimistično, a morda je to - edina možnost... Darinko Kores-Jacks

CENTER ZA DEHUMANIZACIJO

VESELJE IN
RADOST
SE BUDITA

THE SPOONS: THE STORY OF THE SPOONS

Bonaca, VHS video kaset

The Spoons so se po daljši pavzi oglasili z novim izdelkom. Tokrat ne gre za novi vinil ali kaseto, temveč za video kaseto z naslovom *The Story Of*. Čeprav so se Borghesia, Sexa ali Psihomodo Pop, ki so imeli podporo velike založbe, že preizkusili v izdajanju video posnetkov, tovrstna dejavnost ni v navadi pri skupinah iz naše okolice. Vsako ravnanje te vrste si potemtakem a priori zasluži pozornost, po drugi strani (očitno je, da pri tem ni zaslužka) pa priča o želji in potrebi skupin po izražanju in ustvarjanju. *The Spoons* so s to potezo še enkrat dali vedeti, da niso skupina, ki pozna le garažni ritem šestdesetih, temveč skupina, ki si želi iti globlje in za seboj pustiti izrazitejši vtis.

Video kaset, ki okvirno traja petdeset minut, je svojevrsten rezime dosedanjega početja Spoonsov in vsebuje, kot govori njen podnaslov, 16 video hitov. S tem bombastičnim naslovom se skupina poigrava s klasičnimi rock vzorci. Kljub temu pa se mi zdi, da je izbira naslova *The Story Of The Spoons* prenapljena. Skupina želi gledalcu predstaviti svoj svet in ga na tej poti popelje skozi svoje domače in inozemne koncerte, video spote ("Moonlite Rider", "Baby Blue" - zakaj jih nismo imeli priložnosti videti, je neumna skrivnost medijev) ter televizijske nastope in mu razkrije svoje vzore. Ker gre za neznan področje, je potreben vodilc - to je ob tej priložnosti kitarist in duhovni vodja skupine, Romeo Domilija. Proti sredini dogajanja na ekranu izgubijo ritem, kar gre pripisati pomanjkanju kvalitetne tehnike, izgubljena intenzivnost pa se hitro povrne in pripelje do eksplozivnih posnetkov prvega nastopa zasedbe z novim vokalistom. In takrat postane jasno, kako "preketo" dobra zna biti ta skupina in kako sugestivna bi lahko bila ta video kaset, če bi skupina imela na razpolago potrebno filmsko aparaturo. Skratka, zabavno, domiselno in ustvarjeno z veliko predanosti.

Terens Štader

TOM WAITS: BONE MACHINE Island

Nerazumljiva so pota starih odtrgancev, posebej sedaj, ko si je Tom Waits uredil življenje, se poročil z dolgoletno življenjsko soprotnico Kathleen Brennan in poskrbel za naraščaj. Žena je iz podobne branže, saj je skupaj s Tomom napisala osem od šestnajstih besedil na plošči *Bone Machine*, izmed katerih se večina ukvarja z večnim minevanjem. In na koncu ostanejo le kosti - kot srhljiva prispevka vsega, kar zapustimo zemlji.

Kar nas na *Bone Machine* res razveseljuje, je širina izraza Toma Waitsa - in kljub vsemu ostaja v razpoznavnem zvoku! V tem smislu je nova plošča najbolj podobna izdelku *Rain Dogs*, le da je kvalitetno še bolj izenačena, pa česar koli se naš znanec pač oprime.

Novost je uporaba raznovrstnih tolkal, ki jih je Waits sestavil kar iz odpadkov, najdenih na zapuščenem vrtu. Ta svoj umolvor je poimenoval *Canundrum*, uporabil pa ga je v pesmi "Colosseum". Uporaba tolkal iz kosti in kovinskih odpadkov ni le formalna noviteta, pač pa gre za poudarjanje vsebine posameznih pesmi. In tu je Waits zares pravi mojster. Ko nam v uvodni pesmi mrmra o mrtvi zemlji, ki da je izdihnila kriče, nam to podkrepi s t.i. "boners" tolkali, ki jih igra zbor njegovih sodelavcev. "Jesus Gonna Be Here" je izvedena v nekakšnem gospel stilu, nekaj pa je tudi pesmi, ki nas spominjajo na čase Toma Waitsa iz konca sedemdesetih let. Teme izgubljenih ljubezni in prepitih noči so lahko podkrepjene samo z akustičnim klavirjem, "pedal steel" kitaro in basom neumornega Larryja Taylorja.

Pridih smrti je mogoče čutiti skozi večino pesmi na *Bone Machine*. Waits se je lotil v planetarnih razsežnostih, skozi krvave obračune vseh proti vsem do ciničnega pogleda skozi ponesrečen samomor v pesmi "The Ocean Doesn't Want Me". A na koncu se le pokaže Zarek upanja, "That Feel" ponuja tisti specifični občutek, ki omogoča preživetje vsem izgubljenim dušam.

Janez Golič

Duo bas kitare (Chris Rankin) in bobnov (Hilary Binder) **Sabot** si je nadel ime po francoskem izrazu za lesene cokle, ki so jih v času industrijske revolucije delavci metali v statve ter tako uničevali celotne mehanizme. Kot pove že ime, je tudi glasba dua takšna - uničevalna, razbijajoča shematičnost, standardiziranost in zakodiranost predstav o tem, kaj lahko izraža zvočna govorica bas kitare in bobnov.

Njun princip je preprost: z minimalizmom doseči svobodo izraza, ki je pri skupini kot eno štirih temeljnih določil rock glasbe reducirana. Pri skupinah se dogaja součinkovanje posameznih, individualnih zvočnih govoric v celoto, skupinsko shemo, ki je presežek svojih sestavnih delov. Ob tem dele, ki tvorijo in omogočajo njen obstoj, ukinja in zanika kot individualno zaokrožene celote. Boj med individualnimi zvočnimi govoricami (subjektivitetami) in celoto (objektiviteta) se tukaj razreši v prid objekta. Duo Sabot z omejitvijo števila instrumentov in načelom minimalizma doseže preseganje tega obrazca. Načelo medsebojnega brušenja, prispevanja, odvzemanja posameznosti na račun skupnosti (celote) je tu omejeno oz. do določene mere blokirano. Ravno to načelo daje glasbi dua inovativnost.

SUBJEKT IN OBJEKT V GLASBI

Pri sprejemanju glasbe, ki jo ustvarja skupina, se pri poskusih razumevanja, "kateri instrument prispeva kateri del in kako" ter "kateri instrument in kako nosi vodilno temo" itd. izmika glasba kot objekt, obenem pa se v zasledovanju posameznih prispevkov k celoti ukinja tudi načelo individualnosti posameznih zvočnih govoric. Tako postaja v glasbi nerazpoznaven subjekt kakor tudi objekt. Načelo skupnosti ter raznolikosti, da bi se ustvarila enovita celota, vodi k razblinjanju bistva glasbe. V zgoraj opisani shemi recepcije glasbe se namreč glasba ne prepozna kot struktura, kot nekaj otipljivega, empiričnega, kar ima lastne zakonitosti obstajanja. V dialektiki izginjanja subjekta (posameznih individualnih prispevkov) v objektu (s součinkovanji v skupnost individualnih prispevkov oblikovana celota) ter obratno, se glasba polasti in spoji z osebnostjo poslušalstva kot nekaj čutno-čustveno dojemljivega, zabrisanega. To pa se izmika racionalnemu spoznanju, s čimer izginja distanca subjekta (recepcije) do objekta (glasbe). Model, ki smo ga vzpostavili v glasbi, se kaže tudi v družbeni vlogi glasbe.

Duo Sabot skuša glasbo ponovno vzpostaviti v vsej njeni pojavnosti. Minimalizem dveh omogoča razpoznavno opazovanje glasbe v "nastajanju, porajanju". Glasba se poskuša znebiti fascinarskega konotata. Ta se pojavlja ravno zaradi nerazpoznavnosti subjekta in objekta v glasbi. Prazno mesto, ki pri tem nastane, zapolnjuje sprejemnik s sprejemanjem glasbe kot tolažbe, poetične itd. Tu je mesto vznika fascinaci-

"FREEDOM OF EXPRESSION IS PUBLIC ENEMY NUMBER ONE" (SABOT)

KLUB B 51, LJUBLJANA, 28. 10.

je. Sabot omogoča s svojo koncepcijo instrumentoma izrazno svobodo, kar pomeni, da se individualni oblikovni princip ne razprši, ne podredi v celoto, h kateri prispeva, pač pa ta vzpostavlja individualnost - razločenost subjekta od objekta - sproti razbija vizijo o pojmi klasične estetike glasbe: harmoničnosti, totaliteta, zaključenosti itd. Minimalizem v glasbi dua vodi preko v naslovu imenovane "freedom of expression" do ukinitve fascinacije nad glasbo zaradi nerazpoznavnosti subjekta in objekta.

Koncepcija "glasbe v nastajanju, porajanju" pravzaprav problematizira eno bistvenih vprašanj glasbe: načelo neujemljivosti. Kako razumeti to misel? Vsak ton, ki ga slišimo, sprejmemo le kot nekaj že minulega. Tisto, kar slišimo v sedanjosti, se prekriva z zvenom minulega tona, ta zvočna podoba pa se prekriva tudi s podobo naslednjega tona. V glasbi kot pojavu v času se ukinja jo pojmi preteklosti, sedanjosti in prihodnosti. Ta lastnost glasbe je tista temeljna prvina, ki vodi v zabrisanost sprejemanja posameznosti na račun neodumljive celote. Ta objektiviteta glasbe se dogaja ravno v medprostoru zvočnega minevanja na eni ter recepcije z zamudo na drugi strani.

Bistvo glasbe obstaja v t.i. notranji formi - vsebini, ki se izraža z/v obliki. Bistvo glasbe je torej kontradiktorno, saj gre pri tej trditvi za enačenje vsebine z obliko oziroma na drugi ravni subjekta z objektom. To notranje protislovje glasbe, ki je vir vseh zablod in teorij, povezuje Adorno z družbenim protislovjem meščanske družbe.

Duo Sabot izrazi to protislovje na tehnično-oblikovni ravni kot protislovje součinkovanja omejenega števila glasbenih oblik (form) z neomejenim številom glasbenih tem (vsebine: variiranje, kombiniranje, prehodi, zalamljanje itd.). Notranja protislovnost glasbe se na tej ravni kaže torej kot nenehno bližanje in

razhajanje omejenega repertoarja zvočnih oblik z neomejenim variiranjem, kombiniranjem zvočnih tem. Na konkretni ravni se je načelo boja subjekta z objektom kazalo kot nenehno prehitovanje zdaj enega zdaj drugega instrumenta, kot nenadne zaustavitve zvočnega gibanja, kot intimna kramljanja instrumentov vsakega zase itd. Čim se je pojavila kaka sled evfonije, ki bi utegnila harmonično izpeljati zvočno temo, je takoj sledil nepredvidljiv obrat (tremoliranje, atonalni izpadi, sinkopiranje itd.).

PRENOS OSNOVNEGA NAČELA GLASBE V DRUŽBENI PROSTOR

Če se je do sedaj povedano vrtelo v vodah teorije, na muzikološko-estetski ravni in se mogoče zgubljalo samo v sebi, v svoji spekulativnosti, pa bo prenos navedenega modela glasbe v konkretne družbene razmere (v življenje in način predstavljanja glasbe dua) le potrdil in razjasnil zgoraj povedano. Duo Sabot je izdal dve plošči: *Surface tension* (1989) in *Pram kray* (1991). Prvo ploščo je obvladovalo načelo lepljenja, mozaičnosti v razmerju subjekt-objekt, za drugo pa je značilno bolj ali manj zgoraj naštetu. Koncert je potekal pred 50 ljudmi brez posebne meje med glasbo in recepcijo. Cena 3 DEM za skupino, ki prihaja iz ZDA in se prevaža po Evropi od luknje do luknje verjetno s sposojenim kombijem, prenočišče pa si poišče v cenenih hotelih, pove marsikaj o smeri, ki jo zasledujemo. Skupina tako razbija ustaljeno podobo zvezdnštva in predvsem distance glasbe (in tudi underground kitarskih frajerjev). Tako kot glasba dua razbija ustaljene predstave in mnenja o glasbi kot nečem iracionalnem, estetsko neodumljivem, tako tudi skrajna marginalizacija oz. zaprtje v prostor maksimalne intimnosti glasbe uničuje mit poze, spektakularnosti in fe-

tiša zvezdnštva. Tako lahko ob koncu poskušamo podati globalno shemo glasbe v okviru rock (sub)kulture. Zarišejo se nam naslednje možnosti:

1.) skrajna marginalnost je temeljna in konstitutivna prvina rock glasbe, vir vseh inovacij ter razločevalnih lastnosti te vrste, ker vzpostavlja načelo svobode izraza;

2.) skrajna marginalnost je izraz imanentne nezmožnosti rock glasbe (in kulture), njene zaprtosti in "trme" - je obrambni mehanizem pred vdorom prevladujočih mehanizmov (estetike blagovne vrednosti, industrijo glasbe, mehanizmi trga itd.);

3.) skrajna marginalnost je pot v smrt rock kulture kot načela drugačnosti, svežine, moči, neshematiziranosti, nestandardiziranosti itd.;

4.) položaj skrajne marginalnosti je prostovoljna odločitev posameznikov za edini možni položaj, v katerem se vzpostavlja in vzdržuje načelo individualne svobode. Tak položaj mora nujno biti tak, kakršen je: družbi je tuj in nevaren, zato ga izriva; sam pa tudi nima kaj početi v družbi, zato teži v svojo izločitve.

SKLEP

Položaj rock glasbe v sodobni družbi je posledica in tvorba vseh štirih (verjetno jih je še več) domnev, izrečenih zgoraj. Vsaka od štirih možnosti je odvisna od druge in hkrati sokonstitutivna za ostale. Prispevek izhaja iz izkušnje koncerta dua Sabot, ki je služil le za izhodišče, zato ga ne gre razumeti kot analizo in razlago glasbe omenjenega dua. Model protislovnosti bistva glasbe, ki ga zasleduje na vseh ravneh strukture, je skušal podati kot splošen, nikakor pa ne kot pravilo, zakon ali aksiom. Kaj takega v glasbi ne obstaja. Zakaj je svoboda izraza javni sovražnik številka 1, pa je zdaj jasno celo že Madonni.

Gozard Beranič

BEOGRAJSKA ART
ROCK SCENA

BAŠ
ČELIK,
RODE

INTERVJU
Z NEBOJŠO
RAIČKOVIĆEM

Ali naj zamočimo, da v Beogradu živi nekaj povsem "normalnih" ljudi, ki niso soudeleženi v krvavi drami na Balkanu? Ne. Zato na kratko predstavljamo zelo zanimivo art rock skupino, ki zapolnjuje prazen prostor na sicer dokaj pestri rock sceni. Tu in tam predvsem zaradi uporabe orgel spominjajo na psihedeljo kakšne igre staklenih perli, sicer pa se na demo posnetkih Baš čelik, rode predstavljajo kot povsem zrelo skupino z zelo jasnimi artistično izraznim, a v bistvu vseeno rockovskim konceptom, nekje med progresivnim rockom iz sedemdesetih in vzhodnoevropskim avant-popom osemdesetih s ščepcem minimalistične repetitivnosti. Perspektivno.

KATEDRA: Kako je nastal Baš čelik, rode?

Nebojša Raičković: Začetek tega, kar se danes imenuje Baš čelik, rode, je bil, zdi se mi, naključen in bizaren. Vsa stvar se je začela okoli tega, da sem imel dve pesmi, ki sem ju hotel posneti v studiju, da bi ju oblikoval in potem poslal kot pismo nekemu dekletu (to je neka smešna romantična zgodba). Glede na to, da ne znam igrati, sem zaprosil prijatelja s šole - Likovne Akademije - da mi pomaga to zapisati, ker sem vedel, da se on na to boljše spozna. In on je vse to sprejel ter zapisal in rekel, da lahko vse skupaj tudi igra, potem je našel še prostor za igranje pri kolegu, ki se je strinjal, da bo tolkel po bobnih. To je bila prva faza Baš čelik, rode. Nekaj dni smo igrali in se pripravljali, da bi šli v studio v Bukovac, to je bilo pred 15 meseci. Dan pred odhodom na snemanje sta pripeljala še tipa, ki je igral kitaro. Ti dve pesmi smo potem posneli in s tem smo bili zadovoljni. Onadva sta potem želela, da bi napravili še kakšno pesem, in tudi zaigrali na kakšnem koncertu. Meni je to odgovarjalo, ker so to bili ljudje, ki so zmogli in ki hočejo igrati in kreativno razvijati to idejo. Pogosto sem pripovedoval prijateljem, kako imam rad godala, tako da me je nekega dne neka prijateljica seznanila s tipom, ki igra violo, in to v tukajšnjem RTV Simfoničnem orkestru (gre za Dejana Rokviča). Tako smo zapolnili zasedbo, ostali so: Jovan Gligoričević (bobni), Zoran Aleksić (klaviature), Vladan Lazarević (kitara). Ob koncu leta 1991 smo šli v studio na Akademiji, kjer se je ideja razvijala, in posneli še za 20 minut glasbe (toliko smo lahko posneli iz tehničnih in materialnih razlogov).

KATEDRA: Ali lahko pri tem govorimo o neki združeni glasbeni različnosti?

N.R.: Da, prav zaradi teh petih ljudi, ki živijo različna življenja, ki se ne družijo intenzivno, ki imajo različno kulturno izobrazbo in nasledstvo, mislim, zaradi različnosti, se je vse skupaj izpostavilo na najkreativnejši način, kajti celoten koncept je postal sprejemljivejši in poslušljivejši s prihodom posameznikov, ki so postali Baš čelik, rode.

KATEDRA: Kako je potem s konfrontacijo idej, ko se najdete vsi skupaj?

N.R.: Tu so mi ostali prepustili pravico, da ponudim to, kar imam, to pa so

aranžmaji, melodija klaviatur in kitare ter včasih še kaj, ostalo pa je stvar dogovora. Oni tudi sami insistirajo na tem, da naj ostane tako kot se meni zdi, da je najbolj sprejemljivo in da najbolje ilustrira to glasbeno sliko.

KATEDRA: Ali si pri skladanju imel pred očmi ravno te glasbenike?

N.R.: Pretežno je šlo za naključja - edini človek, na katerega sem posebej računal, pa zaradi fizične oddaljenosti ni igral.

KATEDRA: Kako teče proces skladanja pri tebi kot ne-glasbeniku?

N.R.: Jaz nisem ne-glasbenik, sem pravzaprav popolni ne-talent. Zdi se mi, da me mora pustiti kakšna punca, ki bi jo potem poskušal opevati... Ker pa ne znam pisati lepih pisem, sem pomislil, da se ji lahko maščujem tako, da jo uvrstim v kakšno svojo pesem. Takrat je dovolj, da grem tako ponoči, popolnoma depresiven, po beograjskih ulicah, in pesmi, kar tako, pridejo same od sebe. Dobesedno, ne zaradi želje, da bi nastale, temveč kot glasba, ki se mi vrti v glavi. Pozneje vse to nastane na bas kitari, vedno imam najprej basovske linije, potem pridejo klaviature, pa glas...

KATEDRA: In kako s tem projektom priti pred ljudi?

N.R.: Zelo problematično. Da bi to izgledalo kot v studiju, potrebuješ vsaj deset glasbenikov. To je sicer mogoče rešiti, toda potem prideš do pomanjkanja opreme, materialnih sredstev... Kar se takšne glasbe tiče, je pri založbah v Beogradu imaginarno poskušati karkoli.

Drago Borić in
Bojan Djordjević

Vabimo vas na 1. akademski ples,
ki bo v Kazinski dvorani SNG v Mariboru,
28. novembra 1992.

V izbrani družbi bomo od 20. ure naprej. Plesali bomo ob zvokih priznanega ansambla, za pogostitev bodo poskrbeli gostinci Študentskih domov, ki bodo po aperitivu pripravili vrhunske jedi iz zakladnice svetovnih kuhinj z vrsto presenečenj in jih ponudili v bogatem hladnem in toplim ruskem bifeju. Točili bodo znamenita štajerska vina, postregli s kavico in proti koncu tudi s kislo juho.

Cena vstopnice, v katero je zajeto vse navedeno, je 5.000 tolarjev.

Vaše rezervacije sprejemamo v tajništvu Akademске založbe Katedra, Tyrševa 23 (tudi po telefonu 212-004, med 10. in 11. uro), kjer se oglasite čimprej, da si zagotovite primerno mizo za vas in vašo družbo.

Vzpostavimo v Univerzitetnem mestu Maribor akademsko tradicijo!

dr. Alojz Križman, rektor

KATEDRA
KATEDRA

Zveza kulturnih organizacij Maribor
Narodni dom Maribor
Dom ustvarjalnosti mladih Maribor

GLEDALIŠKA
IN FILMSKA SOLA
MARIBOR

vabi k vpisu v izobraževalne programe
za šolsko leto 1992/93

• DRAMSKI STUDIO - MALA GLEDALIŠKA
AKADEMIJA ZA DIJAKE IN ŠTUDENTE

- IGRALSKA ŠOLA ZA ODRASLE
- FILMSKA, TV IN VIDEO ŠOLA
- LUTKOVNA ŠOLA
- GLEDALIŠKA DEJAVNICA ZA OSNOVNOŠOLCE

Prijave sprejemamo do 20. nov. '92 na Zvezi kulturnih organizacij Maribor, Partizanska 5 (Union) vsak dan od 8.00 do 15.00.

Podrobnejše informacije o pogojih za vpis, šolnini, učnih programih in ostalem dobite na ZKO Maribor ali po telefonu (062)211-686.

Pod skalpelom

BALANESCU QUARTET:
POSSESSED

Mute

V Londonu nastanjeni Balanescu Quartet je pravzaprav mednarodna zasedba. Deluje od leta 1987, sestavljajo pa ga Alexander Balanescu in Clare Connors, violina, Bill Hawkes, viola ter Caroline Dale, čelo. Zvezi s Kronos Quartetom se sicer le stežka izognemo, vendar jo bomo v tem primeru (tudi zaradi pomanjkanja prostora) le zanemarili.

Posamezni člani Balanescu Quarteta prihajajo iz zelo raznorodnih kulturnih okolij z različnimi glasbenimi izhodišči, družijo jih ljubezen do nove glasbe in do neposrednega stika oz. učinka glasbe na poslušalce. Veliko skupnega imajo z glasbo Michaela Nymana, Gavina Bryarsa ali Johna Lurieja, sodelovali so recimo še s Keithom Tippetom, Andyjem Shepherdom, Johnom Surnamom, Jackom DeJohnnetom in Johnom Harleom, ob tem pa so navdušili tudi desetisoče oboževalcev pop skupine Pet Shop Boys, ko so nastopili kot njeni gostje na stadionu Wembley. To ni njihova edina zveza s popom: slišimo jih lahko na ploščah Kate Bush ali Sam Brown, njihova zadnja, pravkar izdana zbirka z naslovom Possessed, pa ob avtorskih skladbah Alexandra Balanescuja prinaša nekaj obdelav nemške "proto-tehno" skupine Kraftwerk ter izvedbo skladbe "Hanging Upside-Down" Davida Byrnea. Na Balanescujevem posnetku "Want Me" pa se pojavljajo še članice vseženske zasedbe Miranda Sex Garden s spremljevalnimi glasovi.

Kljub tako pisani družini deluje plošča Possessed zelo enovito in zaokroženo, "tehno-pop" skladbe skupine Kraftwerk pa dobijo dodatno, svežo razsežnost, čeprav se Balanescu Quartet v svojih izvedbah ni bistveno odmaknil od izvirmika.

Še ta opomba v zvezi s Kraftwerk: tudi slovenske tehno in sorodne zasedbe pripravljajo podoben projekt, zbirko, predvidoma v obliki CD-ja, na kateri bodo preigravale skladbe Kraftwerkov. Izdaja bo izšla pri agenciji Dallas, ki je tudi posrednik založbe Mute za področje bivše Jugoslavije.

Milko Postrak

DIE HAUT:

HEAD ON

What's so funny about

Die Haut so instrumentalni kvartet, doma iz Berlina, in spadajo s svojo godbo točno v to okolje. Head On je že njihova četrta plošča in tokrat jim je uspelo k sodelovanju privabiti res eminentne goste, ki s svojimi vokali dopolnjujejo celoten glasbeni vtis.

Prejšnje tri plošče so vse po vrsti ponujale tudi zgolj instrumentalno glasbo, za vokalno plat pa je že na prvencu Burning The Ice poskrbel Nick Cave, ki so se mu kasneje pridružili še vokalisti iz istega kroga: Mick Harvey, Kid Kongo Powers, Anita Lane...

Tokrat je na plošči Head On krog sodelujočih še bolj širok, vsi gostje pa prihajajo iz linije Berlin - New York. Ploščo otvori Kim Gordon in tu Die Haut pokažejo celo nekaj prilagodljivosti, ko se s svojo zvočnostjo približajo izrazu Sonic Youth. Tak in podoben balans potem srečujemo skozi celo ploščo. V osnovi so Die Haut strukturirani enostavno, skorajda ne zasledimo kakšnih navezav na tradicionalne rock obrazce, morda se najbolj približajo kakšnim Birthday Party ali zgodnjim ploščam Lydie Lunch in dopuščajo veliko svobode za interpretacijo gostujočih vokalistov. Izjemo predstavlja le Jeffrey Lee Pierce, ki je poleg glasu prispeval še kitarski del in s tem svoj doprinos obarval bolj bluesovsko. Preseneča še pojava Debbie Harry (svoječas je prepevala v skupini Blondie), a se je prav elegantno ujela z ženskim delom sodelujočih, ki jih z največjim deležem vodi Lydia Lunch. Njena monotona, a kljub temu jezna interpretacija, se kot naročena staplja z linearno tekočim zvočnim zidom spremljevalne četverice. Brez njene izzivalne drže bi plošča Head On v celoti izzvenela dolgočasno in označila trenutno stanje na pred časom tako živahni berlinski rockovski sceni.

Janez Golič

RAMONES: MONDO BIZARRO Chrysalis

Ramones so ena od najbolj zanesljivih stalnic na rock & roll sceni. Mondo Bizarro je zgoj se ena enako zveneča in hkrati tudi še ena izvrstna plošča. Skupina se namreč že veseskozi, že kakšnih sedemnajst let in na kakšnih dvanajstih studijskih ploščah, drži osnovnih, a skrajno učinkovitih obrazcev rock and rolla ali punk and rolla. Vsa tista "ljuba preproščina", ki jo slišimo na njihovih ploščah, pa le ni tako preprosta, še manj plitva. Dejstvo pač je, pa če ga je še tako težko opisati in razložiti, da so Ramones ena od najboljših rockovskih skupin nasploh. Njihovo triakordično "veseljačenje", polno takoj sprejemljivih melodij in hkrati rock and roll "drvenja", se zdi ob poslušanju tako zlahka narejeno, da se nam morebiti včasih sploh ne zdi nič posebnega. Na svojo resnično vrednost nas opozorijo vsaj takrat, ko jim spodleti - kar se je Ramonesom do sedaj nekajkrat že zgodilo - ali če ploščo pokvari producent, kot je to storil Bill Laswell na prejšnji, Brain Drain. Tokrat je bil producent spet stari sodelavec Ramonesov, Ed Stasium, zvok pa je spet izvrsten.

Ena od vedno prisotnih vsebin pri Ramonesih je "lovljenje duha šestdesetih". Takšne, skoraj pop pesnice, najdemo tudi na plošči Mondo Bizarro. Duh šestdesetih in njihovo "vodilo" je zajeto v priredbi skladbe skupine The Doors, "Take It As It Comes". Omenimo vsaj še skladbo "Heidi Is A Headcase", ki nadaljuje tradicijo pesmi z naslovi "Jud Is A Punk", "Suzy Is A Headbanger" ali "Sheena Is A Punk Rocker", in je posvečena neki pop pevki, ploščo pa zaključuje skladba "Touring", ki v sebi zgošča skoraj celotno početje Ramonesov. Nenazadnje lahko izpostavimo še v uvodu slišano skladbo "Censorshit", v kateri se Ramones obregnejo ob spet in še vedno aktualna vprašanja ogrožanja svobode govora v Ameriki.

Milko Poštrak

REM: AUTOMATIC FOR THE PEOPLE Warner

Prejšnja plošča skupina REM, Out Of Time, je bila gotovo prelomna. Ni bilo namreč jasno, ali bo skupina nadaljevala z rockovsko linijo, kakršno je začrtala predvsem na ključnih ploščah Murmur, Life's Rich Pageant ter Document, ali pa se bodo Mike Stipe in družina bolj opirli na lahkotnejše in sprejemljivejšje pesmi, kot je bila nenazadnje tudi njihova prva velika uspešnica, "It's The End Of The World As We Know It" z omenjene plošče Document.

Pravkar izdana plošča Automatic For The People prinaša presenetljivih osemindeset minut umirjene, kar melanholično razpoložene glasbe. Vendar po prvem pretresu in po nekaj pazljivostnih poslušanih ploščah niti ne preseneča več. Še posebej, ko se enkrat preposlušamo prejšnjo ploščo Out Of Time in smo pozorni tudi na umirjene posnetke, ki zaključujejo obe strani plošče, in ki jih je prej zasenčil blišč uspešnic, kot so bile "Radio Song", "Losing My Religion" ter "Shiny Happy People". Nenadoma je popolnoma očitno, da se Michael Stipe in REM navezujejo na skladbe "Low", "Belong", "Me In Honey" in podobne. Po eni strani torej logično nadaljevanje določenega segmenta, ki so ga REM začrtali na Out Of Time, po drugi pa zaokrožena, večplastna pripoved o bolj otožnih, intimnih platih udeležencev ustvarjalcev, bolj ali manj ustrezno in bolj ali manj spregledljivo podkrepljena z napoj akustično glasbeno spremljavo, polno mandolin, violin, klavirja in ostalih glasbil, ki so jih priskrbeli sami člani zasedbe, pa tudi množica gostujočih glasbenikov.

Skupina REM je torej v zadnjem času dosegla zvazdniški položaj z vsem, kar sodi zraven, vendar plošča Automatic For The People ne pomeni zgolj še enega izdelka, namenjenega širokemu krogu poslušalstva, temveč poglobljeno in prepričljivo delo, vredno vse resne pozornosti.

Milko Poštrak

ŠESTDESETA V DEVETDESETIH

EUGENE CHADBOURNE

NAJVEČJI PROTESTNIK MED IMPROVIZATORJI IN NAJVEČJI IMPROVIZATOR MED PROTESTNIKI

Eugene Chadbourne je gotovo ena izmed najbolj zanimivih osebnosti na robu glasbenega biznisa v zadnjem desetletju. Njegova glasbeniška obzorja segajo vse od improvizacije do folk in country glasbe, v zadnjih letih pa poje vedno več angažiranih pesmi, ki se sicer umeščajo v siceršnjo reafirmacijo šestdesetih, a je Eugene vseeno en sam in bo s svojimi izpadi z električnimi grabljami in ostalimi hrupnimi pripomočki tak tudi ostal. Ob njegovem drugem letošnjem obisku v Sloveniji je v studiju Radia Student nastal naslednji pogovor.

KATEDRA: Kolikor mi je znano, je bil en od tvojih prvih glasbenih angažmajev sodelovanje z Johnom Zomom, tam nekje ob koncu sedemdesetih, takrat si igral improvizirano glasbo. Kako sedaj gledaš na improvizirano glasbo in zakaj si spremenil svojo glasbeno usmeritev v smeri folka in countryja?

E. Chadbourne: Zmeraj sem igral vse te različne zvrsti in to počnem še danes, improvizirana glasba je zame še zmeraj nekakšen zrak, zmeraj je tu in je del vsega, kar počnem. Kljub temu, da igram različne zvrsti, je improvizacija pač tisto, s čimer sem začel. Izhodišče zanimanja za improvizacijo je bilo v poslušanju jazz, modernega jazz, free jazz in vedno več različnih variant avangardnega jazz, dokler vse skupaj sploh ni več zvenelo kot jazz - kot na primer čista improvizacija kakšnega Dereka Baileyja.

KATEDRA: In v osemdesetih si preseljal na rock.

E. Chadbourne: No, v resnici smo igrali bolj country in psihedelijo, toda zame je bila psihedelična rock glasba - veliko sem recimo poslušal Jimi Hendrix Experience in podobne reči - tista, ki me je dejansko pripeljala k poslušanju free jazz skupaj s stvarmi, kakršne je počel Captain Beefheart. Zame je bilo igranje psihedelije izgovor, da sem lahko še naprej improviziral in igral nekaj zares čudnega, nenavadnega.

KATEDRA: Veliko improvizacije je tudi v ljudski glasbi. Ti si nekakšen improvizator znotraj sodobne folk ali country scene. Na odru izbiraš skladbe na improvizatorski način, tvoje izkušnje pa ti obenem omogočajo, da zveniš nekoliko drugače od ostalih folk ali country glasbenikov. Čista glasba, instrumentalna glasba, torej ni zadostovala, da bi izrazil vse, kar si hotel, in si zato aktiviral tudi petje?

E. Chadbourne: Ne, mislim, da gre za nekaj določenih načinov izraza, ki jih imam rad in so možni samo s pomočjo pesmi in besed, ki jih ljudje prepoznajo... Kadar nastopam na tujem, je krasnno, da imam nekaj starih pesmi, kajti mislim, da ni problem v tem, da ljudje ne bi hoteli poslušati tekstov v angleščini, ampak v tem, da kadar slišijo kakšno povsem novo pesem z novim tekstom, mu ne morejo slediti. Zato je vključevanje starih pesmi, ki jih publika prepoznava, pomembno predvsem zato, da olajša sprejemanje ostalih stvari, s tem pa se tudi povečajo možnosti, da ljudje spremljajo tudi besedila.

KATEDRA: Tvoj koncept spominja na modernega trubadurja, ki potuje naokoli po raznih odročnih krajih, kot je Slovenija.

E. Chadbourne: To je res zelo star koncept. Všeč mi je misel, da si urejam življenje na nekakšen starinski, tradicio-

nalen način. Ne samo, da hodim naokoli in igram, ampak delam, oziroma snemam večino svojih glasbenih produktov kar sam doma in jih tudi produciram ter prodajam.

KATEDRA: Ali bi potemtakem lahko rekli, da si neke vrste tradicionalni, ljudski godec? Seveda znotraj modernega načina produciranja glasbe s snemanjem kaset, plošč in prirejanjem koncertov.

E. Chadbourne: Mislim, da je bilo že v tradiciji dovolj takšnih čudakov. Zmeraj je bilo dovolj glasbenikov, ki so radi počeli nekaj nenavadnega. So pa tudi glasbeniki, ki jim gre na bruhanje, ko bi morali igrati na več kot eno noto - tudi to je nenavadno. Gre za različne tipe. Seveda pa ne mislim, da sem edini, prepričan sem, da gre za pravo tradicijo tovrstnega delovanja v katerikoli zvrsti glasbe, povsod boš našel nekaj ljudi, ki na nek način pripravljajo ali izvajajo stilске spremembe ali počnejo kaj nenavadnega znotraj nekega stila.

KATEDRA: Produciraš veliko plošč, pravzaprav več kaset. Ali jih prodaj veliko?

E. Chadbourne: Kar se mojih standardov tiče, jih pač naredim in prodam toliko, kot lahko prenesem. Torej gre kar dobro.

Nekateri imajo radi MTV in pop, toda drugi hočejo slišati tudi kaj drugega, tako da v resnici ne morejo kontrolirati prav vsega. Pravzaprav ne moreš zares vedeti, kaj se bo v resnici zgodilo.

KATEDRA: Ali je medij, kot je kasetna ali plošča, za sodobnega "ljudskega" glasbenika nujen, ali lahko pač gre in preprosto igra? Kaj misliš, ali potrebuješ ploščo, da bi te ljudje spoznali?

E. Chadbourne: Ne, jaz v resnici rad snemam. Rad delam dokumente, ki jih potem ljudje lahko poslušajo doma in si jih delijo z drugimi, mislim, da je to zelo pomembno. V Ameriki je celo gibanje, ki se veže na domačo, neodvisno produkcijo kaset. To je zelo svobodna produkcija, obstaja povsem zunaj glasbenega biznisa, kjer nekdo drug odloča o tem, če bodo izdali tvojo glasbo ali ne. Poleg tega so kasete tudi zelo priročne, tudi

tržno gledano. Glasbeni biznis lahko primerjaš z bivšimi sistemi iz vzhodnega bloka, kjer so se glasbeniki dokazovali pred sistemom, da so postali profesionalci. Podobno je. Če lahko posnameš svojo glasbo doma in jo potem tudi sam izdaš, te ne more nihče ustaviti.

KATEDRA: V ZDA je veliko avtonomnih gibanj, ki se vlečejo že od šestdesetih let dalje. Pojavlja pa se vprašanje o besedilih, političnih stališčih in podobnem. Ali so lahko besedila v devetdesetih

Ko sem na odru videl Phila Ochsa, sem si rekel, da bi rad bil kot on, da bi počel to, kar je počel on: da bi igral glasbo zato, da bi se ljudje bolje počutili. To je vse, kar lahko z glasbo dosežeš.

tih še zmeraj tako pomembna kot nekoč, ali lahko povzročijo kakšne "razsvetljenske" učinke?

E. Chadbourne: Ne vem, če res razsvetljuje ljudi. Tisti, ki te pridejo poslušati, se že vnaprej strinjajo s tabo. Po mojem je politična glasba kot nekakšen oblič, ki si ga daš čez rano, da se počutiš nekoliko bolje. Zelo rad sem gledal Phila Ochsa, ko sem bil še mulc, kajti s svo-

ge. Ali vidiš v tej situaciji kakšne perspektive?

E. Chadbourne: Veš, je nekaj možnosti, da bi nove tehnologije, ki so jih razvili v zadnjem času, lahko omejile kontrolo, ki jo imajo ljudje iz glasbenega biznisa - na primer domače snemanje in oprema, ki postaja vse bolj sofisticirana. Je torej nekaj možnosti, da bi lahko glasbo distribuirali na povsem drugačen način. Takšne stvari so zelo zanimive.

Poleg tega lahko publika, ki prihaja, v resnici razmišlja s svojo lastno glavo in izbira, kaj hoče v resnici poslušati. Nekateri imajo radi MTV in pop, toda drugi hočejo slišati tudi kaj drugega, tako da v resnici ne morejo kontrolirati prav vsega. Pravzaprav ne moreš zares vedeti, kaj se bo v resnici zgodilo.

V tem trenutku sem se spomnil na jazzovskega pianista Theloniusa Monka, ki je sovražil intervjuje in je zmeraj dajal zelo smešne odgovore. Ko ga je nekdo vprašal, kam gre glasba, je odgovoril: "Kaj, k vragu, pa jaz vem, kam gre? Gre pač, kamor hoče! To je res."

KATEDRA: Ali imaš kakšne načrte v bližnji prihodnosti, boš ponovno s kom igral?

E. Chadbourne: Seveda. Prav sedaj imam novo skupino, ki se imenuje The Ultrasonic Zone of Fear, in bomo igrali v novembru. Ime izhaja iz preučevanja fenomena NLP - nekateri so pripovedovali, da so recimo vozili po cesti, in preden so videli vesoljsko ladjo ali luči, ali karkoli pač so že videli, so se počutili totalno prestrašeni. Ta efekt so poimenovali "vstop v območje čezmernega strahu" - mislil sem, da bi to bilo dobro ime. V tej skupini sodelujeta še Chris Cutler in John Rose - z njim sem igral v Berlinu, na Dunaju, v Pragi in Budimpešti in še v nekaterih mestih.

KATEDRA: Ali boste prišli tudi k nam?

E. Chadbourne: Tokrat ne, upam pa, da kdaj drugič. Imam pa še nekaj projektov s snemanji, delam nekaj z Evanom Jonesom - z njim sem igral že na nekaterih ploščah - delava novo ploščo za Alternative Tentacles. Glede na to, da te zanima improvizacija, moram omeniti, da v zadnjem času večkrat igram s Hanom Benninkom na Nizozemskem, z veliko humorja. Mislim, da je Han eden izmed najboljših glasbenikov na tej sceni.

KATEDRA: Torej si zelo produktiven. Vrniva s k politiki in glasbi. Kakšno prihodnost vidiš sploh v tem, kar se je zgodilo z vzhodnim blokom?

E. Chadbourne: Misliš v zvezi z bivšo DDR, Romunijo in tako dalje?

KATEDRA: Da.

E. Chadbourne: Že pred časom sem nekako videl, kaj se bo zgodilo. Nekoč sem veliko nastopal v teh deželah, veliko sem se tudi pogovarjal z ljudmi - tam je vladala nekakšna obsesija govoriti o politiki. Presenečen sem bil, koliko ljudi je imelo prav oprane možgane. Ogromno jih je verjelo, da je način življenja na zahodu zares toliko boljši - češ, ameriški avtomobili so boljši od vzhodno-nemških, ameriški ali italijanski čevlji so boljši od njihovih... Bili so zares šokirani, ko so srečali nekoga z one strani, ki se enostavno ni strinjal s tem - povedal sem jim pač, da so ameriški avtomobili obupni in da jim bo strlo srce, ko bodo to nekega dne spoznali, ali kaj - ne vem, ampak dejstva so pač taka - in kaže, da se jim je to tudi res zgodilo. Videli smo lahko, da njihov prejšnji sistem na nek način v resnici ni bil dober - očitno ne - toda v resnici ni ničesar boljšega, ničesar, kar bi ga lahko zamenjalo. Kapitalistična družba nima nobenih rešitev za karkoli, kapitalizem pač preprosto eksploatira. Občutek imam, da so vsi ti ljudje velike žrtve.

Rajko Muršič

Katedra 18

foto: Rajko Muršič

KONCERT:

DANZIG

Circus Crone,
München, 3.10.92

V okviru promocijske turneje ob novem albumu *How The Gods Kill* so Danzig nastopili tudi v Münchnu. Publika, ki se je že dobro uro prej zbrala pred dvorano Circus Crone, je jasno dajala vedeti, da bodo naključni obiskovalci zelo redki. "T-shirts" skupine, kot so Samhain, Misfits, Soundgarden in celo Dead Moon, so pričale o obiskovalcih koncerta. Če k temu dodamo še perfektno strukturirano dvorano, ki je, kot njeno ime govori, cirkus (med koncerti pa postane, kot so si že zdavnaj zamislili neizogibni Stonesi, Rock'n'roll Cirkus), dobimo odlične pogoje za nastop Glenna Danziga in njegove družine.

Točno ob osmi uri, kot je napovedal organizator, največji bavarski promoter Mamma Concerts, se je pojavila predskupina White Zombie. Skupina, ki smo jo pred dvema letoma videli v K4, trenutno po Evropi promovira svoj LP *Sexorcisto*. Kljub več kot očitnemu razvoju in osupljivi uigranosti je nastop skupine White Zombie izvenel zelo linearno, tako da je trideset minut, kolikor je trajal njihov nastop, predstavljalo zgornjo mejo vzdržljivosti. Če bi se White Zombie, tako kot so se naučili igrati, naučili tudi ustvarjati, bi najverjetneje postali izvrstna skupina. Za zdaj pa so le bend z dobrim odnosom do lastne glasbe in z ogromno talenta. Ali imajo poleg tega še dovolj sposobnosti, da to nadarjenost izoblikujejo, ostaja vprašanje, na katerega bo verjetno odgovorila naslednja plošča. Zaenkrat vsem toplo priporočam poslušanje omenjenega LP-ja.

Njihovemu nastopu je sledil poluren premor, namenjen klasični pripravi za nastop zvezdnikov večera. Glasba z mešalne mize je bila v danem primeru popolnoma zgrešena. Vrteli so nekakšen neartikuliran metal, ki mi je vzbudil skepticizem: bil je odveč. To je bil prvi manko

njegovega nastopa, tudi po kriterijih, ki jih Danzig očitno jemlje za svoje: želji po popolnem koncertu ter avtorskem pristopu nasploh in njegovi kontroli.

Že uvodni komad *Godless* je napovedal smer koncerta in nakazal večino atributov in primanjkljajev skupine. Glavno vlogo v spremljevalni skupini je igral nezmotljivi bobnar in zvezda koncerta, Chuck Biscuits (ex - D.O.A.), ki je s položaja nad bivoljo lobanjo dajal močan ritem in okarakteriziral dogajanje na sceni. Basist Eerie Von se je predstavil kot hvaležen basist, ki pošteno opravlja svojo nalogo, tako z igranjem kot vizualno (če poznate skupino, potem ste gotovo opazili, da pri njej igra ikonografija pomembno vlogo). Kitarist John Christ pa je kot glasbenik, ki mu je hudič odvezl dušo in mu pustil tehnične zmogljivosti, s svojim pristopom: "Poglejte moje mišice in poslušajte, česa so kos moji pedali in moj vibrato!" prikrajšal zvočno podobo skupine za tisto temno ambientalnost, ki je prisotna na ploščah. To pa ni posebno presenečenje, če upoštevamo, da je avtor celotnega repertoarja (to pomeni tudi kitariskih pasusov) pevec in vodja skupine, Glenn Danzig. Ravno njegovi vokali so bili poglavje zase. Koncertna izvedba je samo na trenutke zvenela tako močno kot na posnetkih, in sicer pri počasnejših komadih, kot je naslovni *How The Gods Kill*, *Sistinas* ali kasneje na bisu *Heart Of The Devil*. V slednjem je dokončno prišla do izraza potencialna moč vokala. Razlog: zbrana zahtevana koncentracija.

Skozi devetdesetminutni koncert je skupina pospeševala ritem nastopa in šla skozi pazljivo izbran repertoar iz treh studijskih izdelkov. Zaradi tega pospešenege tempa so pesmi s prve plošče *Am I Demon* in *Evil Thing* dobile pravo obliko in pritegnile zagreto občinstvo. Podobno reakcijo sta povzročila še hita *Mother*, ki ga je odpelo občinstvo, in zaključni komad prvega dela nastopa *Long Way Back From Hell*, ki v živih izvedbi v hitrejšem tempu nedvomno spominja na sodobni *Born To Be Wild*. Drugačen učinek je imelo tovrstno nabijanje na zahtevnejše koncipirane komade, kot na primer *Dirty Black Summer* ali *Left Hand Back*, kjer se je skupina dobesedno lovila. Toda verjamem, da so redki odšli s koncerta nezadovoljni, kar ima verjetno manj opraviti s samo kvaliteto predstave, kot z ljudmi, ki po naravi težko priznajo nezadovoljstvo nad nečim, od česar so pričakovali veliko in manj dobili.

Kot sem že omenil, temelji glasba skupine po eni strani na bobnih Chucka Biscuitsa, ki igra v najboljši tradiciji Keitha Moona ali Johna Bonhama, po drugi pa na vokalih Glenna Danziga, ki ima za vzore Jima Morrisona ali Elvisa Presleya. Basist in kitarist, ki sta dolgoletna Danzigova sopotnika (prvi od začetkov Samhaina, drugi pa se jim je priključil kasneje) igrata stranske vloge. Največji pomen ima kljub vsemu Danzig, ki ni izpolnil svoje naloge, kot bi sodeč po studijskih posnetkih od njega lahko pričakovali. Gre namreč za inkompatibilnost njegovega scenskega gibanja (premikanje dela telesa od pasu navzdol) in zahtevnosti vokalov. Če bi mu uspelo to dvoje združiti, bi bil na nivoju svojih idolov, tako pa jim je blizu samo na trenutke. To ne zadostuje, da bi postal ultimativen rock glasbenik. Da ne bi bilo pomote: na trenutke skupina pusti izreden vtis, a ta žalost zelo hitro izgine.

Skratka, Danzig bi bil prepričljivejši, če ne bi želel biti skrajni dosežek v rock glasbi, marveč samo dober rocker, tako pa se nahaja v nedoločnem prostoru.

Terens Štader

JESENSKI DRUGOGODBENI KONCERTI:

ROY NATHANSON & ANTHONY COLEMAN, ELLIOTT SHARP & JIN HI KIM, ALICE DONUT

Dokaj pester in bogat koncertni oktober bi bil še bolj vznemirljiv, če ne bi bil v zadnjem trenutku odpovedan koncert dueta Sainho Namčilak in Ned Rothemberg (bojda zaradi bolezni), ki naj bi v K4 izvedla zvočno presenečenje, kakršnega doslej še nismo slišali. Sodeč po izvrstni solistični plošči *Sainho Namčilak (Lost Rivers)* smo zamudili srečanje z vokalom, ki presega vse doslej znane meje vokaliziranja na področju pop in klasične glasbe. Pa kdaj drugi!

"Drugogodbaška" jesen se je začela z nastopom dueta Roy Nathanson (pihača) in Anthony Coleman (klaviature) v KUD-u France Prešeren. Stvar bi skorajda odpadla, saj je Colemanu odpovedal sintezator, tako da sta z nadomestnim strojem začela igrati šele po polnoči, a ne glede na to sta s svojimi zvočnimi (in tudi siceršnjimi) štosi razveselila zbrano publiko, ki spremlja njujorške zvočne pustolovščine. Anthony Coleman je (tako kot pred pol leta v skupini Marca Ribota) dokazal, da je eden od najboljših klaviaturistov na sodobni off sceni in da se znajde v praktično vsakem zvo-

čnem ambientu (loteva se celo petja starogradskih srbskih popevk!), Roy Nathanson pa že itak ne more iz svoje "Lunch Lizards" kože.

V istem ambientu sta nekaj tednov kasneje nastopila njujorški zvočni čarodej Elliott Sharp in korejska improvizatorka ter skladateljica Jin Hi Kim, ki nam je prvič predstavila tradicionalno korejsko glasbilo komungo (neke vrste citre, nekoliko podobne japonskemu kotu). Ni treba posebej omenjati, da je ta nastop predstavljala enega od vrhuncev letošnje koncertne sezone, ne samo zato, ker smo se zopet srečali z enim od najbolj ustvarjalnih (in tudi produktivnih instrumentalistov-skladateljev-improvizatorjev) na njujorški sceni, ampak predvsem zato, ker je bila Jin Hi Kim povsem enakovredna so-glasbenica, ki je pokazala, da je mogoče tudi na tradicionalnih neevropskih glasbilih povsem enakovredno nastopiti v povsem novem zvočnem kontekstu. Kljub temu, da je bila glasbena rdeča nit vsaj na videz "free" (v maniri svobodne improvizacije) in s tem nekoliko "zatežena" ali "nedinamična", moram opozoriti na dve Sharpovi potezi, ki sta posebej navdušili: izvrstna uporaba sopran saksofona (v duetu s strunskim glasbilom, ki vendarle ne "zveni" tako, kot smo vajeni pri evropskih glasbilih) in še bolj presenetljiv vokalni prispevek, s katerim je Elliott Sharp dokazal, da se mu je skoraj petnajstletna trenaja glasbo bogato obrestovala.

Edini pravi rockovski koncert (poleg nastopa nizozemskih Stan Red Fox in dueta Sabot) v tem obdobju je bil nastop Alice Donut, še enih newyorčanov, ki se vedno znova vračajo v Ljubljano. Pripravili so nam krasno predstavo sodobne rockovske igre, v kateri smo lahko brez rezerve uživali - ne glede na peklenske razmere v veliko premajhni dvorani KUD-a. Skupaj z novo basistko so se Alice Donut predstavili kot kompleksna sodobna eklektična rockovska skupina, ki sicer korenini v ameriški hardcorovski tradiciji, ne otepa pa se tudi nobenih sodobnih zunanjih vplivov. Ima nekaj velikih hitov in kup spodobnih komadov, nabitih s plesno energijo na podlagi sodobnih "modnih" ritmov. To, kar mi je pri tej skupini še posebej všeč, je, da imajo izjemno dobro "izbalansiran" zvok, da igrajo zelo kompaktno, in da se dobro znajdejo tudi v trenutkih, ko jim ne gre vse po načrtih. Zelo malo sodobnih rockovskih skupin je, ki bi si jih želel videti čimprej še enkrat - Alice Donut so takšni - ne samo zato, ker bi jih bilo treba srečati v bolj "človeških" okoliščinah.

Do novega leta bo manjša koncertna suša. Za sedaj lahko napovemo samo nastop Tar Babies: 19.11. v KUD-u, Consolidated: 1.12. v K4 ter Obojeni program: KUD, 3.12. Nekaj utehe bodo našli le tradicionalistični "jazerji" v Cankarjevem domu, Joe Pass & Eliot Fisk: 16.11.; Odean Pope Trio: 22.11.; Dirty Dozen: 4.12.; Big Band RTV Slovenija & Ack Van Royen: 7.12., ter "mega pop" - Zucchero: 2.12.

Rajko

BIROSTORITVE
tiskarna
založba
trgovina
kopirnica
pisarniško
reklamno
storitve
EXPRESS TAJNICA

BARYNE - LASERSKE - COLOR - FOTOKOPIJE
FOTOKOPIJE VELIKIH FORMATOV ... A1 ... A2 ...

SLO.I.R.P. 1/92
ROPOT/Nika

Za nemogočo kratico, ki ste jo prebrali v naslovu, se skriva še ena izmed variant promocije "made in neodvisne države" Slovenije v svetu. In kot praviloma velja za vse slovenske promocijske projekte, je tudi Slovenian Independent Rock Pool, sodeč po tem izdelku, povsem sližena zadeva. Edina pozitivna sodba, ki jo je mogoče dati, je klasično resignirana: da se je stvar pač sploh pojavila.

Gremo po vrsti: kratica je obupna - neizgovorljiva in "nema". Logotip je nagraven. Podatke na ovitku je dosledno obdelal tiskarski škrat. Podatki o Sloveniji mejijo na ceneno državno propagando (so nastali po naročilu Ministrstva za kulturo, ki je projekt podprlo?). Na koncu pa smo deležni še 74 minut pretežnega "sodobnoročkovskega" dolgčasa (s preredkimi izjemami).

Ali je mogoče, da je sedaj, ko bi morale stvari steči vsaj na podlagi s krvavo muko pridobljene samozavesti ali najmanj na temelju preteklih zelo "svetovljanskih" vizij civilne družbe iz osemdesetih let, slovenska produkcija (v širšem pomenu besede) prav na vseh ravneh padla na kolena pred "realnim" svetom velikih?

Ta grozen padec v provincialno miselnost se pozna na tem izdelku malodane od začetka do konca. Kje, za božjo voljo, so časi, ko si je Slavoj Žižek upal zapisati, da je Slovenija oziroma Ljubljana popek sveta, ko so Laibach v okovanih skornjih (in na srečo z orožjem umetnosti kot najvišje oblike politike) prekorčili Rubikon slovenske majhnosti, ali ko se je slovenska javnost upala solidarizirati s starotrški junaki? To so bili časi, ki jih je zaznamovala tudi eksplozija domače (avtohtone in avtentične) rockovske produkcije, ki ni ostala na golem kopiranju zahodnih vzgledov, ampak si jih je drznila prikopiti svojemu občutenju sveta. Sodeč po posnetkih na tem CD-ju od tega ni ostal niti piklin dim. Maješe rock skupine se priljujejo MTV-jevskemu imaginarnemu trendovskemu okusu in pojejo praviloma v angleščini, kar me sicer ne moti preveč, zato pa me grozno moti to, da se ne potrudijo več pri iskanju lastnega izraza, ampak zgolj klonirajo zvočne popadke zahodne pop industrije. Nekaj več zvešne prinašajo samo kakšni stari mački (Borghesia, Demolition Group, delno Strelnikoff, Regoč in Spoons) in - presenetljivo! - nekaj tehnoloških bendov (BelThron, Godgardner ter pogojno Mr. Satisfaction) - ostali prispevki so preprosto tako brezlični, da jih še omenjati nima smisla.

Veliko pripomb lahko naslovim še na arbitraren izbor. Uvrstitev hrvaških bendov me bistveno ne moti (konec koncev le gre za linijo, ki se je začela s - sedaj lahko rečemo epohalno - kompilacijo Novi punk val 78-80), moti me le njihova zvočna neprepričljivost (še posebej razočarajo Messerschmitt in Let 3), absolutno nevzdržno pa je popolno ignoriranje bendov iz vzhodne Slovenije (CZD, Polska Malca, Železobetón, Nul...) in Primorske (ne verjamem, da jih ni).

Če je to poskus dokazovanja, da s svojo rockovsko produkcijo sodimo na zahod, potem gre za popoln polom, saj imajo na zahodu tovrstnega nekreativnega povzemanja modnih trendov več kot dovolj in se ga kvečjemu otepajo - vsaj tisti "neodvisni". V prejšnji številki Katedre sem predstavil segment češke neodvisne produkcije - "razlika je očitna!"

Rajko Muršič

SLO.I.R.P. 1/92

SLO.I.R.P.92

VOLILNA EMANCIPACIJA

Čeprav ženske emancipirajo politiko, kar sta zagotovo dokazali Marija Terezija s svojo vladarsko odločnostjo in denimo pred kratkim umrla Petra Kelly, ali pa Margaret Thatcher, Sirimavo Bandaranaike, Indira Gandhi in tako naprej, se Slovenke, vsaj nekatere, trudijo dokazati, da je politika izrazito moška zadeva. Čemu, je verjetno malokomu jasno, prav nič pa zagotovo starletni slovenske televizije Ljerki Bizilj, ki to počne. Sicer ne bi govorila, da je čista in da bo čista tudi ostala, da gre v politiko malo pogledati, če je res tako umazana, kot se ji zdi. Lepo po vrsti. Biziljeva se sklicuje na svojo poklicno in spolno integriteto in se očitno predstavlja kot nekaj posebnega, kar bo oplemenitilo slovensko politiko, če jo bodo volilci izvolili izvoliti. Gospa je kiksnila že na začetku in pohodila svojo pokončno držo, ki si jo sama pripisuje s tem, da se je posodila stranki. Ubrala je torej komformno varianto vstopa v volilni boj, saj se ni podala na trnovo pot zbiranja podpisov za možnost vpisa na glasovalne liste. Če ji je zaledje dala stranka, bo morala dati tudi Ljerka stranki kaj. Najmanj svoje ime. Držati se bo morala strankarske discipline, se zdi, sicer stranka nima z njo kaj

početi. In kaj bo rekla Ljerka Bizilj v parlamentu, seveda če bo izvoljena, če se bo njena stranka zapletla v nečedne igre? Bo ostala pokončna in se zoperstavila kolegom, ki so jo spravili v parlament? Bo ohranila svojo profesionalno integriteto in ne bo mešala poklica in novega poklica? Zdaj in potem, ko bo spet politična novinarka? Morda pa so vprašanja preveč paranoidna, morda gre kot Gunther Wallraf samo pisati knjigo? Pa pustimo Ljerko, ona tako ve,

saj je čista ženska, ki se podaja v žrelo umazane politike. In ker je ženska in ker je novinarka, za katero vsi vedo, da je čista, se podaja med hudobne in zle politike (moške), da jim pokaže, kako se stvari streže na čist način. In ker je Ljerka čista, so po definiciji čisti tudi demokrati, sicer bi šla h komu drugemu na kandidatno listo. In ker je samo pri demokratih, ne pa pri vseh, so ti čistejši od drugih (?)...

Brez sprenevedanja, politika je

politika, tudi če gre vanjo Ljerka Bizilj. In največ političnih točk prinese politiku samozavest, da je politik in ne kaj drugega. Skrajni čas je, da se v slovenski politiki neha obdobje superljudi, ki gredo v politiko, da bi pomagali mladi demokraciji, mladi državi in hkrati ostali nekaj drugega, samo politiki ne, ob tem pa imeli vse pristojnosti in ugodnosti politika. Torej, politiko naj delajo politiki, ker vsak, ki zna govoriti še ni politik kot ni vsak, ki zna pisati novinar. Čeprav

sta morda prav ta poklica tista, za katera se ljudem zdi, da bi jih lahko igranje opravljali, ker se itak ne počne nič drugega kot govori in piše. No, samo še nekaj, vsi, politiki in novinarji ob tem še slabo mislijo. Stereotip.

Skratka volitve bodo. Z Ljerko Bizilj in vsemi, ki so politiki, ali pa gredo v politiko, da bi reševali državo ali sebe. Tako je in nič drugače.

Bojan Prunk

ELO

BIROSTROJ
Computers

PRECIZNA MEHANIKA d.o.o.

SERVIS BIROTEHNIKE,
Gregorčičeva 24, Maribor, tel. (062) 23-888

SALON BIROOPREME
Gregorčičeva 7, Maribor, tel. (062) 28-982
Poleg servisa in prodaje biroopreme in računalnikov vam nudimo ves pripadajoč potrošni material

NOVO!

Nudimo tudi storitve s področij informatike, inženiringa in računalniškega izobraževanja na vseh zahtevnostnih stopnjah.